

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

ELITA DIMŠAITĖ
TEISĖS (SPECIALIZACIJA – BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA)
MAGISTRANTŪROS NUOLATINIŲ STUDIJŲ PROGRAMA

JURIDINIŲ ASMENŲ BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SĄLYGOS: ĮRODINĖJIMO
KRYPTYS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Jolanta Zajančkauskienė

Vilnius, 2016

TURINYS

ĮVADAS	3
1. JURIDINIŲ ASMENŲ BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS PAGRINDAI IR SĄLYGOS. 8	
1.1 Baudžiamosios atsakomybės doktrinos	8
1.2 Identifikavimo ir netiesioginės atsakomybės (<i>respondeat superior</i>) doktrinos Lietuvoje ..	18
2. JURIDINIŲ ASMENŲ PATRAUKIMO BAUDŽIAMOJON ATSAKOMYBĖN SĄLYGOS NULEMIANČIOS ĮRODINĖJIMĄ BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE	28
2.1 Vadovaujantis pareigas einančio asmens padarytos nusikalstamos veikos įrodinėjimas..	29
2.2 Darbuotojo arba įgalioto atstovo padarytos nusikalstamos veikos įrodinėjimas	36
3. SAVARANKIŠKA JURIDINIO ASMENS BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ IR BYLŲ IŠSKYRIMAS	46
IŠVADOS	55
PASIŪLYMAI	57
LITERATŪRA	58
ANOTACIJA	68
ANNOTATION	69
SANTRAUKA	70
SUMMARY	72
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	74

IVADAS

Bylų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų procesas yra specifinė baudžiamojo proceso rūšis, kuri reguliuojama Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso¹ (toliau ir Baudžiamojo proceso kodeksas, BPK) XXVIII skyriuje. Baudžiamosios teisės normos dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo proceso teisės normos dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų proceso yra glaudžiai susijusios. Apie juridinį asmenį kaip apie baudžiamosios atsakomybės subjektą galima kalbėti tik nustatius baudžiamosios atsakomybės pagrindus ir atsakomybės taikymo sąlygas, kurios yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso² (toliau ir Baudžiamasis kodeksas, BK) 20 straipsnyje. Be to, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau ir Konstitucinis Teismas) nurodo, kad „*aiškinant BK 20 straipsnio nuostatų turinį, būtina jas aiškinti ne tik sistemiškai tarpusavyje, bet ir kartu su kituose įstatymuose įtvirtintomis nuostatomis, reguliuojančiomis juridinio asmens valdymo organų sudarymą, teisių ir pareigų įgyvendinimą, taip pat atstovavimo teisinius santykius*“³. Todėl kalbant apie juridinius asmenis, traukiamus baudžiamojon atsakomybėn, yra aktualūs Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas⁴ (toliau ir Civilinis kodeksas, CK), Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas⁵, Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas⁶ ir kiti įstatymai reguliuojantys juridinių asmenų veiklą⁷.

Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės instituto įtvirtinimas valstybių vidaus teisėje išsiskiriamas į dvi grupes. Pirmajai grupei priklauso valstybės, kurios juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę įteisino ir pradėjo taikyti daugiau nei prieš šimtą metų (JAV – 1909 m., Kanada, Australija – 1914 m.), antrajai grupei priklauso valstybės, kuriose šis institutas egzistuoja ne daugiau kaip kelis dešimtmečius (Portugalija – 1984 m., Danija – 1996 m., Lietuva – 2002 m.)⁸.

Dalis iš 90 Europos Tarybos konvencijų⁹ reguliuoja juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę. Šiuos tarptautinius įsipareigojimus privalėjo prisiimti ir Lietuva. Juridinių asmenų

---

¹ “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas,” *Valstybės žinios* 37, 1341 (2002).

² “Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,” *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).

³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 69-2798.

⁴ “Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,” *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

⁵ “Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas,” *Valstybės žinios* 25, 745 (2004).

⁶ “Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas,” *Valstybės žinios* 112, 4991 (2003).

⁷ “Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas,” *Valstybės žinios* 55, 1046 (1994).

⁸ Romualdas Drakšas “Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė – daugiau klausimų nei atsakymų“, *Lietuvos advokatūra*, Nr. 3 (2011): 40.

<http://draksas.lt/wp-content/uploads/2016/06/juridiniu.pdf>

⁹ “Jungtinių tautų konvencija prieš organizuotą nusikalstamumą“, *Valstybės žinios* 51, 1933 (2002); “Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos“, *Valstybės žinios* 23, 853 (2002); “Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmu finansavimu“, *Valstybės žinios* 8, 268 (2003).

baudžiamoji atsakomybė Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse buvo įtvirtinta 2002 metais. Naujas institutas sukėlė aštrias diskusijas tarp teisės teoretikų bei praktikų. Konstituciniu lygmeniu buvo svarstoma, ar juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai (toliau ir Konstitucija)¹⁰. 2009 metais priimtas Konstitucinio Teismo nutarimas šias abejones pašalino¹¹.

Tiriama problema. Ar įstatyme nurodytos juridinių asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąlygos, lemiančios įrodinėjimo kryptis šios kategorijos bylose, yra tinkamai aiškinamos ir taikomos praktikoje? Kaip po naujausių BK ir BPK pakeitimų¹² bus įgyvendinamas savarankiškas juridinio asmens padarytos nusikalstamos veikos įrodinėjimas (be fizinio asmens, kuris įvykdė nusikalstamą veiką)?

Baigiamojo darbo aktualumas. Lietuvos baudžiamojo proceso teisės doktrinoje apie įrodinėjimą bylose dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų kalbama mažai, nors šis institutas Lietuvoje įtvirtintas prieš 14 metų. Teismų praktika šios kategorijos bylose yra nemenka. Nuolat buvo diskutuojama, kodėl juridinis asmuo negali būti nukentėjusiuoju baudžiamajame procese; ar fizinio asmens susitaikymas su nukentėjusiuoju yra pagrindas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ir juridinį asmenį, nepažeidžiant baudžiamojo proceso paskirties, ir kitais klausimais. Atsižvelgiant į tai, kad išsamių tyrimų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų proceso nėra, aktualu sistemiškai išanalizuoti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės ir įrodinėjimo šiose bylose klausimus.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas. Lietuvos baudžiamojo proceso teisės doktrinoje bylų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų procesas nėra pakankamai išanalizuotas institutas. Pateikiamos pavienės teisės mokslininkų nuomonės, yra publikuojami atskiri moksliniai straipsniai šia tema. Svarbu išanalizuoti Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktiką bei baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso teisės doktriną. Šiame darbe yra susisteminti teisės doktrinos šaltiniai bei pateikiama teismų praktikos analizė atskirais bylų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų proceso problemineis klausimais.

---

¹⁰ “Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

¹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. *supra* note 3.

¹² “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas,“ LRS žiūrėta 2016 lapkričio 23 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/ddb46f40a66b11e68987e8320e9a5185?jfwid=96t6tc216>

“Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 225, 226 ir 227 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas,“ LRS žiūrėta 2016 lapkričio 23 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/42415c30a66b11e68987e8320e9a5185?jfwid=96t6tc216>

Baigiamojo darbo tiriamos problemos ištyrimo lygis. Baudžiamojo proceso teisės doktrinoje bylų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų procesas Lietuvoje yra pakankamai naujas ir nenagrinėtas institutas. Vadovėliuose „Baudžiamojo proceso teisė“¹³ ir „Specifinės baudžiamojo proceso rūšys“¹⁴ juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų proceso ypatumai analizuojami BK 20 straipsnio pagrindu. Dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo Lietuvoje yra pasisakyta 2009 metų Konstitucinio Teismo nutarime¹⁵, 2004 metų Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose¹⁶. 2016 metų straipsnių rinkinyje „Baudžiamoji justicija ir verslas“¹⁷ pateikiami naujausi moksliniai straipsniai baudžiamosios teisės ir proceso klausimais. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės institutas minėtame mokslinių straipsnių rinkinyje buvo analizuojamas Aurelijaus Gutausko¹⁸, paminėtinas ir Armano Abramavičiaus, Alberto Milinio ir Andželikos Vosyliūtės¹⁹ straipsnis. Juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų įrodinėjimo ribojimus Jungtinėse Amerikos Valstijose analizuoja Robert E. Wagner²⁰, baudžiamosios atsakomybės apžvalgą pateikia Charles Doyle²¹. Juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų įrodinėjimo ypatumai aptariami 2016 m. gegužės mėnesio Jungtinių Amerikos Valstijų teisingumo departamento šeštame periodiniame leidinyje „Baudžiamasis RICO: 18 JAV Konstitucija - 1961-1968. Vadovas federaliniai prokuratūrai“ (Criminal RICO: 18 U.S.C.1961-1968. A Manual For Federal Prosecutors)²². Darbe bus nagrinėjami ir kiti teisės mokslininkų darbai, skirti juridinių asmenų nusikalstamų veikų procesui.

Baigiamojo darbo reikšmė. Baigiamajame darbe sistemiškai yra nagrinėjama Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika, teisės doktrina dėl juridinių asmenų patraukimo baudžiamojon

¹³ Rima Ažubalytė et al., „Baudžiamojo proceso teisė“, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 217-249.

¹⁴ Rima Ažubalytė et al., *supra* note 8

¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹⁶ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. lapkričio 24 d. „Rekomendacijos dėl baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims taikymo“.

¹⁷ Armanas Abramavičius et al., *Baudžiamoji justicija ir verslas* (Vilnius: Vilniaus universiteto teisės fakulteto, 2016)

¹⁸ Aurelijus Gutauskas, „Baudžiamoji atsakomybė versle: ekonominės veiklos rizikos ir pasitikėjimo verslo partneriais ribos“ iš *Baudžiamoji justicija ir verslas* (Vilnius: Vilniaus universiteto teisės fakulteto, 2016), 173-187.

¹⁹ Armanas Abramavičius, Albertas Milinis ir Andželika Vosyliūtė, „Iš Konstitucijos kylančios baudžiamosios teisės normų numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai, kūrimo bei taikymo nuostatos“, iš *Baudžiamoji justicija ir verslas* (Vilnius: Vilniaus universiteto teisės fakulteto, 2016), 187-205.

²⁰ Robert E. Wagner, *Criminal Corporate Character* (Florida Law Review, 2013).

<http://scholarship.law.ufl.edu/flr/vol65/iss4/5>

²¹ Charles Doyle, *Corporate Criminal Liability: An Overview of Federal Law* (Congressional Research Service, 2013) <https://www.fas.org/sgp/crs/misc/R43293.pdf>

²² U.S. Department of Justice, *Criminal RICO: 18 U.S.C.1961-1968 A Manual For Federal Prosecutors. Sixth revised edition* (Washington, D.C., 2016).

<https://www.justice.gov/usam/file/870856/download>

atsakomybėn ir jų padarytų nusikalstamų veikų proceso. Siekiama atskleisti santykį tarp juridinių asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąlygų ir įrodinėjimo.

Iki 2016 m. lapkričio 17 d. Lietuvoje nebuvo įmanoma savarankiškai įrodyti juridinio asmens kaltės dėl nusikalstamos veikos padarymo, t.y. nenustačius fizinio asmens kaltės. Todėl nusikalstama veika už padarytą žalą asmeniui ar visuomenei juridinis asmuo likdavo nenubaustas. Darbe yra pagrindžiama savarankiška juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn koncepcija, išskiriamos svarbiausios įrodinėjimo kryptys šios kategorijos bylose.

Atlikto tyrimo išvados papildoma teisės doktrina informacija apie juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų procesą.

Baigiamojo darbo originalumas. Šis darbas yra originalus tuo, kad atlikus juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės sąlygų ir įrodinėjimo santykio analizę, pateikiama išvada dėl šio proceso praktinio taikymo problemų.

Tyrimo tikslas. Atskleisti santykį tarp juridinių asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąlygų ir įrodinėjimo šios kategorijos bylose ir šiame kontekste išanalizuoti teisinio reguliavimo aiškinimo ir taikymo problematiką.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išanalizuoti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės teisinį reguliavimą bei juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės doktrinų taikymą Lietuvoje, Didžiojoje Britanijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Ispanijoje.

2. Išanalizuoti juridinių asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąlygų įrodinėjimo problematiką Lietuvos, Didžiosios Britanijos, Jungtinių Amerikos Valstijų ir Ispanijos teismų praktikoje bei teisės doktrinoje.

3. Atskleisti ir pagrįsti savarankišką juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn koncepciją bei išskirti svarbiausias įrodinėjimo kryptis šios kategorijos bylose.

Tyrimo metodika.

1. Lyginamasis metodas naudotas lyginant bylų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų įrodinėjimo ypatumus Lietuvos ir užsienio valstybių, kurių baudžiamosios atsakomybės doktrinos skiriasi, teismų praktiką.

2. Dokumentų analizės metodas naudotas nagrinėjant bylų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų procesą Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktikose. Analizuojant tarptautinės ir nacionalinės teisės aktus reglamentuojančius juridinių asmenų proceso ypatumus.

3. Loginis metodas buvo naudojamas aiškinantis baudžiamosios atsakomybės doktrinų poveikį įrodinėjant juridinio asmens kaltę ir analizuojant šio specifinio proceso kitimą.

Tyrimo struktūra. Baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, 3 dalys dėstomosios dalies ir išvados.

Pirmoje dalyje „Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės pagrindai ir sąlygos“ aptariamos Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio nuostatos taikomos traukiant juridinius asmenis baudžiamojon atsakomybėn. Analizuojamos baudžiamosios atsakomybės doktrinos Europos Sąjungoje, įsigilinant į identifikavimo doktrinos ir netiesioginės atsakomybės (*respondeat superior*) doktrinos taikymą Lietuvoje.

Antroje dalyje „Juridinių asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąlygos nulemiančios įrodinėjimą baudžiamosiose bylose“ analizuojama juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų įrodinėjimo problematika Lietuvos, Didžiojoje Britanijoje ir Ispanijos teismų praktikoje.

Trečiojoje dalyje „Savarankiška juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė ir bylų išskyrimas“ nagrinėjama juridinio asmens nusikalstamos veikos įrodinėjimas nepatraukus baudžiamojon atsakomybėn fizinio asmens. Pažymint, kad Lietuvos teismų praktikoje juridinio asmens padarytos nusikalstamos veikos įrodinėjimas yra neatsiejamas nuo fizinio asmens kaltės įrodymo. Be to, atskleidžiamas šio proceso bylų išskyrimo reikalingumas.

Ginamasis teiginys.

1. Juridinių asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąlygos, lemiančios įrodinėjimo kryptis šios kategorijos bylose, praktikoje yra aiškinamos ir taikomos tinkamai.

2. Baudžiamojoje byloje juridinio ir fizinio asmenų įvykdytų nusikalstamų veikų įrodinėjimas vyksta kartu, tačiau įrodymais reikia pagrįsti kiekvieno subjekto įvykdytą nusikalstamą veiką atskirai.

3. Savarankiškas juridinio asmens padarytos nusikalstamos veikos įrodinėjimas be fizinio asmens yra sudėtingas, tačiau išimtiniais atvejais visiškai įmanomas.

1. JURIDINIŲ ASMENŲ BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS PAGRINDAI IR SĄLYGOS

Dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės pradėta diskutuoti dar dvidešimtajame amžiuje ir dvidešimt pirmojo amžiaus pradžioje, kai Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Europoje buvo pastebėtas nerimą keliantis juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų skaičius²³. Toks nusikaltimų augimas taip pat buvo pastebėtas ir Lietuvoje.

Lietuva 2004 metais tapusi Europos Sąjungos dalimi privalėjo prisijungti prie Europos Tarybos taikomų teisės aktų, kartu ir prie tų, kurie reglamentavo juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę²⁴. Tarptautinių dokumentų, reglamentuojančių juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę, nebaigtinis sąrašas yra pateiktas 2009 metų Konstitucinio Teismo nutarime²⁵. Būtent taip „*Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, <...>, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo*“²⁶. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė yra įtvirtinta Baudžiamojo kodekso 20 straipsnyje, *inter alia* įstatymo leidėjas Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 dalyje nustatė sąlygas, kurios yra būtinos taikant tokią atsakomybę. Šiuo metu yra susiformavusios kelios pagrindinės juridinių asmenų patraukimo baudžiamajon atsakomybėn doktrinos, taikomos skirtingose valstybėse²⁷. Lietuvoje pasirinktos doktrinos sąlygojo Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 ir 3 dalių formuluotes, o pastarosios nulėmė juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų įrodinėjimo kryptį.

1.1 Baudžiamosios atsakomybės doktrinos

Valstybės narės, įgyvendindamos iš tarptautinių dokumentų kylantį juridinių asmenų baudžiamumo reikalavimą, formavo teisės normas remiantis viena ar keliomis juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės doktrinomis. Europos šalyse yra taikomos keturios pagrindinės juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės doktrinos: identifikavimo, tiesioginės atsakomybės,

²³ Laura Stanila, “Criminal Liability of Legal Persons: History, Evolution and Trends in Romanian Criminal Law“, *Journal of Eastern European Criminal Law issue* (2014),

http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2462414

²⁴ Pavyzdžiui: “Jungtinių tautų konvencija prieš organizuotą nusikalstamumą“, *Valstybės žinios* 51, 1933 (2002); “Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos“, *Valstybės žinios* 23, 853 (2002); “Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmu finansavimu“, *Valstybės žinios* 8, 268 (2003).

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, *supra* note 3.

²⁶ “Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

²⁷ Deividas Soloveičikas, *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė. Lyginamieji aspektai* (Justitia, 2006) 97.

netiesioginės atsakomybės ir visumos. Identifikavimo doktrina yra pritaikyta Azerbaidžane, Gruzijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Ukrainoje ir kitose valstybėse, netiesioginės atsakomybės doktrina yra taikoma Rusijoje ir Bulgarijoje. Tuo tarpu tiesioginės atsakomybės doktrina yra paplitusi Kroatijoje, Estijoje ir Albanijoje, o visumos doktriną taiko tik Rumunijos valstybėje²⁸. Derėtų pabrėžti, jog „doktrinų taikymas sudaro prielaidas teigti, kad juridinio asmens veikla atitinka nusikaltimo sudėties požymius, todėl galima objektyviai pagrįsti organizacijos kaltės koncepciją“²⁹. Atsižvelgiant į kiekvienos juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės doktrinų specifiškumą akivaizdu, kad jos nulemia ir skirtingus juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų įrodinėjimo ypatumus.

Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės doktrinų pirmtake pripažįstama netiesioginės atsakomybės (lot. *respondeat superior*) doktrina³⁰. Šios doktrinos pagrindu pradėjo formuotis kitos juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės doktrinos. Doktrinos esmė yra fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos ir kaltės perkėlimas juridiniam asmeniui dėl pastarojo suteiktų įgaliojimų veikti jo vardu. Be to, ši doktrina pasižymi autentiškumu, nes ji suteikia galimybę patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn kaip savarankišką teisinių santykių dalyvį³¹. Netiesioginės atsakomybės doktrinos taikymas priklauso nuo tam tikrų sąlygų visumos buvimo patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Jungtinių Amerikos Valstijų *New York Central*³² byla yra laikoma *respondeat superior* doktrinos atsiradimo pradžia³³. Tačiau teismo nustatytos pirminės juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės sąlygos buvo ydingos, nes fizinio asmens padaryta nusikalstama veika visuomet buvo perkeliama juridiniam asmeniui, be jokios galimybės gintis. Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktika papildė netiesioginės atsakomybės doktriną baudžiamosios teisės principams neprieštaraujančiomis sąlygomis. Jos nurodomos Baudžiamojo kodekso 2.07 (1) skyriuje:

1) nusikaltimą padarė juridinio asmens atstovas (vadovas) arba darbuotojas, kuriam vadovas įsakė, paprašė ar suteikė leidimą, o atstovas tokius veiksmus toleravo;

---

²⁸ OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *Liability of Legal Persons for Corruption in Eastern Europe and Central Asia*, (2015):22,

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:MKzISqCnJJoJ:https://www.oecd.org/corruption/ACN-Liability-of-Legal-Persons-2015.pdf+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=us>

²⁹ Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p. 98.

³⁰ OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *op.cit.*, p. 18.

³¹ Deividas Soloveičikas, *op.cit.*, p. 99.

³² *New York Central & Hudson River Railroad v. United States*, 212 U. S. 489 (1909).

³³ Anželika Oraitė, „Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės modelis ir praktinis jo įgyvendinimas Lietuvoje ir užsienio valstybių baudžiamojame teisėje“ (Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2011), 15, http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20061229_135343-48654/DS.005.0.02.ETD

2) nusikaltimą padarė vadovas arba darbuotojas vykdydamas darbo pareigas pagal juridinio asmens nustatytus įstatus ar pagal darbo sutartį (įgaliojimų ribose);

3) atstovas buvo įgaliotas veikti juridinio asmens vardu;

4) vadovo ar darbuotojo padaryta nusikalstama veika siekta naudoti juridiniam asmeniui³⁴.

Ši teisės norma numato ir galimybę savarankiškai traukti baudžiamojon atsakomybėn tik juridinį asmenį: „<...> esant tam tikroms aplinkybėms už nusikalstamos veikos padarymą baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas tik juridinis asmuo, atstovui tokios atsakomybės išvengiant <...>“³⁵. *Respondeat superior* doktrina ne tik numato juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės sąlygas, bet kartu įpareigoja šias sąlygas pagrįsti. Todėl svarbu nustatyti, kokios aplinkybės ir įrodymai, traukiant juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn, yra esminiai.

Respondeat superior doktrina numato, kad už neatsargius ar tyčinius vadovo (darbuotojo), veikiančio juridinio asmens vardu ir siekiančio pastarajam naudoti, nusikaltimus fizinis asmuo baudžiamojon atsakomybėn traukiamas kartu su juridiniu asmeniu. Pavyzdžiui.: *Purton v. Marriott International* byloje nustatyta, kad „darbuotojas (barmenas) vartojo alkoholinius gėrimus, vykstant vakarėliui, <...>, pasijutęs blogai automobiliu išvyko į namus ir juos saugiai pasiekė <...>, tačiau paprašytas bendradarbio parvežti namo pakliuvo į avariją, kurios metu žuvo žmogus <...>“³⁶. Šioje byloje nagrinėjama *respondeat superior* doktrinos pirmoji sąlyga, darbuotojo padaryta nusikalstama veika, kurią toleravo juridinis asmuo bei šios sąlygos įrodinėtina aplinkybė — darbdavio priežiūra ir kontrolė. Juridinis asmuo yra atsakingas už darbuotojų tinkamą pareigų vykdymą ir kontrolės užtikrinimą, siekiant užkirsti nusikalstamų veikų darymą. Netiesioginės atsakomybės doktrina numato papildomas sąlygas:

1) juridinio asmens atsakomybė gali kilti dėl vadovybės netinkamai vykdomos darbuotojų priežiūros ir kontrolės;

---

³⁴ “USA model penal code,” The American law institute (1962), <http://www.icla.up.ac.za/images/un/use-of-force/western-europe-others/UnitedStatesofAmerica/Model%20Penal%20Code%20United%20States%20of%20America%201962.pdf>.

Jungtinių Amerikos Valstijų baudžiamajame kodekse numatyta, kad jei nusikalstamą veiką padaro įmonės valdyba, juridinis asmuo taip pat yra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn (neatsižvelgiant į sąlygas), nebent yra akivaizdus juridinio asmens kaltės nebuvimas (2.07 (2)), taip pat pažymėtina, kad vadovo baudžiamosios atsakomybės klausimas priklauso nuo jo vykdomų pareigų ribų ir tinkamos darbuotojų priežiūros, prevencijai prieš nusikalstamų veikų darymą (2.07 (5)).

³⁵ *Ibid.*, p.32.

³⁶ *Purton v. Marriott International, Inc.*, 218 Cal.App.4th 499 (2013). Byloje nurodyta jog, faktas, kad darbuotojas nėra užsiėmęs pagrindine darbo veikla, tuo metu, kai įvykdo nusikalstamą veiką, nereiškia, kad baudžiamojon atsakomybėn nebus traukiamas juridinis asmuo.

2) fizinio asmens padaryta veika ir kaltė nėra tapati juridinio asmens padarytai veikai ir kaltei³⁷.

Pirmasis požymis yra įtvirtintas Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos konvencijoje, kurioje nurodoma, kad juridiniam asmeniui kyla atsakomybė už fizinio asmens nusikalstamą veiką jeigu „*vadovaujančias pareigas einantis asmuo nesiima priemonių ir priežiūros tam, kad darbuotojas nenusikalstų arba neįgyvendina tinkamos vidaus kontrolės, etikos bei atitinkamų programų kūrimo*“³⁸. Taip pat derėtų pabrėžti, kad toks požymis nurodomas ir Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos 18 straipsnyje: „*kiekviena šalis imasi reikiamų priemonių, kad užtikrintų galimybę patraukti atsakomybėn juridinį asmenį tada, <...> kai dėl fizinio asmens priežiūros ar kontrolės trūkumo, juridiniam asmeniui pavaldus fizinis asmuo galėjo įvykdyti to juridinio asmens naudai <...> baudžiamuosius nusikaltimus*“³⁹. Taigi, *respondeat superior* doktrina numato galimybę netraukti juridinio asmens baudžiamojon atsakomybėn, jeigu nustatoma, kad jis ėmėsi visų priemonių siekdamas išvengti darbuotojų galimai sukeltų padarinių. Antruoju atveju ši doktrina yra grindžiama įsitikinimu, kad fizinio asmens padaryta veika ir kaltė nėra tolygi juridinio asmens padarytai veikai ir kaltei. Pabrėžiama, kad juridinis asmuo kaip savarankiškas subjektas pats nusikalstamos veikos padaryti negali. Tačiau Olandijos baudžiamajame kodekse nurodyta, kad „*nusikalstamas veikas gali padaryti tiek fiziniai asmenys, tiek juridiniai asmenys*“⁴⁰. Todėl galima teigti, kad nors juridinis asmuo pats negali padaryti nusikalstamos veikos, jis veikia per savo valdymo organus, kurių teisėti ar neteisėti veiksmai yra priskiriami įmonei. Fizinio ir juridinio asmens nusikalstama veika ir kaltė turi būti įrodyta pagal įstatymą. Įrodžius fizinio asmens kaltę negalima teigti, kad juridinis asmuo taip pat yra kaltas. Jeigu nusikalstama veika padaryta įmonės darbuotojo, surinktais įrodymais būtina pagrįsti, kad juridinis asmuo žinojo apie daromą nusikalstamą veiką ir nesiėmė veiksmų nusikaltimo užkirtimui⁴¹. Be to, nustatyta fizinio asmens kaltė yra tik prielaida juridinio asmens kaltei, todėl pastarojo kaltę taip pat būtina įrodyti

---

³⁷ Cristina de Maglie, “Models of Corporate Criminal Liability in Comparative Law“, 4 Washington University Global Studies Law Review 547 (2005): 556,

http://openscholarship.wustl.edu/law_globalstudies/vol4/iss3/4

³⁸“Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions,“ C(97)12, Annex

I (B) (1997),

https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/ConvCombatBribery_ENG.pdf

³⁹ Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos“, *Valstybės žinios* 23, 853 (2002).

⁴⁰“Dutch criminal code,“ *Wetboek van Strafrecht* (1881),

http://www.ejtn.eu/PageFiles/6533/2014%20seminars/Omsenie/WetboekvanStrafrecht_ENG_PV.pdf

⁴¹ Edward B. Diskant, “Comparative Corporate Criminal Liability: Exploring the Uniquely American Doctrine Through Comparative Criminal Procedure,“ *The Yale law journal*, 2008 spalio 1 d.,

<http://www.yalelawjournal.org/note/comparative-corporate-criminal-liability-exploring-the-uniquely-american-doctrine-through-comparative-criminal-procedure>

Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka. Netiesioginės atsakomybės doktrinos esmė yra darbuotojo padaryta nusikalstama veika (darbdaviui suteikus leidimą ar jam įsakius), dėl kurios padarymo kilo pavojus asmenims tuo metu, kai darbuotojas vykdė darbo funkcijas⁴². Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad juridiniam asmeniui nekyla baudžiamoji atsakomybė, jei darbuotojas padaro nusikalstamą veiką atvykimo ar išvykimo į darbą metu. Tačiau jei dėl atstovo netinkamai vykdomos kontrolės susidaro palankios aplinkybės realizuoti nusikalstamą veiką, baudžiamoji atsakomybė juridiniam asmeniui nebūtų keliama, jei būtų sudarytos aplinkybės tokiam pavojui išnykti⁴³. Jau minėtoje *Purton v. Marriott International* byloje, remiantis liudytojų parodymais nustatyta, kad alkoholio vartojimas buvo įprastas įvykis darbe, o būtent tą dieną darbdavys suteikė leidimą atsinešti alkoholinius gėrimus į vakarėlį ir juos vartoti⁴⁴. Tokio leidimo suteikimas ir alkoholinių gėrimų vartojimo toleravimas darbo metu aiškiai parodė, kad darbdavys elgėsi neatsakingai, nepakankamai prižiūrėjo darbuotojus ir nekontroliavo jų elgesio. Taigi, darbdavys turi atsakyti už darbuotojo nusikalstamą veiką, jeigu darbuotojo veika yra darbo aplinkos padarinys ar darbo pobūdžio „rezultatas“. Antai *Lisa M. v. Henry Mayo Newhall Memorial Hospital*⁴⁵ byloje nusikalstama veika buvo neišvengiamas darbo aplinkos padarinys, kitaip sakant — nusikaltimas buvo aiškiai numatomas. Netiesioginės atsakomybės doktrinos kontekste sąvoka „numatomas“ apibrėžiama, remiantis *Farmers Ins. Group v. County of Santa Clara* byla: pagal įmonės veikimo sritį darbuotojo elgesys nėra toks nenusipėjamas ir neįprastas, kad būtų įmanoma jo nepastebėti⁴⁶. Minėtoje byloje juridinio asmens atsakomybė *respondeat superior* doktrinos pagrindu nutrūko, darbuotojui saugiai pasiekus namus. Tačiau netiesioginės atsakomybės doktrinos pirmoji sąlyga — juridinio asmens atstovo toleravimas daryti nusikalstamą veiką — buvo įrodyta, vertinant vadovo atliekamas darbuotojų priežiūros ir kontrolės funkcijas. Šioje situacijoje buvo vertinami juridinio asmens veiklos įstatai, aplaidus darbdavio elgesys, kontroliuojant darbuotojų tinkamą pareigų vykdymą bei darbuotojų netinkamo elgesio — vartoti alkoholinius gėrimus darbo metu, pastovus toleravimas. Galiausiai, traukiant juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn, buvo svarbu įrodyti, ar jis turėjo teisę kontroliuoti darbuotojų elgesį ir ar galėjo jį nukreipti nusikalstamai veikai padaryti, kitu atveju, jei nėra teisės kontroliuoti, nėra ir atsakomybės⁴⁷.

---

⁴² Edward B. Diskant, *supra* note 41, (12).

⁴³ Edward B. Diskant, *supra* note 40, p. 511.

⁴⁴ *Purton v. Marriott International, Inc.*, *supra* note 36, (13).

⁴⁵ *Lisa M. v. Henry Mayo Newhall Memorial Hospital* 12 Cal.4th P.2d 358 (1995).

⁴⁶ *Farmers Ins. Group v. County of Santa Clara Farmers*, p.2 440, (1995).

⁴⁷ *Mark D. Wilson; Janet L. Wilson, Appellants*, 989 2d 953 (1993).

„*Nauda*“ juridiniam asmeniui suprantama ne tik kaip materialaus turto įgijimas. *Miranda v. Gaslamp Tavern Oceanview* byloje nurodoma, kad „*darbdavys leisdamas pasikartojančiai vartoti alkoholinius gėrimus darbo metu darbuotojams (barmenams) taip skatino „bičiulystę“ su klientais, o tai kaip tikimasi suteikė naudos darbdaviui*“⁴⁸. Netiesioginės atsakomybės doktrinos sąlyga, numatanti naudos gavimą juridiniam asmeniui, pagal Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktiką, laikoma ne tik realus naudos gavimas, bet ir siekis tą naudą gauti.

Netiesioginės atsakomybės doktrinos sąlygos ir jų aiškinimas skirtingų kontinentų valstybėse iš dalies skiriasi. Pabrėžiama, kad patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn kai kuriose valstybėse, tokiose kaip: Jungtinėse Amerikos Valstijose, Australijoje, Kanadoje, būtina įrodyti įmonės vadovo kaltę *mens rea* (liet. — proto būseną; „kaltas protas“), o pavyzdžiui.: Prancūzijoje ir dalyje kitų Europos valstybių įrodymais turi būti pagrįsta paties juridinio asmens kaltė⁴⁹.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje tiesioginės atsakomybės doktrina (ang. *the doctrine of direct liability*) dažnai yra tapatinama su identifikavimo doktrina. Tačiau nuomonė, kad šios doktrinos sudaro vieną ir tą pačią doktriną yra klaidinga. Tiesioginės atsakomybės doktrina yra šiek tiek siauresnio pobūdžio nei identifikavimo doktrina, būtent todėl pastarąją užsienio autoriai vadina išplėstine identifikavimo doktrina (ang. „*expanded identification doctrine*“)⁵⁰. Visų pirma, tiesioginės atsakomybės doktrina yra pagrindas, kuris numato sąlygas, traukiant juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Tiesioginės atsakomybės doktrina gali pasireikšti trimis atvejais:

- 1) specifiniai įmonių nusikaltimai;
- 2) identifikavimo doktrina;
- 3) atsakomybė už nusikalstamos veikos neužkirtimą tam tikromis priemonėmis (prevencijos nebuvimas)⁵¹.

Pirmuoju atveju teigiama, kad būtina reguliuoti juridinių asmenų atsakomybę specialia teisės norma, kuri numatyta atitinkamas sąlygas kartu pašalinant *mens rea*⁵². Antruoju atveju teigiama, kad juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė susideda iš dviejų elementų *mens rea* ir

---

⁴⁸ *Miranda v. Gaslamp Tavern Oceanview* Series CA4/3 (2012). Teismas pabrėžia, kad darbuotojo socialiniai užsiėmimai po darbo valandų paremti tikėjimu gauti juridiniam asmeniui naudos, net ir trūkstant įrodyti naudos požymių, laikoma, kad darbuotojas vis dar veikia pagal darbo sutartį.

⁴⁹ Cristina de Maglie, „*supra* note 36., p. 556.

⁵⁰ OECD Anti-Corruption Unit, *Criminal responsibility of legal persons in common law jurisdictions*, (2000), https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/seminar2002/Wells_revised.pdf. Kanados Aukščiausiasis Teismas išplėtė tiesioginės atsakomybės doktrinos aiškinimą, atsižvelgiant į tai, kad baudžiamojon atsakomybėn galėjo būti traukiamas tik valdymo organo narys. Dėl atsiradusių problemų suformuota identifikavimo doktrina, kuri numatė, kad darbuotojai taip pat gali turėti teisę juridinio asmens vardu priimti sprendimus.

⁵¹ John Child, David Ormerod, *Smith and Hogan's essentials of criminal law* (Oxford University Press, 2015), 30.

⁵² *Ibid.*, 30.

actus reus (liet. — elgesys, kuris pasireiškia savanorišku veikimu ar neveikimu)⁵³. Iš esmės ši doktrina numato, kad pats juridinis asmuo *mens rea* neturi, tačiau įmonės vadovas, einantis vadovaujančias pareigas, laikomas „kontroliuojančiu protu“, kurio veiksmai ir *mens rea* elementai sudaro galimybę savarankiškai juridinio asmens atsakomybei. Be to, nurodoma, kad *mens rea* elemento įrodinėjimas yra komplikuoatas, nes didelėse įmonėse (kuriose yra daug vadovų ir skirtingų padalinių) nustatyti konkretų vadovą, kuris tyčia ar dėl neatsargumo padarė nusikalstamą veiką, yra sudėtinga⁵⁴. Taip pat norima pabrėžti, kad fizinis asmuo yra sutapatinamas su juridiniu asmeniu, todėl tokio fizinio asmens padaryta veika ir kaltė tiesiogiai priskiriama juridiniam asmeniui. Trečiasis atvejis nurodo, kad identifikavimo doktrina yra nepakankamai išplėtotą, todėl buvo pradėti kurti įstatai, kurie numatė galimybę netraukti juridinių asmenų baudžiamojon atsakomybėn, jeigu jie ėmėsi prevencijos prieš nusikalstamas veikas⁵⁵. Nerūpestingumo atveju šia doktrina nesiekama patraukti atsakomybėn juridinio asmens už nusikalstamą veiką (kaip yra identifikavimo doktrinos atveju), o siekiama nustatyti, kokių priemonių ar procedūrų juridinis asmuo ėmėsi, stengdamasis išvengti galimo pavojaus⁵⁶. Taigi, tiesioginės atsakomybės doktrina buvo pagrindas, nustatantis esmines juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės sąlygas, o identifikavimo doktrina yra jos vystymosi rezultatas.

Tiesioginės atsakomybės doktrinos esmė yra juridinio asmens personifikacija, konkrečių fizinių asmenų veiką ir kaltę priskiriant tiesiogiai pačiam juridiniam asmeniui⁵⁷. Ši doktrina pasižymi specifiskumu, nes fizinis asmuo laikomas ne tarpininku, darant nusikalstamą veiką, o kaip tiesiogiai veikiantis, turintis įmonės įgaliojimus. Tiesioginės atsakomybės doktrinos taikymas yra pagrįstas tokiomis sąlygomis:

- 1) nusikalstamą veiką padarė fizinis asmuo, kuris yra valdymo organo narys arba pats valdymo organas;
- 2) toks asmuo pagal einamas pareigas turi teisę nustatyti pagrindines juridinio asmens veikos gaires, priimti esminius sprendimus;
- 3) asmuo veikė juridinio asmens vardu arba interesais ir siekė naudos jam⁵⁸.

Siekiant įrodyti konkretaus asmens teises priimti tam tikrus sprendimus yra itin svarbu išanalizuoti įmonės steigimo dokumentus, darbuotojų pareigybių sąrašus, suteiktus įgaliojimus, jų

---

⁵³ John Child, David Ormerod *supra* note 51, p. 30

⁵⁴ *Ibid.*, 30.

⁵⁵ *Ibid.*, 30.

⁵⁶ *Ibid.*, 30.

⁵⁷ Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p. 119.

⁵⁸ *Ibid.*, 121.

apimtį ir ribas. Šių dokumentų pagrindu galima įrodyti antrosios sąlygos egzistavimą, kad fizinis asmuo nusikalstamos veikos darymo metu turėjo teisę priimti atitinkamus sprendimus. Įrodinėjant minėtas sąlygas yra privalu įvertinti ir šias aplinkybes:

1) įmonės valdymo organų ir padalinių struktūrą, hierarchinę sistemą;

2) fizinio asmens, padariusio nusikalstamą veiką, santykį su juridiniu asmeniu ir jo valdymo organais;

3) asmeniui perduotos kokios nors valdymo organo funkcijos, suteiktų įgaliojimų apimtis⁵⁹.

Tik įvertinus šias aplinkybes ir surinkus atitinkamus dokumentus aplinkybėms patvirtinti, juridinis asmuo galėtų būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Brien Roche teigia, kad nors tiesioginės atsakomybės sąlygų įrodinėjimas yra sudėtingas procesas, tačiau kaip ir netiesioginės atsakomybės atveju, jis visiškai įmanomas⁶⁰. Pensilvanijos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad „<...> tam tikrais atvejais siekiant nustatyti juridinio asmens vadovus gali padėti įmonės turima licencija užsiimti atitinkama ūkine veikla <...>“⁶¹. Juridinis asmuo veikia būtent per savo valdymo organus, todėl yra itin svarbu nustatyti kiekvieno šio organo narį. Be to, tiesioginės atsakomybės doktrina nenumato galimybės juridiniam asmeniui gintis, jeigu darbuotojas padaro nusikalstamą veiką, nors įmonė ir ėmėsi visų įmanomų priemonių tokiam nusikaltimui užkardyti. Atsižvelgiant į tai, kad tiesioginės atsakomybės doktrina yra per siauro pobūdžio, o netiesioginės atsakomybės doktrina — per plataus, Jungtinių Amerikos Valstijų įstatymų leidėjams teko sukurti trečią juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės teoriją — identifikavimo doktriną⁶².

Identifikavimo doktrina, kaip jau buvo minėta, yra tiesioginės atsakomybės doktrinos evoliucijos rezultatas. Ji remiasi prielaida, kad visi teisėti ar neteisėti veiksmai, kuriuos padaro vadovaujantis pareigas einantis asmuo, yra priskiriami juridiniam asmeniui⁶³. Identifikavimo doktrinos sąlygos yra tapačios tiesioginės atsakomybės doktrinos sąlygoms. Tačiau ši doktrina yra orientuota ne į fizinio asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltę, bet į paties juridinio asmens organizacinę kultūrą ir veikimo sritį. Būtent ši doktrina yra juridinių asmenų nusikaltimų prevencijos priemonė, nes ji labiausiai riboja vadovaujantis pareigas einančių asmenų nusikalstamą veikimą ar neveikimą⁶⁴. *Canadian Dredge & Dock Co. v. The Queen* byloje nurodyta, kad kiekvienu

⁵⁹ Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p. 123.

⁶⁰ Brien Roche, “Corporate Liability: Direct vs Vicarious Liability,” Brien Roche Law, 2013 lapkričio 25d., <http://www.brienrochelaw.com/blog/direct-corporate-liability/>

⁶¹ *Ibid.*

⁶² OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *supra* note 28, p. 21.

⁶³ Cristina de Maglie, “*supra* note 36., p. 11.

⁶⁴ Onyeka Osuji, “Corporate bosses could soon take the rap for staff criminality,” *Ekonotimes Law*, september 21, 2016, <http://www.ekonotimes.com/Corporate-bosses-could-soon-take-the-rap-for-staff-criminality-311632>

atveju sprendžiant dėl juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn yra būtina įvertinti juridinio asmens vidaus kultūrą bei politiką⁶⁵. Įmonėje vadovaujančias pareigas einančių asmenų gali būti keli, todėl reikia nustatyti, ar kiti fiziniai asmenys žinojo apie nusikalstamą elgesį, taip pat yra svarbu įvertinti pačio juridinio asmens vidaus kultūrą, tikslus ir t.t. Pati identifikavimo doktrina nenumato būtinumo vertinti, kaip įmonėje yra prižiūrima ir kontroliuojama darbuotojų veikla.

Ispanijos Karalystėje 2015 metais buvo pradėtas reformuoti Baudžiamasis kodeksas. Nuo šiol juridiniai asmenys atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės, jei nustatoma, kad įmonė ėmėsi visų įmanomų priemonių, siekdama išvengti nusikaltimų⁶⁶. Tokią reformą lėmė Ispanijos Aukščiausiąjį Teismą pasiekusi byla, kurioje nustatyta, kad trys fiziniai asmenys buvo įmonės vadovai, o du iš jų padarė nusikalstamą veiką, trečiajam asmeniui nežinant⁶⁷. Ispanijos Karalystės baudžiamajame kodekse taip pat numatyta: „*juridinis asmuo turi būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu priėmė ir veiksmingai vykdė organizacinius bei administracinius modelius, kurie buvo tikslingai įgyvendinami nusikaltimų prevencijai*“⁶⁸. Ispanijos Aukščiausiojo Teismo 2016 metų kovo 16 dienos (Spanish Supreme Court, 154/2016 February 29 2016) nutartyje teigiama, kad „*juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė negali būti nustatyta vien tik įrodžius fizinio asmens nusikalstamą veiką, nors nauda ir teko juridiniam asmeniui, <...> juridiniams asmenims taip pat taikoma nekaltumo prezumpcija <...>*“⁶⁹. Toje pačioje byloje Ispanijos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad nustatant ar juridinis asmuo padarė nusikalstamą veiką būtina įvertinti įmonės elgesį, išanalizuoti, ar fizinis asmuo padarė nusikalstamą veiką paveiktas įmonės kultūros, ar jo nusikalstamai veikai įtaką darė nepakankama vadovo priežiūra ir kontrolė bei netinkamas vadovo elgesys⁷⁰. Taigi, identifikavimo doktrinos atžvilgiu juridinis asmuo gali būti nepatrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu bus įrodyta, kad jis ėmėsi priemonių nusikalstamai veikai nekilti. Ispanija priėmė organizacijos valdymo ir kontrolės modelį, kurį juridinis asmuo tinkamai įgyvendinęs, nebūtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn dėl fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos⁷¹. Apibendrinant, traukiant juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn, yra

---

⁶⁵ Canadian Dredge & Dock Co. v. The Queen, (1985) S.C.R. 662.

⁶⁶ Maria Hernandez, “Spanish Criminal Code Reform 2015: Corporate compliance programs,” (2015), https://www.eversheds.com/documents/services/global-compliance-crisis-management/Compliance_ethics_professional_Nov_15.pdf

⁶⁷ N° de Resolución: 154/2016, Ponente Excmo. Sr. D. : José Manuel Maza Martín, 2016 TS 24.

⁶⁸ “Spain criminal code,” Ministerio de Justicia, Article 31 bis (4) (1995), <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

⁶⁹ María Hernández, “Spain Compliance Programs at the light of the 2015 Criminal Code Reform,” Eversheds (2016) 7, http://www.corporatecompliance.org/Portals/1/PDF/Resources/past_handouts/EuroCEI/2016/302_2.pdf

⁷⁰ *Ibid.*, 8.

⁷¹ Pentair Water Italy S.R.L., “Organizational, management and control model,” First edition (2015),

svarbu įvertinti įmonės įgyvendinamą politiką, procedūras bei kontrolės mechanizmus, turimus pažeidimus, be to, derėtų nustatyti, kaip vykdant darbo pareigas yra prižiūrimi darbuotojai.

Visumos (kolektyvinės kaltės) doktrina yra išskirtinė. Ši doktrina suteikia galimybę patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn „sujungus“ kelių, vadovaujančias pareigas einančių, asmenų kaltę, tam kad būtų suformuota įmonės kaltė⁷². Kolektyvinė doktrina yra skirtingų darbuotojų padarytos nusikalstamos veikos ir kaltės „sujungimas“ į vieną visumą, pripažįstant juridinį asmenį kaltu. Pavyzdžiui.: byloje *United States v. Bank of New England* teismas pažymėjo, kad „*juridinis asmuo yra viena sistema, kurios kaltė gali būti prilyginama jos darbuotojų kaltės sumai ir, kad <...> būtų visiškai pagrįsta pripažinti, kad jeigu vienas įmonės darbuotojas žino vienas daromos veikos aplinkybes, o kitas darbuotojas — kitas, laikoma, kad įmonė žino visas aplinkybes <...>*“⁷³. Be to kolektyvinė doktrina numato, kad vieno asmens, kuris padarė nusikalstamą veiką ypač didelėse įmonėse nustatyti beveik neįmanoma. Todėl yra nustatomi keli asmenys, kurių *mens rea* ir *actus reus* suformuoja įmonės kaltę. Pavyzdžiui.: *R v HM Coroner for East Kent, Ex parte Spooner* byloje, remiantis tais pačiais įrodymais, vertinant darbuotojo kaltę ir taip pripažįstant įmonės kaltę, iškilo tam tikros diskusijos: „*įrodymai pagrindžiantys vieno kaltinamojo kaltę, ne visada patvirtina kito kaltinamojo kaltės, <...>, o tai reiškia, kad iškelti bylą įmonei galima tik tuomet, kai kiti įrodymai bus tinkamesni nustatyti bendrą įmonės kaltę*“⁷⁴. Tai nulėmė, kad Anglija ėmė nebetaikyti kolektyvinės atsakomybės doktrinos akcentuojant, kad didelėse įmonėse sudėtinga sukontroliuoti kiekvieno darbuotojo veiksmus. Tuo tarpu Rumunija — vienintelė Europos Sąjungos valstybė, kuri Baudžiamajame kodekse yra įtvirtinusi kolektyvinę doktriną. Rumunijos baudžiamojos kodekso 135 straipsnyje nurodyta: „*juridinių asmenų padaryta nusikalstama veika tiesiogiai susijusi su įmonės vykdoma veikla. Nusikalstamą veiką padaro darbuotojas siekiant įmonei naudos. Baudžiamoji atsakomybė taikoma juridiniam asmeniui, neatleidžia nuo baudžiamosios atsakomybės fizinio asmens dėl tos pačios veikos padarymo*“⁷⁵. Šios juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės sąlygos yra abstrakčios, jos neatskleidžia visumos doktrinos. Taip pat nėra patikslinta aplinkybė, kad juridinis asmuo yra atsakingas ne už vieno, o už kelių fizinių asmenų padarytą nusikalstamą veiką. Galima teigti, kad valstybėms, kurios taiko visumos (kolektyvinės kaltės) doktriną, įrodyti juridinių asmenų kaltę yra santykinai paprasta,

---

http://www.nocchi.it/pentair/fileadmin/Corporate%20Governance/Inglese/Pentair_Water_Modello%20Organizzativo%20231_eng_per%20sito.pdf

⁷² Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p.138.

⁷³ *United States v. Bank of New England* 821 F.2d 844 (1987).

⁷⁴ “Corporate liability in criminal law,” Law Teacher, žiūrėta 2016 rugsėjo 28 d., <http://www.lawteacher.net/free-law-essays/business-law/corporate-liability-in-criminal-law-business-law-essay.php>.

⁷⁵ “Romania criminal code,” Romania parliament (2009).

kadangi juridinio asmens padarytos nusikalstamos veikos įrodinėjimas yra pagrįstas darbuotojų padaryta nusikalstama veika, kitiems darbuotojams apie ją žinant.

Apibendrinant, kiekviena juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės doktrina numato skirtingas sąlygas, kurias nustačius juridinis asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Šios sąlygos sudaro galimybę, juridinį asmenį pripažinti baudžiamojo proceso dalyviu per jį veikiančius fizinius asmenis, kurie turi *mens rea* ir *actus reus* elementus. Todėl, valstybės pasirinkdamos konkrečios doktrinos įtvirtinimą baudžiamajame įstatyme, prisiima ir pareigą praktikoje tinkamai įrodyti juridinio asmens padarytą nusikalstamą veiką, nepažeidžiant baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso teisės principų.

1.2 Identifikavimo ir netiesioginės atsakomybės (*respondeat superior*) doktrinos Lietuvoje

Procura della Repubblica v. Rete Ferroviaria Italiana Spa byloje nurodyta: „juridiniams asmenims iškelta byla nagrinėjama baudžiamųjų bylų teismuose, jai taikomos Baudžiamojo proceso kodekso nuostatos ir įprastai ji bus sujungta su baudžiamąja byla, iškelta vienam ar keliems fiziniams asmenims, kurie įtariami įvykdę atitinkamą neteisėtą veiką“⁷⁶. Tokia nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 straipsnio 2 dalyje. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta identifikavimo doktrina, o 3 dalyje — netiesioginės atsakomybės doktrina. Šios doktrinos sąlygoja skirtingas įrodinėjimo kryptis dėl juridinių asmenų kaltės nustatymo.

Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 dalis numato: „juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę: atstovauti juridiniam asmeniui, arba priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą“. Straipsnio formuluotė yra beveik identiška Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos⁷⁷ 18 straipsnio formuluotei. Taigi, baudžiamoji atsakomybė juridiniam asmeniui kyla jeigu nusikalstamą veiką padaro fizinis asmuo, atitinkantis specialius požymius. *Tesco Supermarkets v. Natrass* byloje toks asmuo suprantamas kaip „asmuo, kuris nėra atskaitingas kitam asmeniui

⁷⁶ *Procura della Repubblica v. Maurizio Giovanardi Andrea Lastini Filippo Ricci Vito Piglionica Massimiliano Pempori Gezim Lakja Elettrifer Srl Rete Ferroviaria Italiana SpA*, Case C-79/11, TDF – 48, Tribunale di Firenze, 15 May 2012, prieiga per internetą:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62011CC0079&qid=1475512968736&from=EN>

⁷⁷ Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos, *supra* note 39.

*dirbančiam toje pačioje įmonėje už savo pareigų vykdymą*⁷⁸. Juridinis asmuo nors ir yra savarankiškas teisinių santykių subjektas, *mens rea* elemento neturi. Todėl visi vadovaujančias pareigas einančio asmens priimami sprendimai ir neteisėti veiksmai yra laikomi juridinio asmens veiksmais. *Vadovaujantis pareigas einantis asmuo* paprastai suprantamas kaip asmuo, turintis teisę kontroliuoti ar priimti sprendimus įmonėje ar organizacijoje. *HL Bolton Engineering Co Ltd v TJ Graham & Sons Ltd* byloje nurodoma, kad „<...> *direktoriai ir vadovai reprezentuoja organizacijos vadovaujamoją valią ir kontroliuoja įmonės veiklą. Vadovų valia taip pat yra organizacijos valia ir tokia ji yra laikoma įstatymo*⁷⁹. Vadovaujantis asmuo veikia savarankiškai, jis nėra nekontroliuojamas kitų asmenų, o toks jo veikimas yra tiesiogiai perkeliamas juridiniam asmeniui.

Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 dalyje išskiriami trys požymiai, atskleidžiantys *vadovaujančių pareigų* esmę: atstovauti juridiniam asmeniui, arba priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą. Generalinio prokuroro rekomendacijos 8-10 punktuose aiškinama, kad „<...> *teisė atstovauti juridiniam asmeniui reiškia teisę veikti juridinio asmens vardu teisiniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis; teisė priimti sprendimus juridinio asmens vardu reiškia teisę nuspręsti dėl juridinio asmens veiklos, o teisė kontroliuoti juridinio asmens veiklą reiškia teisę prižiūrėti, ar tinkamai vykdoma juridinio asmens veikla, teisė imtis priemonių, jeigu paaiškėja, kad įmonės veikla nėra vykdoma tinkamai arba pakankamai, kad būtų pasiekti maksimalūs veiklos rodikliai*⁸⁰. Bent vieno požymio priskyrimas fiziniam asmeniui patvirtina *vadovaujančių pareigų* požymį. Įmonėje dirbančių asmenų teisės ir pareigos yra numatytos darbo sutartyse, taip pat naudingos informacijos apie atitinkamus įgaliojimus gali suteikti įmonės steigimo dokumentai, išleisti įsakymai ir kiti dokumentai. Būtent tokių dokumentų pagrindu galima išsiaiškinti fizinio asmens veiklą bei sužinoti, ar tam tikru metu jis turėjo įgaliojimą veikti juridinio asmens vardu. 2009 metų Konstitucinio Teismo nutarime buvo detalizuotas *teisės priimti sprendimus* požymis: „<...> *apimti tiek kompetenciją spręsti juridinio asmens struktūros, personalo klausimus (priimti ir atleisti darbuotojus, apibrėžti jų funkcijas, nustatyti atlyginimo už darbą, įskaitant darbuotojų skatinimo priemones, sistemą, skirti drausmines nuobaudas darbuotojams <...>*⁸¹. Toks fizinis asmuo juridiniame asmenyje turi nepriklausomumą atitinkamai veikti. Vadovaujantis pareigas einantis asmuo vykdo juridinio asmens veiklą per darbuotojus, kurie yra

⁷⁸ *Tesco Supermarkets v. Nattrass*, UKHL 1, 25 (1971)., <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1971/1.html>

⁷⁹ “Previously under the Common Law also known as case law or precedent,” Law Teacher, žiūrėta 2016 spalio 18 d., <http://www.lawteacher.net/free-law-essays/business-law/previously-under-the-common-law-law-essays.php>

⁸⁰ Rekomendacijos dėl baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims taikymo, *supra* note 15.

⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, *supra* note 3.

jam pavaldūs. Pavyzdžiui: „<...>A. Š., būdamas UAB „S“ direktorius, atsakingas už bendrovės veiklos organizavimą bei jos tikslų įgyvendinimą, o pagal BAĮ 21 straipsnį — už buhalterinės apskaitos organizavimą ir apskaitos dokumentų išsaugojimą, eidamas vadovujančias pareigas UAB „S“, veikdamas bendrovės vardu, jos naudai ir interesais, turėdamas teisę atstovauti šiai bendrovei ir priimti sprendimus jos vardu <...> apgaulingai tvarkė įmonės buhalterinę apskaitą, neįformino apskaitos dokumentais ir neįtraukė į UAB „S“ buhalterinę apskaitą 2006 metais įvykusių ūkinių operacijų, t. y. 2006 metais 79-iems UAB „S“ darbuotojams papildomai išmokėto, tačiau darbo užmokesčio žiniaraščiuose neužfiksuoto darbo užmokesčio“⁸². Kitoje byloje nurodoma, kad „<...> būdamas UAB „NM A. B.“ direktoriumi ir vieninteliu akcininku, turėdamas teisę atstovauti šiam juridiniam asmeniui, priimti sprendimus šio juridinio asmens vardu bei kontroliuoti jo veiklą, veikdamas juridinio asmens UAB „NM A. B.“ naudai ir interesais, finansinio lizingo pagrindu įgijęs ir priėmęs valdyti bei naudoti jam patikėtą UAB „SEB lizingas“ priklausantį didelės vertės – 500 478,22 Eur – turtą, jį iššvaistė, taip padarydamas UAB „SEB lizingas“ 172 007,02 Eur turtinę žalą.“⁸³. Kaip minėta, būtina turi pasitvirtinti bent vienas iš trijų požymių, pripažįstant fizinį asmenį kaip vadovujančias pareigas einantį subjektą. Vadovujančios pareigos suprantamos kaip asmens galimybė „teikti kitiems juridinio asmens darbuotojams privalomus nurodymus arba galimybę formuoti juridinio asmens ar jo struktūrinės dalies veiklos kryptis. Prie vadovujančių asmenų priskirtini <...> įmonės direktorius, prezidentas arba juridinio asmens valdymo organui atstovaujantis narys <...>“⁸⁴. Antai „G. P. būdamas UAB „V. E.“ direktoriumi, turėdamas teisę atstovauti šį juridinį asmenį, priimti sprendimus šio juridinio asmens vardu bei kontroliuoti jo veiklą <...> pasikėsino apgaule įgyti 57 000 Lt vertės svetimą UAB „G. L.“ didelės vertės turtą bendrai padarydamas 212 559,23 Lt turtinę žalą, bei pasikėsino apgaule įgyti 57 000 Lt vertės svetimą UAB „G. L.“ didelės vertės turtą <...>“⁸⁵. Pagal teismų praktiką tokie asmenys dažniausiai yra įmonių direktoriai, rečiau įmonės akcininkai. Yra neteisinga patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn, jeigu kiti akcininkai apie nusikalstamus asmens veiksmus nežinojo ir ėmėsi priemonių, kad veika nebūtų padaryta. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad „<...>

---

⁸² “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270-942/2015,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1046766>

⁸³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-20-746/2016,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1218889>

⁸⁴ Rekomendacijos dėl baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims taikymo, *supra* note 15.

⁸⁵ “Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-131-483/2015,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1149046>

teisiškai reikšmingą ryšį tarp fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos ir juridinio asmens padeda atskleisti juridinio asmens veiklą reglamentuojantys norminiai aktai, organizacinė struktūra, veiklos formavimas, įgyvendinimas ir pan. <...> juridinio asmens savininkas (akcininkai) nežinojo, neskatino arba nesudarė sąlygų fizinio asmens neteisėtiems veiksams, yra viena iš aplinkybių, pagal kurias sprendžiama apie juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę“⁸⁶. Todėl svarbu įvertinti įmonės struktūrą, nustatyti, ar tam tikri asmenys galėjo veikti laisva valia, ir ar kiti vadovaujančias pareigas einantys asmenys žinojo bei toleravo tokį elgesį. Identifikavimo doktrina reikalauja vertinti juridinio asmens struktūrą ir realią sprendimų priėmimo tvarką⁸⁷. Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 dalyje apie tai tiesiogiai nekalbama. Atsižvelgiant į konkrečią situaciją reikia įvertinti juridinio asmens organizacinę struktūrą, veiklos kryptis bei kitas aplinkybes. Identifikavimo doktrina, skirtingai nei netiesioginės atsakomybės doktrina, pagrindinį dėmesį skiria juridinio asmens padarytai nusikalstamai veikai. Todėl ir nusikalstamos veikos įrodinėjimas yra nukreiptas būtent į juridinį asmenį. Nors juridinio asmens kaltė yra siejama su fizinio asmens kalte, tačiau tai neatleidžia nuo pareigos įrodyti juridinio asmens kaltę Baudžiamojo proceso kodekso numatyta tvarka. „Sprendžiant, ar juridinis asmuo kaltas BK 20 straipsnio 2 dalies prasme, reikia atsižvelgti į kaltininko — fizinio asmens bei jo padarytos nusikalstamos veikos ryšį su juridiniu asmeniu“⁸⁸. Juridinio asmens ryšį su nusikalstama veika atskleidžia tokie atvejai, kai juridinis asmuo suvokia bei toleruoja įmonės darbuotojų (išskirtiniais atvejais — ir kitų vadovų) vykdomą nusikalstamą veiką, gauna iš to naudos. Todėl būtina nustatyti, ar juridinis asmuo žinojo apie daromą nusikalstamą veiką, ar ją skatino, ar sudarė palankias sąlygas tokiai nusikalstamai veikai padaryti, o gal viskas vyko priešingai — fizinio asmens elgesys buvo savavališkas⁸⁹. Be to, yra būtina įvertinti įmonės veiklos organizacinę kultūrą ir kitas reikšmingas aplinkybes, tokias kaip įmonės sprendimų priėmimo tvarka ir t.t. Šios aplinkybės padeda nustatyti, ar įmonė toleravo ydingą įmonės praktiką⁹⁰.

Kitas būtinas požymis patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn yra „*naudos ar interesų gavimas*“. Specifinius požymius turintis fizinis asmuo, neteisėtus veiksmus gali padaryti siekdamas materialinės ar nematerialinės naudos juridiniam asmeniui. *Intereso* sąvoka aiškinama taip: „<...> juridinio asmens panaudojimas darant nusikalstamą veiką buvo realiai naudingas:

⁸⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/332806?nr=1>

⁸⁷ Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p. 129.

⁸⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-620-677/2015,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1163759?nr=2>

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p. 126.

įmonės ūkinės veiklos perspektyvai ir jos konkurencingumui; įmonės įvaizdžiui; ar suteikė įmonei kokių nors pranašumų prieš kitas įmones konkuruojant viešųjų pirkimų konkursuose <...>“⁹¹. Intereso sąvoka apima tiek turtinę, tiek neturtinę naudą, kurią gauna ir pripažįsta juridinis asmuo dėl fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos. Konstitucinio Teismo nutarime pažymėta, kad „<...>naudos požymis paprastai yra aiškinamas kaip susijęs su materialinės naudos užtikrinimu, o interesų užtikrinimas — kaip reiškiantis kitų (ne materialinių) juridinio asmens siekių įgyvendinimą <...>“⁹². Generalinio prokuroro rekomendacijoje nurodoma, kad „<...> fizinis asmuo darydamas nusikalstamą veiką, turi siekti materialinės ar kitokios naudos juridiniam asmeniui <...> asmuo turi suvokti, jog jo nusikalstamos veikos rezultatas gali būti tiesioginė nauda (nesvarbu kokia) juridiniam asmeniui“⁹³. Pavyzdžiui.: baudžiamojoje byloje buvo nustatyta, kad „UAB naudai ir interesais, ne anksčiau kaip nuo 2009 m. gruodžio 11 d., neteisėtai prisijungęs prie R. P. priklausančiame gretimai esančiame pastate elektros energijos apskaitos skaitliuko elektros energiją tiekiančio kabelio, neteisėtai naudojosi elektros energija“⁹⁴. Elektros energijos naudojimas buvo pripažintas kaip juridinio asmens gauta nauda. Pasitaiko atvejų, kai fizinis asmuo siekia gauti naudos juridiniam asmeniui, tačiau realiai jos negauna. Juridiniam asmeniui „<...> baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma nepriklausomai nuo to, ar juridinis asmuo gavo naudos ar ne“⁹⁵. Todėl vertinant naudos požymį yra svarbus juridinio asmens siekis gauti naudą, nepriklausomai nuo to, ar jis tą naudą gavo ar ne. Kai įmonę valdo keli asmenys svarbu nustatyti, ar pats juridinis asmuo pripažino tokią naudą ir ją priėmė. „<...> būtent juridiniam asmeniui atsiradusi turtinė žala gali paneigti tą naudą, kurią juridinis asmuo gavo iš atskirų nusikalstamų veikų, sujungtų fizinio asmens vieningos tyčios pasisavinti juridinio asmens turtą, padarymo. Taigi tokiu atveju šios nusikalstamos veikos, net jeigu jas padarius juridinis asmuo objektyviai ir gavo tam tikros naudos, BK 20 straipsnio prasme gali būti nelaikomos veikomis, padarytomis juridinio asmens naudai ar interesais. <...>“⁹⁶. Jeigu pats juridinis asmuo nukentėtų nuo vadovo atliktų neteisėtų veiksmų, kurie sukeltų žalą, naudos požymis nebūtų pripažintas ir baudžiamoji atsakomybė įmonei nebekiltų.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. *supra* note 86.

⁹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, *supra* note 3.

⁹³ Rekomendacijos dėl baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims taikymo, *supra* note 15.

⁹⁴ “Vilniaus rajono apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-103-927/2013,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/716569>

⁹⁵ Rekomendacijos dėl baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims taikymo, *supra* note 15.

⁹⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. vasario 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-27/2014,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/803832?nr=1>

Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtintos juridinių asmenų netiesioginės atsakomybės doktrinos sąlygos. Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 3 dalis numato: „*juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamas veikas ir tuo atveju, jeigu jas juridinio asmens naudai padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas šio straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens nurodymu ar leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros arba kontrolės*“⁹⁷. Svarbu atkreipti dėmesį, kad juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamą veiką, todėl „<...> jis gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik konstatavus tokios atsakomybės tikslingumą“⁹⁸. Tikslingumas yra vertinamas, atsižvelgiant į įmonės organizacinę kultūrą, taikomas prevencines priemones bei kontrolės ir priežiūros stoka⁹⁹. Juridinių asmenų yra netikslinga patraukti baudžiamojon atsakomybėn, jeigu darbuotojas veikė savavališkai. Būtent „kontrolės ir priežiūros“ požymio vertinimas parodo, ar yra tikslinga juridinių asmenų patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Tokia teisės normos formuluotė, nors ir nustatius visas baudžiamosios atsakomybės sąlygas, suteikia galimybę nepatraukti atsakomybėn juridinio asmens.

„*Naudos*“ požymis pagal Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 3 dalį yra suprantamas taip pačiai kaip ir identifikavimo doktrinos atveju. Konstitucinis Teismas pažymi, kad „*nusikalstama veika padaryta juridinio asmens naudai arba jo interesais (kai iš fizinio asmens nusikalstamos veikos juridinis asmuo turi konkrečios naudos ir tą naudą pripažįsta arba kai juridinis asmuo yra suinteresuotas tokia veika ir jos sukuriama padariniais), arba tik jo naudai*“¹⁰⁰. „*Norint patvirtinti, kad iš fizinio asmens nusikalstamos veikos juridinis asmuo gavo naudos, reikia nustatyti, kad egzistuoja nusikalstamos veikos ir juridinio asmens turto masės piniginės išraiškos padidėjimo tiesioginis ar net netiesioginis priežastinis ryšys*“¹⁰¹. Kitaip nei Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 dalyje, 3 šio straipsnio dalyje numatoma, kad darbuotojas nusikalstamą veiką gali padaryti tik juridinio asmens naudai, bet ne juridinio asmens interesais. Patraukiant juridinių asmenų baudžiamojon atsakomybėn svarbu, kad jis turtinę naudą pripažintų, kitu atveju nusikalstama veika gali būti inkriminuojama tik fiziniam asmeniui.

Lietuvos Respublikos darbo kodekso 15 straipsnis nurodo, kad „*darbuotojas yra fizinis asmuo, pagal šio Kodekso 13 straipsnį turintis darbinį teisumą ir veiksnumą, dirbantis pagal darbo*

⁹⁷ „Lietuvos Respublikos 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimų įstatymas,“ TAR Nr. 26876 (2016).

⁹⁸ Gintaras Švedas, „Kai kurie probleminiai juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės aspektai Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje ir baudžiamosios justicijos doktrinoje“ iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui -10 metų* (Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011), 101.

⁹⁹ *Ibid.*, 101.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, *supra* note 3.

¹⁰¹ Edvardas Sinkevičius, „Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė pagal 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą ir jos sąlygos,“ *Teisė* ISSN 1392-1274 (2003): 138, <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB/0001:J.04~2003~1367189517262/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

*sutartį už atlyginimą*¹⁰². Darbuotojas turi atitinkamas teises ir pareigas, tačiau kartu yra pavaldus įmonės vadovui bei veikia pagal sutartas darbo sąlygas. Suteiktą įgaliojimą atstovui galima apibūdinti kaip įgaliojimą „*kuriuo juridinis asmuo (verslininkas) suteikia teisę savo darbuotojui ar kitam asmeniui atstovaujamojo vardu ir dėl jo interesų atlikti visus teisinius veiksmus, susijusius su juridinio asmens (verslininko) verslu*“¹⁰³. Šiuo atveju nusikalstamą veiką padaro ne įmonės vadovas, o jam pavaldus asmuo, tačiau vadovas yra atsakingas už jam pavaldžių asmenų veiksmus, todėl dėl nepakankamai prižiūrimų ir kontroliuojamų veiksmų vadovas turi prisiimti atsakomybę. Pagal *respondeat superior* doktrinos sąlygas juridinis asmuo būtų traukiamas atsakomybėn dėl darbuotojo ar įgalioto atstovo nusikalstamos veikos, jeigu įmonės vadovas tokius veiksmus toleravo arba nevykdė kontrolės funkcijų. Atsižvelgiant į tai, kad įmonės darbuotojo *mens rea* nėra tiesiogiai priskiriama juridiniam asmeniui, būtina nustatyti vadovo *mens rea*, kuri pasireiškia toleruojant darbuotojo neteisėtus veiksmus. Toleravimas pasireiškia dviem atvejais:

1) nusikalstamą veiką padaro darbuotojas dėl to, kad įmonės vidaus procedūros orientuotos į nusikalstamą veiką;

2) asmuo nusikalstamą veiką padarę instruktuojuant asmeniui einančiam vadovaujančias pareigas¹⁰⁴.

Pirmuoju atveju „<...> nepakankama priežiūra ir kontrolė gali pasireikšti tuo, kad darbuotojas ar įgaliotas asmuo nesupažindintas su privalomais žinoti teisės aktais, juridinio asmens nustatytomis veiklos ir (arba) vidaus tvarkos taisyklėmis ar instrukcijomis <...>“¹⁰⁵. Darbuotojo padaryta nusikalstama veika ir kilęs pavojus yra vadovo kartu ir juridinio asmens aplaidaus elgesio padarinys. Tačiau jeigu „*juridinio asmens vadovaujančias pareigas einantis asmuo tinkamai ir rūpestingai atliko priežiūros ir kontrolės funkcijas, juridinis asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn <...>*“¹⁰⁶. Todėl kontrolės ir priežiūros aplinkybė yra reikšminga, nustatant juridinio asmens kaltę. Antruoju atveju darbuotojas gali padaryti nusikalstamą veiką, jeigu vadovas jam įsakė, jo paprašė, jam leido ar toleravo jo tokius neteisėtus veiksmus. Darbuotojas ar atstovas veikia per vadovo, einančio vadovaujančias pareigas, įgaliojimus. Byloje nustatyta, kad „<...> *techninė nelaimingo atsitikimo priežastis — darbas veikiančiuose elektros įrenginiuose neparuošus darbo vietas. Organizacinė priežastis – sąlygų V. G. patekti į elektros skydinę*

¹⁰² “Lietuvos Respublikos darbo kodeksas,” *Valstybės žinios* 64, 2569 (2002).

¹⁰³ “Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,” *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

¹⁰⁴ Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p. 126.

¹⁰⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-217-699/2015,” prieiga per internetą:

<http://www.infollex.lt/tp/1045728>

¹⁰⁶ *Ibid.*

sudarymas bei jo pateikimas į skydinę neturint neturint atitinkamos elektrotechninės kvalifikacijos, negavus rašytinio nurodymo bei leidimo dirbti elektros įrenginiuose. Saugos norminių aktų reikalavimų vykdymą privalėjo užtikrinti atsakingas asmuo už mokyklos elektros ūkį <...>“¹⁰⁷. Galima teigti, kad Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 3 dalies papildymas „nurodymo ar leidimo“ požymiu yra netikslingas. Kontrolės ir priežiūros sąlyga apima šį požymį bei numato daugiau alternatyvių veiksmų, tokių kaip: paprašyti darbuotojo atlikti tam tikrus veiksmus ar kitokiu būdu toleruoti darbuotojo elgesį, pavyzdžiui.: darbdavys, žino apie pavojingą darbuotojo elgesį, tačiau jį ignoruoja.

Juridinio asmens darbuotojo ar atstovo kaltės įrodinėjimas nekelia didesnių problemų, tačiau įrodyti nepakankamą priežiūrą ir kontrolę yra sudėtingiau. Baudžiamojoje byloje nurodyta, kad „<...> J. B. pažeidė minėtų Taisyklių reikalavimus, mokyklos budėtojai telefoninio pokalbio metu davė leidimą duoti mokyklos skydinės raktą V. V. įmonės „M“ darbuotojui V. G. (neįsitikinęs ir neturėdamas jokių duomenų apie šio asmens kvalifikaciją), taip sudarė jam galimybę neteisėtai patekti į veikiančią elektros skydinę. Patekęs į elektros skydinę, V. G., neturėdamas tam leidimo ir atitinkamos elektrotechniko kvalifikacijos, negavęs rašytinio nurodymo bei leidimo dirbti elektros įrenginiuose, pradėjo darbus prie veikiančių elektros skydinės įrenginių ir dėl sąlyčio su veikiančiais įrenginiais, kontaktuodamas su elektros laidininku, dėl techninio elektros poveikio mirė“¹⁰⁸. Nustatant, ar įmonėje yra tinkamai vykdoma darbuotojų priežiūra ir kontrolė, nepakanka remtis vien įmonėje nustatytais ir įtvirtintomis taisyklėmis. Be to, reikia nustatyti, ar juridinis asmuo toleravo tokį darbuotojo elgesį, ar jį aplaidžiai kontroliavo žinodamas, kad darbuotojas elgėsi priešingai nei nurodo taisyklės, ir tai ignoravo. Taip pat reikia išsiaiškinti, ar toks darbuotojo elgesys buvo pastovus. Juk juridinis asmuo, tinkamai vykdydamas darbuotojų priežiūros ir kontrolės funkcijas, tą būtų pastebėjęs. Pagal *respondeat superior* doktriną baudžiamojon atsakomybėn galima patraukti juridinį asmenį kartu su fiziniu asmeniu, fizinį asmenį atskirai nuo juridinio bei juridinį atskirai nuo fizinio. Pagal šią doktriną baudžiamojon atsakomybėn patraukti tik juridinį asmenį galima, kai juridinio asmens kaltę sudaro ne tik organizacijos darbuotojo ar atstovo kaltė, bet ir tos aplinkybės, kurios yra susijusios su jos organizacine kultūra, veiklos politika¹⁰⁹. Lietuvos teismų praktikoje, vertinant juridinio asmens nepakankamos priežiūros ir kontrolės požymį, orientuojamasi būtent į juridinio asmens veiklos politiką ir strategiją, vidaus darbo tvarką ir kitas aplinkybes. Taip

¹⁰⁷ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-217-699/2015,“ *supra* note 105.

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p. 99.

yra nustatoma, ar fizinis asmuo bus patrauktas baudžiamojon atsakomybèn atskirai ar kartu su juridiniu asmeniu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje nurodoma: „jeigu juridinio asmens vadovaujantis pareigas einantis asmuo tinkamai ir rūpestingai atliko priežiūros ir kontrolės funkcijas, juridinis asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybèn. Tokiu atveju išskyla tik fizinio asmens, padariusio nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės klausimas“¹¹⁰. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 20 straipsnis iki šių metų numatė galimybę patraukti baudžiamojon atsakomybèn tik fizinį asmenį, netraukiant atsakomybèn juridinio asmens. Minėtoje byloje juridiniam asmeniui baudžiamoji atsakomybė nekilo argumentuojant, kad „ <...> J. B. žinojo visus jo darbui keliamus reikalavimus, buvo tinkamai su jais supažindintas, todėl juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei kilti nėra pagrindo“¹¹¹. Juridinis asmuo vykdė kontrolę, nustatydamas atitinkamas taisykles, kurių darbuotojai privalėjo laikytis, o šių taisyklių nesilaikymas pačių darbuotojų iniciatyva, juridiniam asmeniui baudžiamosios atsakomybės neužtraukė. Tokiam vertinimui nepritartina. Tiek fizinis asmuo dėl savo aplaidaus ar įžūlaus elgesio gali padaryti nusikalstamą veiką, tiek juridinis asmuo, netinkamai vykdydamas juridinio asmens priežiūrą ir kontrolę, gali sudaryti sąlygas tokiam pavojui kilti.

Todėl svarbu vertinti ne tik nustatytų taisyklių egzistavimą, bet ir realų jų įgyvendinimą. Baudžiamojo proceso kodekso 1 straipsnyje įtvirtinta baudžiamojo proceso paskirtis yra ginti žmogaus ir piliečio teises ir laisves bei visuomenės ir valstybės interesus. Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 5 dalis 2016 metų lapkričio 17 dieną buvo pakeista¹¹², įtvirtinant galimybę baudžiamojon atsakomybèn traukti tik juridinį asmenį, remiantis savarankiška jo kaltės koncepcija. Tačiau išanalizavus Lietuvos teismų praktiką, galima teigti, kad juridinio asmens nusikalstamos veikos ir kaltės pagrindimas iki šiol neįsivaizduojamas be fizinio asmens. Olandijos Aukščiausiasis Teismas teigia, kad juridinio asmens atsakomybę galima nustatyti ir be fizinio asmens, tik svarbu nustatyti, kad „fizinio asmens nusikalstamas elgesys buvo juridinio asmens elgesys“¹¹³. Tais atvejais, kai dėl atitinkamų priežasčių neįmanoma fizinio asmens patraukti baudžiamojon atsakomybèn, juridinio asmens kaltė turi būti grindžiama jau surinktais įrodymais prieš fizinį asmenį. Olandijos prokurorai

---

¹¹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-217-699/2015,“, *op. cit.*

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 225, 226 ir 227 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas,“ LRS žiūrėta 2016 lapkričio 23 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/42415c30a66b11e68987e8320e9a5185?jfwid=96t6tc216>

¹¹³ Georgi Rupchev, Council of Europe expert, “Comparative analysis of the Liability of Legal Persons(Corporate Liability) for Criminal Offences of Corruption,“ *Protection of the Rights of Entrepreneurs in the Russian Federation from Corrupt Practices* (2015):16,

<http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Projects/PRECOP/Technical%20Papers/TP%202015/ECCU-2312-PRECOP-TP5-2015EN%20v3-final.pdf>

turi teisę pasirinkti, ar pradėti baudžiamąjį procesą tik prieš juridinį asmenį, pavyzdžiui, bankroto grėsmė ar darbo vietų praradimas yra priežastis netraukti juridinio asmens baudžiamojon atsakomybėn¹¹⁴. Todėl patraukus tik juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn reikia įsitikinti, kad yra pakankamai duomenų apie fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką. Jeigu nėra jokių duomenų apie fizinio asmens kaltę, o nusikalstama veika padaryta didelė žala visuomenei ar valstybei, juridinio asmens kaltė turi būti grindžiama netinkamai vykdoma kontrole ir priežiūra.

Apibendrinant galima teigti, kad identifikavimo doktrinos sąlygos nekelia didelių problemų vertinant juridinių asmenų patraukimą baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau iki šiol netiesioginės atsakomybės doktrinų sąlygų vertinimas buvo komplikuoatas, kartu bylų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų procesas kėlė nemažai diskusinių klausimų. Nors jau tapo įmanoma dėl padarytų nusikalstamų veikų Lietuvoje baudžiamojon atsakomybėn patraukti fizinį asmenį be juridinio asmens, tačiau problema vis dar išlieka ta pati — neaišku, kaip vertinant juridinį asmenį kaip savarankišką subjektą patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir kaip įrodyti juridinio asmens padarytą nusikalstamą veiką.

---

¹¹⁴ Georgi Rupchev, Council of Europe expert, *supra* note 113., p. 14.

2. JURIDINIŲ ASMENŲ PATRAUKIMO BAUDŽIAMOJON ATSAKOMYBĖN SĄLYGOS NULEMIANČIOS ĮRODINĖJIMĄ BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE

Įrodinėjimas yra teisės nustatytomis formomis įgyvendinama ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, teisėjo <...> procesinė veikla, kurioje įgyvendindami savo teises ir vykdydami pareigas dalyvauja proceso dalyviai ir kuri skirta įrodymams rinkti, įtvirtinti, patikrinti ir įvertinti, turint tikslą nustatyti tiesą baudžiamojoje byloje¹¹⁵. Už padarytą nusikalstamą veiką baudžiamoji atsakomybė kyla lygiaverčiai tiek juridiniams, tiek fiziniams asmenims. Todėl juridiniam asmeniui kaip specifiniam subjektui nėra taikomos privilegijos ar išimtys, įrodinėjant jo padarytą nusikalstamą veiką. Atsižvelgiant į tai, kad už fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką baudžiamojon atsakomybėn yra traukiamas ir juridinis asmuo, galima teigti, kad juridinio asmens nusikalstama veika yra grindžiama netiesioginiais įrodymais. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad „<...> netiesioginiai yra tokie įrodymai, kurie iš pradžių pagrindžia tarpinio fakto buvimą, o per šį faktą — ir įrodinėtinas aplinkybes. Įrodinėjimas netiesioginiais įrodymais yra sudėtingesnis, tačiau jais taip pat gali būti grindžiama asmens kaltė, jei tais įrodymais nustatyti tarpiniai faktai ir išvados tarpusavyje sujungti nuoseklia ir logiška grandine“¹¹⁶. Taigi, įrodymai, kurie naudojami nustatant fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką, gali būti naudojami ir nustatant juridinio asmens nusikalstamą veiką, tačiau šiuo atveju jie būtų laikomi netiesioginiais įrodymais. Svarbus aspektas yra tai, kad juridinis asmuo visada yra susietas su fiziniu asmeniu, įmonėje einančiu vadovaujančias pareigas. Subjektai yra sutapatinami tik dėl fizinio asmens *mens rea* ir *actus reus* elementų perkėlimo juridiniam asmeniui, o tai reiškia, kad juridinis asmuo atsako už padarytą nusikalstamą veiką kartu su fiziniu asmeniui, nors neteisėtus veiksmus atliko tik pastarasis. Atsižvelgus į bylos aplinkybes, yra galimybė patraukti baudžiamojon atsakomybėn kiekvieną iš subjektų atskirai, tačiau tada, juridinio asmens padarytos nusikalstamos veikos įrodinėjimas tampa tik dar sudėtingesnis. Lietuvos teismų praktikoje iki šiol juridinio asmens kaltės nustatymas yra neįsivaizduojamas be fizinio asmens kaltės įrodymo, todėl baudžiamajame procese juridinio asmens kaip savarankiško subjekto kaltė, pati savaime neegzistuoja. Nors juridinio asmens kaltė yra neatsiejama nuo fizinio asmens kaltės, tačiau jis taip pat tampa baudžiamojo proceso dalyviu ir jo padaryta nusikalstama veika turi būti įrodyta byloje surinktais duomenimis.

¹¹⁵ Rima Ažubalytė et al., *supra* note 11, 96.

¹¹⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-178/2009“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/124769?nr=1>

Lietuvos teismų praktikoje nuo 2010 metų iki 2013 metų juridiniams asmenims baudžiamosiose bylose buvo pateikta 316 kaltinimų, iš jų 178 kaltinimai baigėsi apkaltinamuoju nuosprendžiu ir 21 — išteisinamuoju, taip pat nustatyta, kad visi 7 kaltinimai pagal Baudžiamojo kodekso 225 straipsnį buvo apkaltinamieji¹¹⁷. Nuo 2014 metų iki 2016 metų iš 12 pasiekusių Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą bylų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų, 7 bylose buvo priimti apkaltinamieji nuosprendžiai, 2 — išteisinamieji, o 3 bylos buvo nutrauktos, suėjus apkaltinamojo nuosprendžio senaties terminams. Taip pat šiuo laikotarpiu juridinių asmenų įvykdytos nusikalstamos veikos pažeidė iš esmės tris Baudžiamojo kodekso saugomas vertybes: nuosavybę, turtines teises ir turtinius interesus; finansų sistemą; valdymo tvarką.

Kaip minėta, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnis numato juridinių asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąlygas, kurios ir lemia nusikalstamos veikos įrodinėjimo kryptį šios kategorijos bylose. Bylose dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų įrodinėjimas susideda iš dviejų stadijų:

- 1) fizinio asmens kaltės nustatymas, kuris suteikia pagrindą patraukti baudžiamojon atsakomybėn juridinį asmenį ir;
- 2) juridinio asmens kaip savarankiško subjekto nusikalstamos veikos įrodinėjimas.

2.1 Vadovaujantis pareigas einančio asmens padarytos nusikalstamos veikos įrodinėjimas

Vadovaujantis Baudžiamojo proceso kodekso XXI skyriaus nustatytais taisyklėmis, bylose dėl juridinių asmenų įvykdytų nusikalstamų veikų privalu įrodyti ne tik fizinio, bet ir juridinio asmens padarytą nusikalstamą veiką. Išanalizavus Lietuvos, Didžiosios Britanijos ir Ispanijos nacionalinių teismų praktiką dėl juridinių asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn tampa aiški juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų įrodinėjimo problema. Teiginys, kad „*fiziniai asmenys baudžiamosiose bylose dažnai ginami daug intensyviau nei nuolat profesionaliai ginami juridiniai asmenys*“¹¹⁸ yra visiškai pagrįstas, nes įrodžius fizinio asmens kaltę, yra akivaizdžiai konstatuojama juridinio asmens kaltė. Juridinio asmens gynėjas tik faktiškai dalyvauja tokio pobūdžio bylose, nes būtent juridinio asmens kaltės nustatymas yra visiškai priklausomas nuo

¹¹⁷ OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *supra* note 28., p. 35-36.

¹¹⁸ Case C-205/09, Szombathelyi Városi Bíróság v. Emil Eredics, Mária Vassné Sági, Court of Justice of the European Union (CJEU), 2010 (CJEU), 27, <http://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ef126686-ee90-48be-b8dd-a5386b64e468/language-en/format-PDF/A1A/source-17574084>

fizinio asmens kaltės įrodymo. Juridinio asmens gynyba nuo jam pareikštų kaltinimų iš esmės priklauso tik nuo to, ar bus įrodyta jog įmonėje buvo tinkamai vykdoma darbuotojų kontrolė ir priežiūra¹¹⁹. Nagrinėjant įrodinėjimą bylose dėl juridinių asmenų įvykdytų nusikalstamų veikų svarbu atskirti atvejus, kai nusikalstamą veiką padaro įmonės vadovas ir kai tokią veiką įvykdo įmonės darbuotojas.

Juridinio asmens vadovu pripažįstamas asmuo, kuris eina vadovaujančias pareigas bei turi teisę priimti atitinkamus sprendimus, kontroliuoti įmonės veiklą ir kt. Kaip buvo minėta, *vadovaujančias pareigas* einantis asmuo organizacijoje turi ypatingą statusą — jis veikia laisva valia ir nėra kontroliuojamas kitų subjektų. Jo priimami sprendimai ir vykdoma kontrolė yra ribojama tik įstatymų ir kitų teisės aktų, siekiant, kad jo veikla nebūtų priešinga valstybės ir visuomenės interesams. Būtent dėl šio subjekto padarytos nusikalstamos veikos juridiniam asmeniui gali kilti baudžiamoji atsakomybė. Visų pirma, patraukus baudžiamojon atsakomybėn fizinį asmenį, jo kaltė yra įrodinėjama per *mens rea* ir *actus reus* elementus. Juridinio asmens kaltės įrodinėjimas susideda iš dviejų etapų: fizinio asmens kaltės įrodinėjimo ir juridinio asmens valdymo organų nusikalstamo elgesio toleravimo (išimtiniais atvejais) įrodinėjimo. Pastarasis yra aiškinamasis remiantis juridinio asmens vidaus politika ir kitais įrodymais¹²⁰. Identifikavimo doktrinos atveju, traukiant juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn kontrolės ir priežiūros požymis nėra vertinamas. Vis dėl to, šį požymį reikėtų vertinti kaip juridinio asmens kaltės elementą. Nors yra visiškai aišku, kad organizacijos vidaus politiką, kontrolę ir priežiūrą užtikrina tas pats vadovaujančias pareigas einantis asmuo, tačiau būtina daryti išimtį, kai yra struktūrizuota įmonė, turinti daugiau nei vieną vadovą. Kitų vadovų pagrįstas nežinojimas apie nusikalstamą veiką bei tinkamai vykdoma kontrolė yra pagrindas, dėl kurio juridinis asmuo gali būti nepripažintas kaltu. Gana problematiška įrodinėti juridinio asmens kaltę, kai įmonė turi išsisklaidžiusią struktūrą, nes tuomet reikia susieti nusikalstamą veiką su konkrečiu vadovaujančiu asmeniu. Kuo mažesnė įmonė, tuo lengviau nustatyti vadovo kaltę, kuri vėliau priskiriama pačiai įmonei. Jungtinėse Amerikos Valstijose, Didžiojoje Britanijoje ir Kanadoje yra išvystyta idėja, kad nustatinėjant juridinio asmens kaltę, būtina remtis pačio juridinio asmens *mens rea* elementu¹²¹. Tačiau Europoje yra laikomasi tipinių juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės standartų ir manoma, kad tokie įrodymai yra nereikšmingi, nes juridinis asmuo savarankiškai negalvoja ir neveikia¹²². Be to pripažįstama, kad

---

¹¹⁹ Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p. 154.

¹²⁰ OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *supra* note 28., p. 29.

¹²¹ Cristina de Maglie, “*supra* note 36., p. 10

¹²² *Ibid.*, p. 10.

vadovo kaltės nustatymas suponuoja juridinio asmens kaltę. Tai reiškia, kad vadovo atliekami neteisėti veiksmai ar ketinimai yra juridinio asmens veiksmai, nes jis pats kaip subjektas savo valią išreiškia per vadovaujančias pareigas einantį asmenį. Būtent dėl to įmonės dokumentuose turi būti aiškiai apibrėžtas vadovo statusas bei funkcijos. Pavyzdžiui.: Panevėžio apygardos teisme buvo nagrinėjamas apeliacinis skundas dėl pirmos instancijos teismo priimto nuosprendžio byloje, kurioje nustatyta, kad „*V. N. būdamas UAB „e“ direktoriumi, <...> turėdamas pareigą pateikti mokesčių deklaracijas ir kitus teisės aktuose nurodytus dokumentus, mokėti mokesčius, <...> pagal kurias apskaičiavęs ir kaip vadovas bendrovės vardu turėdamas sumokėti pajamų mokesčio, pelno mokesčio, pridėtinės vertės mokesčio <...> nesumokėjo pateiktų deklaracijose apskaičiuotų <...> mokesčių*“¹²³. Apeliacinis skundas grindžiamas tuo, kad „<...> nuosprendyje neatskleista UAB „e“ kaltė. Iš nuosprendžio aprašomosios dalies matyti tik kaltų direktoriaus veiksmų aprašymas, tačiau neatskleista UAB „e“ padarytų neteisėtų veiksmų nusikalstama apimtis <...>“¹²⁴. Akivaizdžiai matoma, kad juridinio asmens kaltė įrodinėjama nebuvo, nes įrodyta vadovo kaltė buvo tiesiog perkeliama juridiniam asmeniui. Identifikavimo doktrinos atžvilgiu (Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 dalis), nėra reikalaujama papildomų įrodymų juridinio asmens kaltei nustatyti, nes vadovaujančias pareigas einantis asmuo veikia ne savarankiškai, bet kaip pati įmonė. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 metų nutartimi UAB „e“ skundą atmetė, grindžiant tuo, kad įrodyta ir vadovo, ir įmonės kaltė, taip pat nustatytos visos Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 dalyje nurodytos juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos¹²⁵. Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „*juridinio asmens kaltė grindžiama tik vadovo (fizinio asmens) kalte, savaimė ją perkeliant juridiniam asmeniui, todėl juridinio asmens dalyvavimas nusikalstamosiose veiklose ir kaltė yra neįrodyti <...> kaltę tariamai pagrindžiantys įrodymai yra išvestiniai, išvados grindžiamos prielaidomis, o juridiniam asmeniui perkėlus nekaltumo įrodinėjimo našta pažeista nekaltumo prezumpcija*“¹²⁶. Teismas rėmėsi 2009 metų Konstitucinio Teismo nutarimu: „*juridinio asmens kaltės specifiška — ji siejama su fizinio asmens, veikiančio juridinio*

---

¹²³ “Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-8-134/2015,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1022900>

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-451-139/2015,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1148636>

¹²⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-303/2015,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/981988>

*asmens naudai ar jo interesais, kalte, tačiau juridinio kaltumas turi būti įrodytas BPK nustatyta tvarka, t. y. turi būti pagrįstas išsamiai bei nešališkai ištirtais ir teisingai įvertintais įrodymais*¹²⁷.

Dėl kasacinio skundo argumento, kad buvo pažeista nekaltumo prezumpcija, Lietuvos Aukščiausias Teismas nepasisakė. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „*kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo laikomas nekaltu tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą*“¹²⁸. Tarp juridinio asmens ir fizinio asmens yra labai glaudus ryšys. Nekaltumo prezumpcija nepažeidžiama, nes juridinis asmuo kaip subjektas veikia per savo organus, jis neturi *mens rea*, todėl nustatyta fizinio asmens kaltė perkeliama juridiniam asmeniui. Kita vertus, nekaltumo prezumpcija yra pažeidžiama, nes juridinių asmenų kaltę reikia įrodyti vadovaujantis Baudžiamojo proceso kodekse nustatytais taisyklėmis, o fizinio asmens kaltė yra tik prielaida juridinio asmens kaltei kilti. Apibendrinus galima daryti prielaidą, kad pačio juridinio asmens kaltės nustatymas yra keblus procesas. Procesas dėl juridinių asmenų įvykdytų nusikalstamų veikų yra sudėtingas, todėl kyla pakankamai daug problemų ir klausimų, į kuriuos atsakyti Lietuvos teismų praktikai dar prireiks laiko.

*Prest (Appellant) v Petrodel Resources Limited and others (Respondents)*¹²⁹ byloje minima, kad įmonės veikla yra savaiame priskiriami asmeniui, kuris valdo įmonę, nors jie yra atskiri teisiniai subjektai. Būtent todėl įstatymai ir nedetalizuoja juridinio asmens kaltės. Taigi, asmens, einančio vadovujančias pareigas, kaltė visada yra tiesiogiai perkeliama juridiniam asmeniui. Dėl tokio kaltės perkėlimo kyla klausimas, ar juridinio asmens atstovas turi realią galimybę ginti atstovaujamąjį. Nagrinėjant Lietuvos teismų praktiką, akivaizdu, kad pripažinus įmonės vadovą kaltu, beveik visais atvejais yra nuteisiamas ir juridinis asmuo. Pastarojo padaryti nusikaltimai motyvuojami fizinio asmens padaryta nusikalstama veika, taigi sutapatinamas juridinis asmuo ir jo vadovas. Tačiau traukiant juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn svarbu nustatyti pačios įmonės kaltę ir nesiremti vien tik fizinio asmens kaltės nustatymu¹³⁰. Asmens, einančio vadovujančias pareigas, kaltės priskyrimas įmonei kaip probleminis įrodinėjimo aspektas pastebėtas ir Ispanijos teismų praktikoje: „*<...> juridiniai asmenys, kurie neigia savo kaltę jau yra teisiami lyg būtų nusikalte, remiantis fizinio asmens kaltės įrodymu*“¹³¹. Nors fizinio asmens kaltė ir yra priskirtina juridiniam asmeniui, tačiau pati įmonė taip pat turi teisę gintis, todėl vien vadovo kaltės įrodymas neturėtų būti

¹²⁷ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-303/2015,” *supra* note 126.

¹²⁸ “Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija,” Valstybės žinios 40, 987 (1950).

¹²⁹ *Prest (Appellant) v Petrodel Resources Limited and others (Respondents)*, UKSC 34, 8 (2013).

¹³⁰ Cristina de Maglie, *supra* note 36, p. 14.

¹³¹ N° de Resolución: 154/2016, Ponente Excmo. Sr. D. : José Manuel Maza Martín, 2016 TS 24.

tiesiogiai perkeliamas juridiniam asmeniui. *Jetivia SA v Bilta (UK) Limited (in liquidation) and others (Respondents)*¹³² byloje teismas pažymėjo, kad įmonė yra savarankiškas teisinis subjektas, tačiau gali veikti tik per savo atstovą, todėl fizinio asmens veiksmai ir psichikos būseną priskiriama įmonei, atsižvelgiant į situaciją¹³³. Be to, įrodžius fizinio asmens kaltę, atskirai būtina įrodyti ir juridinio asmens kaltę. Tai galima padaryti, remiantis teisės aktus atitinkančių standartų laikymosi programos pagalba. „*Juridinio asmens teisės aktus atitinkančių standartų laikymosi programa* tai yra „įmonės elgesio kodeksas“, teisės doktrinoje suvokiama kaip rašytiniai juridinio asmens veiklos etikos, politikos ir teisės normomis pagrįsti standartai, apibrėžiantys organizacijos darbuotojų, vadovaujančias pareigas einančių asmenų funkcijas, teises ir pareigas“¹³⁴. Kol kas vienintelis būdas juridiniam asmeniui gintis nuo pareikštų kaltinimų yra įrodyti, kad jis įgyvendina veiksmingas nusikaltimų prevencijos programas. Manytina, kad minėta programa ir yra *kontrolės ir priežiūros* požymio sudedamoji dalis.

Identifikavimo doktrina nereikalauja vertinti *kontrolės ir priežiūros* požymio, nes pats fizinis asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, ir vykdo įmonės priežiūrą. Todėl yra vertinama tik įmonės struktūra ir hierarchija. Ją padeda nustatyti įmonės vidaus dokumentai, o tam tikrais atvejais — net ir atitinkamos institucijos atstovo parodymai¹³⁵. Kai įmonė turi kelis vadovus ar net keliolika akcininkų (kolegialiai priimančių sprendimus), manytina, netikslinga juridinį asmenį traukti baudžiamojon atsakomybėn. Priežiūros ir kontrolės požymis yra svarbus vertinant, ar pats juridinis asmuo ėmėsi nusikalstamų veikų prevencijos, ar kiti įmonės vadovai žinojo apie daromą nusikalstamą veiką. Nuo juridinio asmens struktūros ir įdiegtos teisės aktus atitinkančių standartų laikymosi programos priklauso, ar organizacija galės naudotis tinkamo rūpestingumo standarto gynyba¹³⁶. Tik taip bus galima patvirtinti, kad nusikalstama veika arba jos padariniai nėra susiję su organizacija, o fizinis asmuo veikė nukrypdamas nuo tiesioginių įmonės veiklos teisėtumo reikalavimų¹³⁷. Taigi, svarbiausiu įrodymu, sprendžiant juridinio asmens kaltės klausimą, kai nusikalstamą veiką padaro įmonės vadovas, yra veiksmingai įgyvendinama priežiūros bei kontrolės programa. Vilniaus miesto apylinkės teismo byloje nurodyta, kad „*specialisto apklausos protokole papildomai konstatuota, jog dėl aukščiau nurodytų įstatymų pažeidimų UAB <...> buhalterinė*

---

¹³² *Jetivia SA v Bilta (UK) Limited (in liquidation) and others (Respondents)*, UKSC 23, 26 (2015).

¹³³ *Jetivia SA v Bilta (UK) Limited (in liquidation) and others (Respondents)*, *supra* note 132, 26.

¹³⁴ Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p. 145 (Cituota iš Pitt H.L., Groskaufmanis K.A *Minimizing Corporate Civil and Criminal Liability: A Second at Corporate Codes of Conduct* (Geo. L.J., 1990), 1559.

¹³⁵ U.S. Department of Justice, *Criminal RICO: 18 U.S.C.1961-1968 A Manual For Federal Prosecutors*, *supra* note 22, 77.

¹³⁶ Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p. 144.

¹³⁷ *Ibid.*

apskaita tiriamuoju laikotarpiu nebuvo tinkama, objektyvi ir palyginama, todėl laikotarpiu nuo 2003-04-01 iki 2009-03-31 iš dalies negalima nustatyti UAB veiklos, jos turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros <...>“¹³⁸. Juridinis asmuo negalėjo pateikti darbuotojų kortelių, darbo sutarčių ir kitų dokumentų¹³⁹. Įmonėje buvo vykdoma nepakankama priežiūra ir kontrolė. Šiuo atveju įmonės kaltė gali būti grindžiama įstatymų nesilaikymu, o tai parodo, kad įmonėje vyravo aplaidus darbuotojų elgesys, nepakankama vadovų priežiūra. Šioje byloje surinktų duomenų pagalba buvo įrodyta, jog kontrolė ir priežiūra įmonėje buvo vykdomos, įmonėje buvo nesilaikoma įstatymų, o kartu išaugo rizika, kad bus įvykdyta nusikalstama veika. Surinkti įrodymai (įmonės dokumentai) įvertintos aplinkybės visiškai patvirtino juridinio asmens kaltę, tačiau jos nenurodomos motyvuojant juridinio asmens kaltę. Apkaltinamasis nuosprendis, priimtas juridinio asmens atžvilgiu, grindžiamas fizinio asmens padaryta nusikalstama veika ir įrodytomis Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio sąlygomis. Lieka neaiškios tokio motyvavimo priežastys. Daugumoje bylų juridinių asmenų atstovai teikia skundus dėl nepagrįstos ar neįrodytos juridinio asmens kaltės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje paaikšino, kad „visi duomenys, kuriais teismai grindė savo išvadas, nustatydami faktines bylos aplinkybes, gauti teisėtais būdais, patikrinti BPK numatytais proceso veiksmais ir išnagrinėti teisiama jame posėdyje“¹⁴⁰. Apibendrinant galime teigti, kad tokio pobūdžio bylose pagrindinis dėmesys sutelkiamas į fizinio asmens nusikalstamos veikos įrodinėjimą, o juridinio asmens kaltės nustatymas lieka nuošalyje. Svarbu pabrėžti, kad „<...> bendrovė šiuo metu yra ne tik veikianti, pakankamą darbuotojų skaičių turinti įmonė, taigi kuriantis ir darbo vietas suteikiantis subjektas, ne tik gaunanti pelną įmonė, bet dargi pagal mokamus mokesčius patenkanti į Lietuvos valstybės biudžetą sumokančių įmonių pirmąjį šimtuką, taigi aktyvus ir pelningas ūkio subjektas“¹⁴¹. Todėl, manytina, kad juridinio asmens kaltės pagrįstumui turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys: „<...> kiekviena valstybė taiko tokias procedūras, kurios atrodo tinkamiausias, tačiau nepažeidžiant juridinio asmens teisių ir garantijų, kurias turi ir fizinis

---

¹³⁸ “Vilniaus miesto apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-742-891/2013,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/904857>

¹³⁹ “Vilniaus miesto apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-742-891/2013,“ *supra* note 138.

¹⁴⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-176-303/2015,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1036664>

¹⁴¹ Inga Daukšaitė ir Eglė Kovaliūnaitė-Ragauskienė, *Teismų praktika korupcijos bylose: kai kurie Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją nuostatų dėl bausmių juridiniams asmenims skyrimo ir turto konfiskavimo įgyvendinimo aspektai* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2015), 30,

<http://teise.org/wp-content/uploads/2016/06/UCAC-studija.pdf>

asmuo¹⁴². Nors vadovaujančias pareigas einančio asmens neteisėti veiksmai yra priskiriami juridiniam asmeniui, tai nereiškia, kad pati įmonė toleravo tokius veiksmus. Todėl *kontrolės ir priežiūros* požymio vertinimas yra svarbus, net jei nusikalstama veika būna padaryta vadovaujančias pareigas einančio subjekto. Identifikavimo doktrina neatsižvelgia į tai, kad įmonė gali būti struktūrizuota, jos darbuotojų veiksmai ar elgesys kontroliuojami įmonės politikos, taisyklėmis, kultūra ir t.t. „*Įmonėje tinkamai vykdoma priežiūra ir kontrolė apsaugo jos savininkus nuo neigiamų pasekmių <...> problema kyla, kai atsakomybė juridiniam asmeniui priskiriama dėl fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos, vien dėl to, kad ji pati nėra individas*“¹⁴³. Manytina, kad visais atvejais priskiriant fizinio asmens *mens rea* ir *actus reus* juridiniam asmeniui, gali kilti probleminės situacijos baudžiamajame procese. Pavyzdžiui, didelės įmonės savininkai padarę nusikalstamą veiką, ar tik žinoję apie kitų savininkų neteisėtus veiksmus, gali neduoti parodymų ar nutylėti aplinkybes, vien tam, kad apsaugotų juridinį asmenį. „*Svarbu nusikalstamus veiksmus priskirti ne tik fiziniam asmeniui, bet atskirai ir juridiniam <...> be fizinio asmens nustatymo, kaip vadovaujančias pareigas einančio asmens, reikia, kad teismas reaguotų į konkrečią situaciją atskirai ir atsižvelgtų į bylos aplinkybes <...>*“¹⁴⁴. Juridinis asmuo, nors ir yra siejamas su fizinio asmens neteisėtais veiksmis, bet tai nesuponuoja išvados, kad tokie veiksmai neturi būti įrodyti juridinio asmens atžvilgiu. Manytina, kad fizinio asmens *mens rea* ir *actus reus* elementų priskyrimas juridiniam asmeniui yra tik priemonė, kuri suteikia galimybę juridinį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn kaip subjektą. Todėl nustačius minėtas aplinkybes, klaidinga teigti, kad juridinis asmuo yra kaltas dėl padarytos nusikalstamos veikos. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2009 metų nutarime pabrėžiama, kad juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė įtvirtinta 20 straipsnyje turi būti aiškinama su kitais įstatymais¹⁴⁵. Šiame pačiame nutarime yra nurodoma, kad tam tikrais atvejais kontrolės ir priežiūros požymis turi būti vertinamas. Todėl tik įvertinus šį požymį pagal identifikavimo doktriną juridinis asmuo galimai išvengs baudžiamosios atsakomybės.

Apibendrinus galima teigti, kad jeigu vadovaujančias pareigas einantis asmuo padarys nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai ar interesais pagal Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2

---

¹⁴² “Liability of enterprises for offences,” *Recommendation No. R (88) 18 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe*, October 20, 1988,

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804c5d71>

¹⁴³ Janet Loveless, *Criminal law: Text, Cases and Materials*, (Oxford university press, 2012), p. 203,

https://books.google.lt/books?id=jO2ZA41Uxe4C&pg=PT247&lpg=PT247&dq=identification+doctrine&source=bl&ots=qKdY3RPkH&sig=N4Vb19EzLUgY4MHDkm4hVDAcCAE&hl=lt&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=identification%20doctrine&f=false

¹⁴⁴ Ernest Lim, “A Critique of Corporate Attribution: 'Directing Mind and Will' and Corporate Objectives,” *Journal of Business Law* 333 (2013): 12,

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2368181

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, *supra* note 3.

dalį juridiniam asmeniui kils baudžiamoji atsakomybė. Galima daryti išvadą, kad beveik visais atvejais nustačius, jog nusikalstamą veiką padarė įmonės vadovas, atitinkantis minėtas sąlygas, juridinis asmuo atsakomybės neišvengs. Nors įrodinėjama fizinio asmens kaltė gali būti priskiriama juridiniam asmeniui, reikia pabrėžti, kad identifikavimo doktrina yra orientuojama ne į fizinį, bet į juridinį asmenį. Todėl juridinio asmens nusikalstama veika neturėtų būti laikoma tik fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos rezultatu.

2.2 Darbuotojo arba įgalioto atstovo padarytos nusikalstamos veikos įrodinėjimas

Juridinio asmens kaltė yra įrodinėjama vertinant įmonėje vykstančius darbuotojų priežiūros bei kontrolės procesus, nes įmonė gali išvengti baudžiamosios atsakomybės tik įrodžius, kad tokia priežiūra ir kontrolė buvo atliekama veiksmingai. Derėtų pabrėžti, kad „<...> *pats nusikalstamos veikos įvykdymas įmonėje jau kelia įtarimų, kad darbuotojų veikla buvo kontroliuojama nepakankamai gerai, o tokias abejones galima pašalinti tik surinktais įrodymais*“¹⁴⁶. Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė gali kilti, jei nusikalstamą veiką padaro įmonės darbuotojas ar įgaliotas atstovas: „<...> *juridinio asmens darbuotojas (asmuo, kurį su juridiniu asmeniu sieja darbo santykiai) ar įgaliotas atstovas (kai asmenį su juridiniu asmeniu sieja sutartiniai atstovavimo santykiai, grindžiami įgaliojimu)*“¹⁴⁷. Nors fizinis asmuo (darbuotojas) yra atskiras subjektas, tačiau tokie asmenys pagal sutartas sąlygas yra pavaldūs juridiniam asmeniui ir veikia pagal jo nurodymus. *Edwards v Brooks* byloje nurodyta, kad „įrodymai turi atskleisti atitinkamus darbuotojo ir darbdavio santykius tam, kad būtų nustatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė“¹⁴⁸. Svarbu nustatyti kaip juridinio asmens veikla priklauso nuo fizinio asmens valios veikti. Be to, nėra svarbu nustatyti, kaip darbuotojas turi atlikti savo pareigas. Dauguma darbuotojų darbo patirtis ir įgūdžiai yra skirtingi, todėl darbuotojo kontrolė turėtų būti suprantama taip: darbdavys nenurodo kaip darbuotojas turi atlikti pareigas, bet nurodo ką konkrečiai jis turi daryti. Siekiant juridinį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn kartu su fiziniu asmeniu reikia nustatyti:

1) fizinio asmens specialiuosius požymius: tai darbuotojas dirbantis įmonėje ir turintis teises ir pareigas (darbo sutarties pagrindu) arba yra atstovas (pagal įgaliojimą);

---

¹⁴⁶ Jordi Porcel Gomila, “La carga de la prueba en la responsabilidad penal de las personas jurídicas,” Modelo de prevención de delitos, 2016 balandžio 27 d.,

<https://responsabilidadpenalpersonajuridica.wordpress.com/2016/04/27/la-carga-de-la-prueba-en-la-responsabilidad-penal-de-las-personas-juridicas/>

¹⁴⁷ *Ibid.*

¹⁴⁸ *Edwards v Brooks (Milk Ltd) 3 All ER 62 (1963).*

2) ar fizinis asmuo nusikalstamai veikia, leidus ar įsakius vadovui¹⁴⁹.

Juridinio asmens atsakomybė kaip savarankiško subjekto gali kilti, jeigu dėl nepakankamos kontrolės ir priežiūros darbuotojas padaro nusikalstamą veiką. Fizinio asmens atsakomybė be juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn kiltų, jeigu darbuotojas veiktų priešingai įmonės interesams, esant tinkamai vadovo kontrolei ir priežiūrai. Pagrindinis vertinamasis elementas, nuo kurio priklauso juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės atsiradimas, yra kontrolė ir priežiūra. O juridinio asmens kaltės klausimas priklauso nuo darbuotojo kaltės, kurią sąlygoja įmonės vadovo elgesys.

Kaip jau minėta, juridinis asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn kartu su fiziniu asmeniu, jeigu bus nustatytas jų tarpusavio teisinis santykis. Juridinis asmuo savarankišku teisiniu santykių dalyviu tampa per fizinį asmenį, o juos turi sieti atitinkami teisiniai santykiai: darbo ar kitokie santykiai, paremti pavaldumu. Tokie santykiai yra nustatomi darbo sutarties pagrindu, įgaliojimu atlikti tam tikrus veiksmus, atskiru darbuotojo pasirašytu dokumentu, turint žodinį vadovo paliepiamą ar leidimą konkrečiam sprendimui priimti ir kt. Kaip minėta, vadovaujantias pareigas einantis asmuo yra prilyginamas visam juridiniam asmeniui, todėl jo asmeninis veikimas ar nurodymas veikti pavaldžiam asmeniui bus traktuojami kaip įmonės veiksmai. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad „*juridinio asmens veikla neatsiejama nuo atitinkamų fizinių asmenų — vadovo, įgalioto atstovo ir pan., per kuriuos jis veikia, veiklos ir be jų veiklos apskritai būtų neįmanoma*“¹⁵⁰. Tik nustačius atitinkamus teisinius santykius tarp fizinio ir juridinio asmens ir pripažinus fizinio asmens kaltę, atsiranda galimybė daryti prielaidą ir dėl juridinio asmens kaltės.

Mr A M Mohamud v WM Morrison Supermarkets plc byloje nurodyta: „<...> svarbu nustatyti, kad darbuotojas padarė nusikalstamą veiką jam suteiktų įgaliojimų ribose, t.y. vykdydamas savo darbo pareigas bei jų neperžengdamas,<...>, tik tokiu atveju galima traukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn“¹⁵¹. Taigi reikia vertinti ne tik vadovo nurodymą ar toleravimą padaryti nusikalstamą veiką, bet ir tai, ar pats fizinis asmuo neviršijo turimų įgaliojimų, veikdamas savo, o ne vadovo valia. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme buvo nagrinėjamas skundas byloje, kurioje „*V. K. nuteista už tai, <...> būdama UAB „G.“ direktore, <...> atsakinga už įmonės apskaitos organizavimą, veikdama kartu su padėjėju — UAB „G.“ montavimo vadovu R. K., apgaulingai tvarkė teisės aktų reikalaujamą buhalterinę apskaitą bendrovės darbuotojoms R. Č. , R. K. , I. G. , I. K. bei Ž. G. papildomai išmokėjo įvairias pinigines sumas, kurių nepagrindė apskaitos*

¹⁴⁹ *Edwards v Brooks (Milk Ltd)*, *supra* note 148.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, *supra* note 3.

¹⁵¹ *Mr A M Mohamud v WM Morrison Supermarkets plc* UKSC 11, 4 (2016).

dokumentais bei neįrašė į apskaitą 276 ūkinių operacijų, t. y. 150 126,41 Lt pervedimo bendrovės darbuotojoms; taip pat nurodė UAB „G.“ montavimo vadovui R. K. : nefiksuoti apskaitos dokumentuose (PVM sąskaitose faktūrose ir kasos pajamų orderiuose) visų atliekamų ūkinių operacijų, dėl to šis neužfiksavo dvylikos ūkinių operacijų bei už automobilių dujų sistemų įrengimą gautų 21 240 Lt pajamų, o V. K. šių piniginių lėšų neužpajamavo bendrovės kasoje <...>“¹⁵². Šioje byloje įmonės direktorė koordinavo neteisėtus veiksmus jiems pritarinama, „padėjo UAB „G.“ direktorei V. K. apgaulingai tvarkyti teisės aktų reikalaujamą buhalterinę apskaitą <..> V. K. nurodymu: neužfiksavo apskaitos dokumentais gautų pajamų <...>“¹⁵³. Įmonės direktorė žinojo apie darbuotojo veiksmus ir juos toleravo, ji veikė bendradarbiaudama ir nurodydama, kokius veiksmus reikia atlikti įmonės naudai. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad „ištirtų įrodymų visuma, įskaitant ir telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos bei įrašų darymo protokoluose užfiksuotus jų abiejų pokalbius apie pareigūnų atliekamą kratą ir knygas, kuriose įvardinti susitarimai dėl automobilių remonto, dujų įrangos įrengimo, patvirtina, jog jie žinojo apie kiekvieno atliekamus veiksmus<...>“¹⁵⁴. Šiuo atveju įmonės direktorė skatino darbuotoją padaryti nusikalstamą veiką ir visiškai aišku, kad apie tokius veiksmus ji žinojo. Nustačius, kad direktorė žinojo apie nusikalstamą veiką, patvirtinama, kad apie tai žinojo ir juridinis asmuo. Kaip buvo minėta, „nauda“, kurią gauna juridinis asmuo, dažniausiai suprantama kaip materialaus turto padidėjimas. Šioje byloje juridinio asmens gauta nauda, vengiant sumokėti privalomus mokesčius: „<...> ši nepagrįsdavo tų pinigų panaudojimo įstatymų nustatyta tvarka, nes pervedavo darbuotojams be jokio pavedimo, nurodymo už ką ir pan. (t. y. net ir elektroniniuose buhalterinės apskaitos dokumentuose, V. K. pateiktoje avanso apyskaitoje, banko sąskaitų išrašuose nebuvo aišku, kokiais pagrindais pervedami pinigai darbuotojams, nėra ir dokumentų, patvirtinančių pinigų grįžimą į įmonę po išgryninimo) bei nepasitvirtinus jos teiginiams, apie neva tokį įmonės pinigų gryninimo mechanizmą, todėl apskritai nebuvo galima nustatyti, kur buvo panaudoti įmonei priklausantys virš 150 000 Lt <...>“¹⁵⁵.

Taigi, nustačius įmonės vadovo pritarimą, skatinimą ar ignoravimą dėl darbuotojo neteisėtų veiksmų, bus pripažįstama, kad jis žinojo apie tokius veiksmus ir juos toleravo, — o tai yra viena iš sąlygų patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Netiesioginės atsakomybės doktrina

¹⁵² “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-180/2014,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/820113?nr=3>

¹⁵³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-180/2014,“ *supra* note 152.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ *Ibid.*

nurodo, kad juridinis asmuo bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už fizinio asmens (darbuotojo) nusikalstamą veiką. Būtent tokia situacija, kai įmonės vadovas toleruoja darbuotojo nusikalstamą veiką, suponuoja (kaip ir identifikavimo doktrinos atveju) juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę. Kai bus įrodoma, jog vadovaujantis asmuo pritaria daryti nusikalstamą veiką, juridinis asmuo visuomet bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn kartu su fiziniu asmeniu. Kaip ir identifikavimo doktrinos atveju, įmonės kaltė priklausys nuo fizinio asmens kaltės įrodymo. Todėl *respondeat superior* doktrinos būtino požymio „kontrolė ir priežiūra“ vertinimas neturės didelės įrodomosios reikšmės juridinio asmens nekaltumo atžvilgiu.

Lietuvos Aukščiausias Teismas yra pažymėjęs, kad „*baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui užtraukia tik akivaizdžiai nepakankama priežiūra ir kontrolė*“¹⁵⁶. Jungtinėje Karalystėje šiuo metu yra nagrinėjamas klausimas dėl juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, jei vadovas užtikrino įmonėje kontrolę, tačiau *nusikalstamos veikos nepavyko išvengti*¹⁵⁷. Neužkirsta nusikalstama veika gali būti suprantama ne tik kaip procesas, kurio metu nesiimama tam tikrų priemonių prieš nusikalstamą elgesį, bet ir neveiksmingas tokių priemonių pritaikymas. „*Veiksmai, kuriais įmonė vykdo nusikaltimų prevenciją turi atgrasyti nuo nusikaltimų ir tokie veiksmai turi būti prioritetiniais įmonės veikloje, <...> todėl įmonės darbuotojams turi būti rengiami testai <..>*“¹⁵⁸. Manytina, kad juridiniam asmeniui gintis nuo pareikštų kaltinimų ir taip yra sudėtinga, todėl labai griežtai vertinti kontrolės ir priežiūros požymį yra netinkama. Pritartina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo aiškinimui, kad juridinis asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik dėl „akivaizdžiai netinkamos kontrolės“. Įmonės vadovas ne tik turi sukurti tam tikras taisykles, bet jos turi būti realiai įgyvendinamos. Įmonės vadovai turi rodyti pavyzdį darbuotojams ir užtikrinti, kad geri elgesio standartai paplistų visoje įmonėje, o tai padėtų išvengti nusikaltimų ir sumažinti kitų neetiškų darbuotojų veiksmų skaičių.

Panevėžio miesto apylinkės teisme buvo nagrinėjama byla, kurioje „*P. B., veikdamas bendrininkų grupėje kartu su S. S., pastarajam būnant faktiniu UAB (duomenys neskelbtini) vadovu bei vieninteliu akcininku, už piniginių atlygį, 2014 m. liepos 11 d. prekybos ir pramogų centre „Akropolis“, esančiame Karaliaus Mindaugo pr. 49, Kaune, pagamino netikrus dokumentus akcijų pirkimo-pardavimo sutartį, 2014-07-11 UAB (-) priėmimo perdavimo aktą, vienintelio akcininko*

¹⁵⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-217-699/2015,“ *supra* note 105.

¹⁵⁷ “The bribery act,“ Ministry of Justice (2010),

<https://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf> Vadovas turi teisę suteikti atitinkamus įgaliojimus ar papildomas pareigas veiksams atlikti, tačiau dėl tokių papildomų teisių suteikimo kitiems asmenims jam atsakomybė nebus pašalinta.

¹⁵⁸ Onyeka Osuji, *supra* note 64.

sprendimą, kuriuose melagingai įtvirtino žinomai neteisingus duomenis apie tai, kad S. S. pardavė V. F. 100 paprastų vardinių UAB (-) akcijų už 10000 Lt, surašydamas UAB (-) vienintelio akcininko sprendimą, nurodant, jog M. B. atleidžiamas iš UAB (-) direktoriaus pareigų, o direktoriumi skiriamas V. F., kuriam buvo perduoti šios bendrovės buhalteriniai apskaitos dokumentai, inventoriūs, po ko su S. S. žinia jis juos panaudojo <...>“¹⁵⁹. Juridinio asmens kaltė buvo vertinama per įmonės vadovo kaltę. Daugiausiai dėmesio buvo sutelkta į vadovaujančias pareigas einančio asmens kontrolę darbuotojų atžvilgiu. Kaip jau buvo minėta, Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 3 dalis nurodo, jog „juridinis asmuo gali atsakyti“, o tai reiškia: „kad teismas, šiuo atveju sprenddamas juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės klausimą, turi įvertinti vadovaujančias pareigas einančio asmens nepriežiūros ar kontrolės stokos pobūdį ir įtaką nusikalstamos veikos padarymui: ar vadovaujančias pareigas einantis asmuo sąmoningai arba netgi piktybiškai nevykdė ar aplaidžiai vykdė jam pavestas priežiūros ir kontrolės funkcijas, ar tos funkcijos buvo įvykdytos nepakankamai rūpestingai ir ar tai galėjo lemti (ar net skatinti) nusikalstamos veikos padarymą ir pan.“¹⁶⁰. Tačiau, net ir nustačius visas Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 3 dalies sąlygas, juridinis asmuo gali būti nepatrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu tai nėra tikslinga. Manytina, kad baudžiamosios atsakomybės tikslingumas turėtų būti patvirtinamas, remiantis kontrolės ir priežiūros stoka, vertinant įmonės organizacinę kultūrą, valdymo principus, nusikalstamų veikų priėmimą ir jų maskavimą¹⁶¹. Visa tai suteikia galimybę juridiniam asmeniui „gintis nuo nepagrįstų kaltinimų ir nesąžiningų darbuotojų <...> jeigu juridinis asmuo įgyvendina tam tikras veiklos standartų programas <...>“¹⁶². Minėtoje byloje įmonės vadovas S.S veikdamas kartu su įgaliotu atstovu P.B., organizavo ir tvarkė UAB apgaulingą apskaitos vedimą¹⁶³. Vadovaujančias pareigas einantis asmuo ne tik, kad nepriežiūrėjo ir nekontroliavo įgalioto atstovo, tačiau kartu su juo nusikalstamai veikė. Galima teigti, kad kontrolės ir priežiūros požymio įrodinėjimas yra pagrindinė juridinio asmens gynybos priemonė. Jeigu darbuotojas padarys nusikaltimą vadovui apie tai žinant, juridinis asmuo bus patrauktas baudžiamojon atsakomybėn be realios galimybės gintis (kaip ir identifikavimo doktrinos atveju). Todėl įmonės vadovo atliekamų kontrolės ir priežiūros vertinimas bylose dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų turi

---

¹⁵⁹ “Panevėžio miesto apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-421-389/2016,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1305277?nr=6>

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, *supra* note 3.

¹⁶¹ Gintaras Švedas, *supra* note 98., 101.

¹⁶² *Ibid.*, 102.

¹⁶³ “Panevėžio miesto apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-421-389/2016,“ *supra* note 159.

didelę reikšmę. Jeigu įrodoma, jog įmonės vadovas žino apie nusikalstamą veiką, minėto požymio vertinimas visuomet išlieka neigiamas. Kontrolės ir priežiūros veiksmingas egzistavimas pats nepašalina juridinio asmens baudžiamumo¹⁶⁴. Kontrolė yra *actus reus* elementas juridinio asmens atžvilgiu¹⁶⁵. Šiuo požiūriu *actus reus* pagrindžia įmonės aplaidumą ar abejingumą daromai nusikalstamai veikai. Įrodžius, kad vadovas ar per jį veikiantis darbuotojas padarė nusikalstamą veiką, negalima daryti prielaidos, kad juridinis asmuo yra kaltas, tai yra tik pagrindas jį patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Juridinio asmens kaltė turi būti įrodinėjama, remiantis bendrosiomis įrodinėjimo nuostatomis. Todėl susieti kontrolės ir priežiūros požymį su vadovo veikla derėtų labai atsargiai, nes šis požymis leidžia juridiniam asmeniui kaip savarankiškam subjektui gintis nuo pareikštų kaltinimų.

Be to, kad juridinis ir fizinis asmenys atsakomybėn yra traukiami kartu, išskirtiniais atvejais, galima patraukti fizinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn nepatraukiant juridinio asmens. “<...> *Juridinio asmens vadovaujantis pareigas einantis asmuo tinkamai ir rūpestingai atliko priežiūros ir kontrolės funkcijas, juridinis asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn*“¹⁶⁶. *The Honourable mrs justice elisabeth laing v. Merlin Entertainments LPC* byloje buvo nurodyta: „jei vadovas nežinojo apie darbuotojo nusikalstamą veiką, įmonė vargu ar gali būti patraukta baudžiamojon atsakomybėn <...>, nes tokiu atveju, juridinis asmuo nežinojo apie darbuotojo elgesį, atitinkamai negalėjo imtis ir veiksmų nusikaltimo užkirtimui <...> todėl svarbu nustatyti, ar vadovas žinojo apie nusikalstamą veiką <...>“¹⁶⁷. Įrodinėjant kontrolės ir priežiūros požymį, didelę reikšmę gali turėti kitų darbuotojų parodymai dėl vadovo atliekamos priežiūros (papildomi elgesio nurodymai ar darbuotojų pareigų vykdymo stebėjimas). Taip pat svarbu, ar pats darbuotojas žinojo, kad jos elgesys yra priešingas įmonės nustatytoms taisyklėms. Pagal minėtos bylos aplinkybes „<...> *J.B žinojo (to neneigia ir pats) teisės aktų reikalavimus, nustatytas taisykles ir savo pareigas, susijusias su elektros įrenginių eksploatavimu, darbo juose saugumo užtikrinimu ir kt., tačiau jų*

---

¹⁶⁴ Ángel Carrasco Perera and Jesús Almarcha Jaime, „The scope of criminal liability of legal persons according to the Supreme Court,“ Gómez-Acebo & Pombo, 2016 balandžio 18 d., <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:yDYIeK15B3IJ:www.lexology.com/library/detail.aspx%3Fg%3Dbc1b6a0e-7232-4af1-8798-d236189b8232+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=us&client=firefox-b-ab>

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-217-699/2015,“ *supra* note 105.

¹⁶⁷ Case No: HQ14X03161, *The Honourable mrs justice elisabeth laing v. Merlin Entertainments LPC*, 2014 Royal Courts of Justice Strand (RCOJS) WC2A 2LL.

nesilaikė“¹⁶⁸. Būtent tai suponavo savavališką darbuotojo elgesį, kurio negalima sieti su vadovaujančias pareigas einančio asmens valia.

Ispanijos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs: „<...> kontrolės požymis juridiniam asmeniui suteikia galimybę pagrįsti savo nekaltumą, įrodant, kad ėmėsi visų priemonių prieš nusikalstamos veikos padarymą <...>“¹⁶⁹. Įmonėje pritaikytas konkretus kontrolės modelis turi nemažą reikšmę įrodinėjant juridinio asmens kaltę. Būtent Ispanijoje laikomasi nuostatos, kad juridinis asmuo gali būti atleidžiamas nuo atsakomybės, jei bus įrodyta, jog įmonė ėmėsi veiksmingų priemonių nusikaltimų prevencijai. Galima teigti, kad: „Juridiniams asmenims procesiškai neturi būti taikomos privilegijos, taikant įrodomąją galią turinčias išimtis, nustatant neigiamus veiksmus (nesiėmė prevencijos) <...> bet juridinis asmuo turi teisę į rungimosi principą, todėl gali įrodyti tokių priemonių egzistavimą prieš nusikalstamą veiką <...>“¹⁷⁰. Kiekviena įmonė pasirenka darbuotojus, privalo juos prižiūrėti ir kontroliuoti ir taip galima išvengti įvairių nusikaltimų. Veiksmingos kontrolės egzistavimas, tinkamų priemonių įgyvendinimas prieš nusikalstamas veikas — tai įrodymai, kurie pašalina juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę.

*Baudžiamojo proceso kodekso 1 straipsnio 1 dalies „formuluotė yra itin plati, ji apima daug tarpusavyje susijusių dimensijų: konstitucinę žmogaus teisių dimensiją <...> tinkamą teisės taikymą; teisingą nubaudimą ir įtariamųjų bei kaltinamųjų teisių apsaugą“*¹⁷¹. Kiekvienas asmuo turi būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn nustatytą padarytą nusikalstamą veiką. Pagal *respondeat superior* doktrinos sąlygas yra numatyta galimybė patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn kaip savarankišką subjektą. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje R (88) 18 „Dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės nustatymo už nusikalstamas veikas, padarytas vykdant jų veiklą“ numatyta, kad „*baudžiamoji atsakomybė turi būti taikoma neatsižvelgiant į tai, ar yra ar gali būti nustatytas fizinis asmuo, padaręs nusikalstamą veiką įmonės vardu*“¹⁷². Siekiant apsaugoti nukentėjusiųjų interesus ir nubausti kaltus asmenis, esant išimtiniais atvejams, juridinis asmuo turi būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn be fizinio asmens. Juridinio asmens *mens rea* yra atskleidžiamas per ryšį tarp įmonės ir jos organizacinės struktūros.

---

¹⁶⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-217-699/2015,“ *supra* note 105.

¹⁶⁹ N° de Resolución: 154/2016, *supra* note 67.

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ Salomėja Zaksaitė, „Fikcijos Baudžiamajame procese: tarp „ontologinės“ tikrovės, teisėkūros ir teisės taikymo,“ *Jurisprudencija* ISSN 2029–2058, (2014): 246, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/viewFile/1963/1776>

¹⁷² Romualdas Drakšas, *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos* (Vilnius: Justita, 2008), 234 (Cituota iš: Armanas Abramavičius, Darius Mickevičius, Gintaras Švedas, *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005), 54).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs: „<...> kartu reikia nustatyti, ar juridinio asmens savininkas (akcininkai) žinojo apie tokią fizinio asmens daromą ar rengiamą nusikalstamą veiką, ją skatino ar sudarė sąlygas tokios nusikalstamos veikos padarymui, ar, priešingai, toks fizinio asmens nusikalstamas elgesys buvo savarankiškas ir savavališkas, t. y. juridiniam asmeniui nežinomas <...>“¹⁷³. Remiantis šiuo aiškinimu, yra aišku dėl ko kyla fizinio ir juridinio asmens, bei atskirai fizinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Kyla klausimas, ar juridinis asmuo kaip savarankiškas subjektas, gali būti nuteistas dėl darbuotojo ar vadovo padarytos nusikalstamos veikos. Juridinio asmens kaltę apima ir sudaro darbuotojų veiklos stebėjimas (reikia išsiaiškinti, ar ji buvo pakankamai stebima) ir darbuotojų instruktavimas (reikia atskleisti, ar nusikalstamai veikai darė įtaką įmonėje sudarytos atitinkamos sąlygos)¹⁷⁴. Manytina, fizinio asmens (einančio vadovaujančias pareigas) mirties atveju, taip pat jam slapstantis kitoje šalyje ar nepavykstant nustatyti fizinio asmens buvimo vietos, ir jau patraukus juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn, reikėtų tęsti procesą juridinio asmens atžvilgiu, jo nenutraukiant. Šios prielaidos dėl juridinių asmenų savarankiškos baudžiamosios atsakomybės, 2016 metų lapkričio 17 dieną buvo įtvirtintos Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 5 dalyje: „*juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už jo naudai arba jo interesais fizinio asmens padarytą, organizuotą, kurstytą ar padėtą padaryti nusikalstamą veiką nepašalina fizinio asmens baudžiamoji atsakomybė, taip pat tai, kad fizinis asmuo už šią veiką atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės arba jis nėra traukiamas atsakomybėn dėl kitų priežasčių*“¹⁷⁵. Taigi, nustatinėjant įmonės kaltę be fizinio asmens kaltės, reikėtų vertinti juridinio asmens veiklos politiką, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai privertė, skatino ar kitu būdu toleravo daromą nusikalstamą veiką. Todėl svarbu išanalizuoti įmonės „charakterį“, kuris suprantamas kaip subjekto polinkis įsitraukti į nusikalstamas veikas ir kaip vidinė įmonės sistema, dėl kurios įtakos gali pasireikšti netinkamas darbuotojų elgesys¹⁷⁶. Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikoje teigiama, kad asmenį reikia teisti „už tai ką jis padarė“, o ne „už tai kas jis yra“¹⁷⁷. Ar nustačius įmonės „charakterį“, galima spręsti dėl konkrečios padarytos nusikalstamos veikos? Be to, teismas turėtų įvertinti įmonės veiklos praeitį. Įmonė turi būti traukiama baudžiamojon atsakomybėn, jeigu nustatoma tokia jos organizacinė kultūra, kuri buvo tikroji nusikalstamos veikos priežastis. Įmonės „charakterio“ įrodymai gali būti naudingi, nustatant,

¹⁷³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-620-677/2015,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1163759>

¹⁷⁴ *Ibid.*

¹⁷⁵ „Lietuvos Respublikos 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimų įstatymas,“ *supra* note 97.

¹⁷⁶ Robert E. Wagner, *supra* note 20., 18

¹⁷⁷ *Ibid.*, 21

ar įmonė sukūrė tokį „kultūros tipą“, dėl kurio buvo padaryta nusikalstama veika. Įrodinėjant juridinio asmens kaltę, svarbu nustatyti, kad įmonė ar jos nariai veikė, turėdami nusikalstamus ketinimus¹⁷⁸. Tokiu atveju įmonės „charakteris“ vertinamas išsiaiškinant tris pagrindinius dalykus: ar įmonės bendro tikslo įgyvendinimas yra susijęs su įmonės veikla, ar įmonėje yra struktūros tęstinumas, ir ar nustatyta struktūra bei elgesys skiriasi nuo būdingo ar įprasto tos veiklos elgesio¹⁷⁹.

*R v Forsyth (Appellant) R v Mabey (Appellant)*¹⁸⁰ byloje išskirtos svarbios aplinkybės, vertinant juridinio asmens nusikalstamą veiką:

- 1) įsipareigojimais (kaip įmonė siekė išvengti nusikalstamos veikos ir kaip puoselėjo organizacinę kultūrą);
- 2) rizikos vertinimas (įmonė turi įvertinti riziką dėl neigiamų padarinių, todėl svarbu nustatyti, kokia buvo kuriama apsauga);
- 3) stropumas (svarbu nustatyti, kas realiai tokią apsaugą vykdė);
- 4) bendravimas (ar vykdomi mokymai, siekiant užtikrinti nusikaltimų prevenciją);
- 5) stebėseną ir priežiūrą (įdiegtos sistemos, sukurtos prevencijos priemonių stebėjimas ir vertinimas).

Tokios priemonės, žinoma, visiškai neužtikrina įmonės gynybos, tačiau tai patvirtina, kad įmonėje darbuotojų veikla yra kontroliuojama. Nusikalstamos veikos, susijusios su aplinkosauga dažniausiai padaromos dėl to, kad juridinis asmuo nesiėmė būtinų priemonių išvengti žalos¹⁸¹. Tokio pobūdžio bylose sudėtinga nustatyti asmenį, dėl kurio veiklos atsirado nusikalstamų padarinių: „*sprendimai nesiimti prevencinių priemonių paprastai yra kolegialūs, todėl ne visada pavyksta išsiaiškinti asmenį, <...> tačiau įvertinus nusikalstamus padarinius juridinio asmens kultūros atžvilgiu, galima identifikuoti negatyvią jo veiklą ir veiklos politiką <...>*“¹⁸².

Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau ir EBPO) Taryba 2015 metais vienbalsiai nusprendė pakviesti Lietuvą pradėti stojimo į EBPO procesą, kuris turi baigtis 2017 metais. Ši organizacija valstybėms teikia įvairias rekomendacijas, taip pat atlieka ekonomines analizes, teikia pasiūlymus¹⁸³. Juridinių asmenų nusikalstamų veikų *kontrolės ir priežiūros* požymio vertinimas taps aiškesnis inkorporavus į Lietuvos teisinę sistemą EBPO rekomendacijas

¹⁷⁸ U.S. Department of Justice, *Criminal RICO: 18 U.S.C.1961-1968 A Manual For Federal Prosecutors*, supra note 22, 82.

¹⁷⁹ *Ibid.*, 83

¹⁸⁰ *R v Forsyth (Appellant) R v Mabey (Appellant)*, UKSC 9, 5 (2011).

¹⁸¹ Deividas Soloveičikas, supra note 27, p. 141.

¹⁸² Deividas Soloveičikas, supra note 27, p. 141.

¹⁸³ “Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija,” *Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija*, sausio 18, 2016,

<https://www.urm.lt/default/lt/ekonomine-diplomatija/lietuva-tarptautinese-ekonominese-organizacijose/ebpo>

daugiašalėms įmonėms¹⁸⁴. Šioje rekomendacijoje numatyta: „<...> *pateikti taikytinus teisės aktus atitinkantys atsakingo įmonės elgesio principai ir normos, kurių laikomasi savanoriškai. <...> siekiama užtikrinti, kad tokių įmonių veikla neprieštarautų vyriausybės vykdomai politikai, stiprinti įmonių ir visuomenės, kurioje jos veikia, tarpusavio pasitikėjimo pagrindus <...>*“¹⁸⁵. Rekomendacija taip pat išskiria nurodymus „kovai su papirkinėjimu“¹⁸⁶, o būtent šio tipo nusikaltimų įmonės padaro dažniausiai.

Apibendrinant galima teigti, kad juridinis asmuo gali būti patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn už fizinio asmens padarytas veikas, tačiau yra būtina įvertinti nusikalstamos veikos aplinkybes (kontrolę ir priežiūrą) įmonėje. Be to, svarbu, kad skirtingose situacijose *kontrolė ir priežiūra* turi nevienodą įrodomąją reikšmę. Tačiau kaltės elementas yra nekintantis: nepriklausomai nuo to, ar nusikalstama veika yra padaryta darbuotojo, ar įgalioto atstovo, ar vadovo — juridinio asmens kaltė priklausys tik nuo to, ar bus nustatyta vadovaujančias pareigas einančio asmens kaltė. Būtent dėl šios priežasties, iki šiol nepavykus surasti ar patraukti fizinį asmenį atsakomybėn (pvz.: jam mirus) „išnykdavo“ ir juridinio asmens kaltė. Nors juridinių asmenų patraukimo baudžiamosios atsakomybės sąlygos aiškinamos ir taikomos tinkamai Lietuvos teismų praktikoje, tačiau vien jų nustatymu juridinio asmens kaltė negali būti konstatuojama. Fizinio asmens *mens rea* ir *actus reus* priskyrimas juridiniam asmeniui tik leidžia pastarajam dalyvauti baudžiamajoje byloje kaip savarankiškam teisinių santykių dalyviui. Juridinio asmens nusikalstama veika yra įrodinėjama kaip ir fizinio asmens. Išimtiniais atvejais, tam, kad nebūtų pažeisti nukentėjusiųjų, visuomenės ar valstybės interesai, juridinis asmuo gali būti nubaustas kaip savarankiškas subjektas, juridinio asmens bylą išnagrinėjus atskirai nuo fizinio asmens bylos.

---

¹⁸⁴ “EBPO rekomendacijos daugiašalėms įmonėms,“ *Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija*, rugsėjo 4, 2015, <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/investiciju-veiklos-sritis/ebpo-rekomendacijos-daugiasalems-imonems-nkc>

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ *Ibid.*

3. SAVARANKIŠKA JURIDINIO ASMENS BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ IR BYLŲ IŠSKYRIMAS

Kaip jau buvo minėta, Lietuva pradėjo stojimo į EBPO procesą, kuris turėtų baigtis 2017 metais, tačiau tam, kad stojimo procesas būtų užbaigtas, Lietuva privalėjo suderinti Lietuvos Respublikos baudžiamuosius įstatymus su EBPO konvencijos¹⁸⁷ reikalavimais. „Pažymėtina, kad Lietuvos siekis tapti EBPO nare yra numatytas kaip vienas iš prioritetinių Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 — 2016 m. veiklos programos uždavinių, o siekiant įstoti į EBPO būtina prisijungti prie Konvencijos ir tapti pilnateise darbo grupės <...> nare.<...> Lietuvos teisinė bazė dar nėra pakankama, ypač, kiek tai susiję su juridinių asmenų baudžiamąja atsakomybe <...>“¹⁸⁸. Manytina, kad Lietuvos valstybei siekiant kuo greičiau įstoti į EBPO, pagrindinis tikslas buvo papildyti Lietuvos Respublikos baudžiamuosius įstatymus. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso įstatymų projektai buvo pateikti 2016 metų spalio 10 dieną¹⁸⁹, pakeisti — 2016 metų lapkričio 9 dieną¹⁹⁰ ir galiausiai 2016 metų lapkričio 17 dieną jie įsigaliojo.

Nuo šių metų lapkričio 17 d. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 20 straipsnis papildytas 4 ir 5 dalimis bei pakeista 3 dalis. Įstatymų leidėjas Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 5 dalyje nustatė juridinio asmens kaip savarankiško subjekto baudžiamąją atsakomybę pabrėžiant, kad „juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už jo naudai arba jo interesais fizinio asmens padarytą, organizuotą, kurstytą ar padėtą padaryti nusikalstamą veiką nepašalina fizinio asmens baudžiamoji atsakomybė, taip pat tai, kad fizinis asmuo už šią veiką atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės arba jis nėra traukiamas atsakomybėn dėl kitų priežasčių“¹⁹¹. Toks įstatymo pakeitimas neleis juridiniam asmeniui išvengti baudžiamosios atsakomybės tuo atveju, kai

¹⁸⁷ “Konvencijos dėl kovos su užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose,” STT žiūrėta 2016 lapkričio 23 d.,

http://www.stt.lt/files/103_doc_file_1_094520.pdf

¹⁸⁸ “Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas,” LRS, Nr. XIIP-4786 (2016).

¹⁸⁹ “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas,” LRS žiūrėta 2016 lapkričio 23 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/ee30d8d08fb511e68adcda1bb2f432d1?jfwid=96t6tc216>

“Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 225, 226 ir 227 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas,” LRS žiūrėta 2016 lapkričio 23 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b7fd92808fb511e68adcda1bb2f432d1?jfwid=96t6tc216>

¹⁹⁰ “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas,” *supra* note 12.

“Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 225, 226 ir 227 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas,” *supra* note 12.

¹⁹¹ “Lietuvos Respublikos 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimų įstatymas,” *supra* note 97.

fizinis asmuo nėra nustatytas arba jis negali būti patraukiamas atsakomybėn. Iki šiol buvo sudėtinga įrodyti juridinio asmens kaltę pagal Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 3 dalies sąlygas. Derėtų pabrėžti, kad atskirai tik juridinio asmens įvykdytos nusikalstamos veikos įrodinėjimas bus dar sudėtingesnis. Lietuvos teismų praktikoje juridinio asmens kaltė yra motyvuojama paviršutiniškai, skiriant dėmesį fizinio asmens kaltei. Daugumoje bylų iš esmės buvo vertinama fizinio asmens padaryta nusikalstama veika, o vertinimo rezultatas perkeliamas juridiniam asmeniui. Lietuvos teismų praktika bei baudžiamojo proceso teisės doktrina dėl juridinio asmens padarytos nusikalstamos veikos įrodinėjimo yra menka. Todėl tokios įstatymo permainos kelia diskusinį klausimą — kaip įrodyti juridinio asmens kaltę? Galima daryti prielaidą, kad ateityje dauguma baudžiamųjų bylų, kuriose bus kaltinamas tik juridinis asmuo, bus nutrauktos, neįrodžius fakto, kad buvo padaryta nusikalstama veika, arba neįrodžius juridinio asmens kaltės bus priimami išteisinamieji nuosprendžiai.

Nustačius savarankišką juridinio asmens atsakomybę nuo fizinio asmens Baudžiamajame kodekse teko keisti ir Baudžiamojo proceso kodekse numatytas taisykles. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 straipsnis buvo papildytas 3, 4 ir 5 dalimis. Įstatymų leidėjas Baudžiamojo kodekso 387 straipsnio 3 dalyje numatė: „procesas dėl nusikalstamos veikos juridiniam asmeniui gali būti pradėdamas ar tęsiamas atskirai nuo jo naudai ar interesais nusikalstamą veiką galimai padariusio fizinio asmens: kai dėl fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminas, tačiau šis terminas dėl juridinio asmens dar nėra pasibaigęs; kai fizinis asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės ir jam byla yra nutraukiama; kai fizinis asmuo mirė ir dėl to jam procesas nepradedamas arba nutraukiamas <...>“¹⁹². Šis sąrašas nėra baigtinis, todėl baudžiamasis procesas prieš juridinį asmenį gali būti pradėtas ar tęsiamas ir kitais atvejais, pavyzdžiui, kai dėl didelės bylos apimties tampa neįmanoma pradėtą procesą užbaigti laiku. „Reikalavimas kartu tirti ir nagrinėti fizinio asmens ir juridinio asmens baudžiamąją bylą gali kliudyti sėkmingam ir greitam procesui taip pat ir tais atvejais, kai fizinis asmuo pasislepia nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo arba nėra žinoma jo buvimo vieta, arba kai negaunamas kompetentingos užsienio valstybės institucijos leidimas fizinį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn“¹⁹³. Manytina, kad toks reikalavimas yra visiškai pagrįstas. Juridinio arba fizinio asmens padaryta nusikalstama veika, kaip ir buvo

¹⁹² “Lietuvos Respublikos 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimų įstatymas,” *supra* note 97.

¹⁹³ “Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas,” *supra* note 188.

minėta, paprastai daro žalą nuosavybei, turtinėms teisėms, turtiniams interesams ir kt. Struktūrizuotose (didelėse) įmonėse atliekami stambūs pinigų pervedimai, privaloma sumokėti didesnius PVM mokesčius, taip pat įmonės turi daugiau įsipareigojimų kitoms įmonėms, bankams, valstybei, darbuotojams ir kt. Tokių įmonių nusikaltimais padaryta žala ir atsiradusios pasekmės yra didelio masto ir apimties. Todėl baudžiamosios atsakomybės įmonės neturi išvengti net ir negalint patraukti atsakomybėn fizinio asmens, turi būti atsižvelgiama į nusikaltimo pavojingumą ir atsiradusius padarinius. Fizinio ir juridinio asmens bylos viena nuo kitos neturi būti atskiriamos visada, kai neįmanoma atsakomybėn patraukti kartu ir fizinio ir juridinio asmens, tačiau visuomet reikia įvertinti visas aplinkybes ir nuspręsti, ar atskirti jų bylas yra tikslinga. Baudžiamojo proceso kodekso 387 straipsnio 4 dalyje nurodoma: „*Teismas remiasi anksčiau šioje ar kitoje baudžiamojoje byloje priimtais sprendimais ar išvadomis, kuriais konstatuotas fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos faktas*“, o 5 dalyje — „*Teismas remiasi anksčiau šioje ar kitoje baudžiamojoje byloje priimtais sprendimais ar išvadomis, kuriais konstatuotas fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos faktas*“. Tai reiškia, kad net ir procesų atskyrimas nepašalina tarp fizinio ir juridinio asmenų esančio ryšio.

Iki šiol Baudžiamojo proceso kodekso 387 straipsnis numatė, kad „*jeigu procesas dėl nusikalstamų veikų buvo pradėtas atskirai juridiniam asmeniui ir fiziniam asmeniui, tokios veikos turi būti tiriamos kartu*“. Atsižvelgiant į tai, kad juridinio asmens baudžiamojon atsakomybėn be fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos nebuvo galima patraukti atsakomybėn, bylos šių subjektų atžvilgiu buvo nagrinėjamos kartu. Lietuvos teismų praktikoje buvo laikomasi šios taisyklės ir jeigu fizinio asmens nebuvo galima patraukti atsakomybėn dėl tam tikrų priežasčių, juridinis asmuo išvengdavo atsakomybės. Iškilo klausimas, ar toks įstatymo taikymas neprieštarauja baudžiamojo proceso paskirčiai? Ar viena norma, nurodanti, kad juridinis asmuo be fizinio asmens negali atsakyti baudžiamąja tvarka savarankiškai, yra aukščiau už visuomenės, valstybes ir nukentėjusiojo interesus? Įstatymo pakeitimo aiškinamajame rašte nurodoma, kad „*fizinio asmens atsakomybė neturėtų būti sąlyga juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei. Ši taisyklė pamažu tampa visuotinai priimtu tarptautinės teisės standartu ir šiuo metu vienu ar kitu būdu pripažįstama įvairių juridinio asmens atsakomybės režimų. Būtų sunku, jei išvis įmanoma, įgyvendinti tarptautinius įsipareigojimus užtikrinti veiksmingas sankcijas juridiniams asmenims, jeigu juridinio asmens atsakomybė priklauso nuo fakto, kaip sėkmingai sekasi nuteisti fizinių asmenį*“¹⁹⁴.

---

¹⁹⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas,“ *supra* note 188.

Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje aiškiai suformuluota, kad „*baudžiamoji atsakomybė turi būti taikoma neatsižvelgiant į tai, ar yra ar gali būti nustatytas fizinis asmuo, padaręs nusikalstamą veiką įmonės vardu*“¹⁹⁵. Norima pasakyti, kad nenustačius, ar dėl kitų priežasčių nesant fiziniam asmeniui, juridinis asmuo baudžiamosios atsakomybės išvengti neturi. Kai kuriose Europos šalyse proceso atskyrimas yra leidžiamas pagal įstatymus, bet tik kaip išimtis iš bendros taisyklės, pagal bendrą tyrimą ir bendrą sprendimą¹⁹⁶. Bylos dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų gali būti labai sudėtingos, todėl keletas šalių¹⁹⁷ pagal įstatymą šiuos procesus išskiria. Išimtiniais atvejais, nors baudžiamasis procesas nurodo juridinių asmenų bylas tirti kartu su fizinių asmenų, bet jei prieš fizinį asmenį negalima pradėti ir vykdyti baudžiamąjį procesą, byla gali būti iškelta tik juridiniam asmeniui¹⁹⁸. Ne Europos Sąjungoje esančios Serbijos „įstatyme dėl juridinių asmenų atsakomybės už nusikalstamas veikas“ 35 straipsnyje nurodyta, kad „<...> *juridinių ir fizinių asmenų bylos kaip taisyklė turi būti tiriamos kartu. Tačiau, jeigu neįmanoma pradėti ir vykdyti baudžiamąjį procesą prieš atsakingą asmenį, dėl įstatyme numatytų priežasčių, byla gali būti iškelta ir nagrinėjama vien tik prieš juridinį asmenį*“¹⁹⁹. Manytina, kad tokios situacijos, kai fiziniam asmeniui negali būti pradėtas ar užbaigtas baudžiamasis procesas yra tada, kai fizinis asmuo yra miręs, besislapstantis, taip pat kai neįmanoma nustatyti konkretaus fizinio asmens, ar kai nustatomi fizinio asmens psichikos sutrikimai ir kt. Tačiau derėtų pabrėžti, kad „<...> *fizinio asmens mirties faktas pats savaime neturėtų kliudyti baudžiamojon atsakomybėn patraukti juridinį asmenį, kuris yra visiškai atskiras teisės subjektas ir lieka toliau egzistuoti, jeigu dėl fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos fakto nekyla abejonių*“²⁰⁰. Bulgarijos Baudžiamąjį proceso kodekse nurodyta, kad „*už nusikalstamas veikas atsako ir juridiniai asmenys <...> fiziniam asmeniui mirus arba jeigu jis turi psichikos sutrikimų bylos turi būti išskiriamos*“²⁰¹. Bulgarijos kodekse numatyta konkrečios aplinkybės, dėl kurių baudžiamąjį atsakomybėn gali būti patrauktas juridinis asmuo. Aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, numatytos ir Lietuvos Respublikos Baudžiamąjį proceso kodekso 3 straipsnyje. Nustačius, kad fizinis asmuo negali atsakyti baudžiamąja tvarka, būtų neteisinga nekelti baudžiamosios bylos vien tik juridiniam

¹⁹⁵ Romualdas Drakšas, *supra* note 172.

¹⁹⁶ OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *supra* note 28., p. 29.

¹⁹⁷ Latvija, Bulgarija, Kroatija, Slovėnija, ne Europos Sąjungos šalys: Ukraina, Serbija, Juodkalnija.

¹⁹⁸ OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *op cit.*, p. 30.

¹⁹⁹ “Law on the liability of legal entities for criminal offences,” *Republic of Serbia Ministry of Justice* (2008)., <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Mercenaries/WG/Law/Serbia/LawOnLiability.pdf>

²⁰⁰ “Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodekso 20, 72, 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas,” *supra* note 185.

²⁰¹ OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *op. cit.*, p. 30.

asmeniui, t.y. palikti jį nenubaustą ir tuo pačiu neginti nukentėjusiojo teisių. Apibrėžus aiškia taisyklę dėl juridinio asmens nebaudžiamumo be fizinio asmens kyla abejonių, ar visuomenė gali būti apsaugota nuo juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų. Manytina, kad baudžiamojo proceso nutraukimas juridinio asmens atžvilgiu negali būti paremtas vien tik fizinio asmens nepatraukimo baudžiamojon atsakomybėn dėl tam tikrų priežasčių pagrindu. Latvijos Baudžiamojo proceso kodekso 439 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad „<...> *juridinio ir fizinio asmens byla gali būti išskirta, jeigu: 1) byla prieš fizinį asmenį yra nutraukta, atleidus jį nuo atsakomybės; 2) jei dėl tam tikrų aplinkybių negalima patraukti fizinio asmens baudžiamojon atsakomybėn, ar bylos į teismą perduoti neįmanoma (per protingą terminą) dėl objektyvių priežasčių <...>*“²⁰². Vienoje baudžiamojoje byloje nurodyta, kad „*juridinio asmens UAB „(duomenys neskelbtini)“ galimai įvykdytos nusikalstamos veikos, numatytos BK 20 str. 2 d., 220 str. 1 d., šiuo metu yra suėjusi apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis, todėl baudžiamoji byla pagal BK 220 str. 1 d. kaltinamųjų A. Š., S. J. bei juridinio asmens UAB „(duomenys neskelbtini)“ atžvilgiu nutrauktina*“²⁰³. Būtent ši byla buvo didelės apimties, baudžiamojon atsakomybėn buvo patrauktas ne tik juridinis asmuo, bet kartu dar du asmenys, kuriems inkriminuotas apgaulingas apskaitos tvarkymas (buvo neišforminti 82 apskaitos dokumentai), didelė padarytos nusikalstamos veikos apimtis. Manytina, kad jeigu bylos būtų išskirtos, būtų galima efektyviau ir greičiau surinkti duomenis ir kitą informaciją ir jos būtų pasiekusios teismą laiku. Lietuvos apeliaciniame teisme buvo gautas skundas byloje, kurioje „*Uždaroji akcinė bendrovė „V.E.“ išteisinta pagal Lietuvos Respublikos BK 20 straipsnio 2 dalį, 182 straipsnio 2 dalį, <...>, o Baudžiamoji byla pagal Lietuvos Respublikos BK 20 straipsnio 1 dalį, 222 straipsnio 1 dalį uždarosios akcinės bendrovės „V.E.“ atžvilgiu nutraukta, suėjus baudžiamosios atsakomybės terminui*“²⁰⁴. Šioje byloje baudžiamojon atsakomybėn patraukti trys fiziniai asmenys (vienas iš jų mirė ir ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas) ir juridinis asmuo. Byloje taip pat nustatyta, kad „*<...> tyčia sąmoningai nuo pat UAB „S. V.“ įkūrimo turėdami nusikalstamą tikslą įgyti svetimą turtą apgaule, pasinaudojant nusikalstamiems ketinimams įgyvendinti įkurta įmone (t. y. UAB „S. V.“) kuri pati savaime kaip langų ir kitų statybinių prekių pirkimo-pardavimo tarpininkas neturėjo jokios ūkinės prasmės ir nuo pat pradžių buvo naudojama kaip prekių tiekėjų apgaulės priemonė, piktnaudžiaujant bendrovių*

²⁰² OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *supra* note 28., p. 29.

²⁰³ „Joniškio rajono apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-4-457/2014,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/914888>

²⁰⁴ „Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. spalio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-131-483/2015,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1149046>

*pasitikėjimu, iš anksto žinant, kad už UAB „S. V.“ vardu paimtas prekes nebus atsiskaityta <...>*²⁰⁵. Šioje byloje buvo kaltinami keturi asmenys, padarę didelės apimties nusikalstamą veiką (apgaulingai tvarkę apskaitą), tačiau dėl bylos sudėtingumo, surinkti pakankamai įrodymų kiekvieno asmens atžvilgiu ikiteisminio tyrimo įstaigai nepavyko. Juridinis asmuo buvo sukurtas planuojant įgyvendinti nusikalstamus, buvo padarytos dvi nusikalstamos veikos, o galiausiai nuteistas tik už vieną. Manytina, kad šiuo atveju teismas turėjo juridinį asmenį likviduoti, tačiau negalėjo, nes nebuvo pakankamo pagrindo tam padaryti. Taigi, kiekviena nutraukta baudžiamoji byla suėjus senaties terminui padaro žalą nukentėjusiesiems ir toliau jiems kelia pavojų, kadangi gali atsirasti nauji nusikaltimai, ypač tai pavojinga tais atvejais kai juridinio asmens paskirtis yra vykdyti nusikalstamą veiką (kaip ir minėtoje byloje). Taip pat derėtų pabrėžti, kad jeigu byla prieš fizinį asmenį yra nutraukiama arba nustatytos aplinkybės neleidžia patraukti fizinio asmens baudžiamojon atsakomybėn ar per tam tikrą terminą bylos išnagrinėti (kai padaryta reali žala valstybei ar visuomenei) negalima teigti, kad juridinio asmens nusikalstamos veikos neįmanoma įrodyti dėl nepakankamų įrodymų ar pan. Kai fizinis asmuo patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn tai sudaromos galimybės patraukti atsakomybėn ir juridinį asmenį ir tuo pagrindu jį nuteisti. Tačiau kartu ir apsunkinamas tokio asmens nuteisimo procesas, fiziniam asmeniui mirus ar kitu būdu jam negalint tapti kaltinamuoju byloje.

Daugumoje Europos Sąjungos valstybių Baudžiamąjį proceso kodeksuose nėra konkrečiai nurodyta, kad galima juridinį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn be fizinio asmens. Pavyzdžiui.: Estijoje buvo patvirtinta, kad šalyje įvykdytas bent vienas baudžiamasis tyrimas, kuriame buvo atvejų, kai teismas leido patraukti juridinį asmenį atsakomybėn be fizinio asmens. Nors buvo pabrėžiama, kad toks tyrimas logiškai yra neįmanomas, nes toks organas negali kalbėti ir galvoti. Tačiau teismas pažymėjo, kad baudžiamasis procesas suteikia galimybę įrodyti juridinio asmens kaltę, nes galima panaudoti įvairias priemones, t.y.: stebėti įmonės veiklą, klausytis pokalbių ir t.t.²⁰⁶. Taigi, naudojant specialius tyrimo metodus, kuriuos baudžiamasis procesas leidžia, toks procesas tik prieš juridinį asmenį yra visiškai įmanomas. Lietuvoje taip pat 2005 metais buvo priimtas baudžiamasis įsakymas, kuriuo remiantis gali būti nuteisiamas juridinis asmuo, nepatraukiant atsakomybėn fizinio asmens. Šioje byloje fizinis asmuo nebuvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, nes jo padaryta nusikalstama veika neatitiko nusikalstamos veikos

---

²⁰⁵ “Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. spalio 29 d. nuosprendis baudžiamąjoje byloje Nr. 1A-131-483/2015,“ *supra* note 204.

²⁰⁶ OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *op.cit.*, p. 29.

sudėties požymių²⁰⁷. Manytina, kad vis dėl to juridinio asmens atsakomybė priklauso nuo fizinio asmens, todėl nustačius fizinį asmenį, bet nenustačius nusikalstamos veikos, juridiniam asmeniui jos inkriminuoti taip pat nereikėtų. Jeigu yra galimybė atsakomybėn patraukti fizinį asmenį kartu su juridiniu, tokias bylas reikėtų nagrinėti bendra tvarka kartu. Tik išimtiniais atvejais, kai fizinis asmuo negali atsakyti baudžiamąja tvarka ir kai nusikalstama veika buvo padaryta, reikia ją įrodinėti patraukiant juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Juridinio asmens įvykdyta nusikalstama veika gali būti įrodyta, remiantis tomis pačiomis įrodinėjimo taisyklėmis kaip ir įrodinėjant fizinio asmens nusikalstamą veiką.

Savarankiškas juridinio asmens kaltės įvertinimas apima du aspektus: standartų laikymąsi ir juridinių asmenų savybes, politiką bei sistemą²⁰⁸. *The Catholic Child Welfare Society v Various Claimants (FC) and The Institute of the Brothers of the Christian Schools* byloje nurodyta, kad „jei įmonė nesiėmė priemonių, skirtų užkirsti nusikalstamai veikai, galima teigti, kad buvo aplaidžiai rūpinamasi įmonės veikla, o tai byloja apie jos kaltę“²⁰⁹. Būtent įmonėje sudarytos sąlygos gali nulemti tai, kad bus padaroma nusikalstama veika. Kaip pavyzdį galima pateikti naftos bendrovę, kuri užteršia vandenį, o jos nustatyti standartai būna ydingi ir orientuoti į nusikalstamą veiką²¹⁰. Tokioje įmonėje sprendimai priimami kolegialiai, todėl nustatyti kaltą fizinį asmenį yra sudėtinga ar netgi neįmanoma. Bet įmonės kaltė gali būti nustatyta, remiantis jos veiklos politika bei joje vykdomomis priežiūros ir kontrolės funkcijomis. Fizinio asmens, kuris buvo atsakingas už padarytą nusikalstamą veiką, mirties atveju ar tokiu atveju, kai jo neįmanoma surasti, tai yra aplinkybė, šalinanti juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę. *Oklahoma natural gas co. v. State of Oklahoma* byloje pasakyta, kad „fizinio asmens mirties atveju juridinio asmens atžvilgiu negali būti nutrauktas baudžiamasis procesas <...>“²¹¹. Esant išskirtinėms sąlygoms, juridinis asmuo turi būti patrauktas atsakomybėn kaip savarankiškas subjektas. Estijoje *Land Exchange* byloje Statybų bendrovė „AS Merko Ehitus“, (veiklą vykdanči Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje) buvo nuteista už aplinkos apsaugos ministro papirkinėjimą. Nustatyta, kad bendrovė įgijo 37 valstybinius žemės sklypus, kurių bendra vertė yra 12 milijonų eurų. Bendrovė nuteista ir už kito ministro papirkinėjimą, siekiant gauti privalumų viešuosiuose pirkimuose²¹². Šioje byloje buvo apklausta 120 liudytojų, o bylos

²⁰⁷ Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p. 144. Vilniaus miesto apylinkės teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojame byloje Nr. 1-227-582/2005.

²⁰⁸ Cristina de Maglie, *supra* note 36, p. 11.

²⁰⁹ *The Catholic Child Welfare Society v Various Claimants (FC) and The Institute of the Brothers of the Christian Schools*, UKSC 56, 13 (2012).

²¹⁰ Deividas Soloveičikas, *supra* note 27, p. 99.

²¹¹ *Oklahoma natural gas co. v. State of Oklahoma* U.S. 273, 257 (1927).

²¹² OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *supra* note 28., p. 25.

nagrinėjimas truko 9 metus. Estijos Aukščiausiasis Teismas 2013 metais pasisakė, kad „<...> *kuo daugiau asmenų tyrimas apima tuo daugiau laiko tokiam tyrimui reikia <...> tirti reikia sudėtingas įmonių schemas, todėl tokio pobūdžio bylose susiduriama su senaties terminų problemomis <...> įmonę gali sudaryti daug asmenų, sudėtinga sistema ar netgi įmonės veikla gali kirsti valstybės sienas <...>*“²¹³. Todėl Estijos Aukščiausiasis Teismas privalėjo vieną asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, kitam sušvelninti bausmę, nes proceso trukmė pažeidė įmanomai trumpiausio laiko kriterijų²¹⁴. Esant tokioms situacijoms, bylas reikėtų išskirti, nes tik tada būtų įmanoma greičiau išnagrinėti bylą. Šioje byloje buvo pažymėta, kad teismai neišsamiai ištyrė įrodymus, galima daryti prielaidą, jog taip buvo dėl to, kad viskas būtų spėjama išnagrinėti laiku, tačiau tokį skubėjimą derėtų vertinti neigiamai.

Teigiama, kad įmonė turi visiškai atsakyti už nusikalstamas veikas, kurios sukėlė mirtį ar sužalojimus, kai kalto asmens nustatyti yra neįmanoma. Siejant įmonės kaltę su vadovaujančias pareigas einančio asmens kalte gali būti išskiriamos dvi problemos:

1) gali būti sunku ar neįmanoma surasti asmenį atsakingą už nusikalstamas veikas, jei įmonės struktūra yra sudėtinga, o sprendimai yra priimami kolegialiai;

2) identifikavimo ir netiesioginės atsakomybės doktrinos reikalauja nustatyti viena kaltą asmenį, todėl įmonė negali būti nuteista, jei nėra vieno atsakingo asmens (jei vienas vadovas turi *mens rea*, o kitas — *actus reus*)²¹⁵.

Jeigu įmonė turi sudėtingą struktūrą, daugybę padalinių ir vieną atsakingą asmenį nustatyti yra sunku, tokiu atveju baudžiamojon atsakomybėn turėtų būti patrauktas tik juridinis asmuo. Tokia atsakomybė paskatintų įmones imtis daugiau atsargumo priemonių ir tinkamos savo veiklos priežiūros. Baudžiamosios teisės tikslas yra bausti, tačiau svarbiausia įstatymo paskirtis — atgrasyti nuo nusikaltimų darymo. *Piper Alpha* katastrofoje Didžiojoje Britanijoje 1988 metais iš 228 darbuotojų mirė 167, buvo nustatyta, kad „kompanija (*Occidental Petroleum*) netinkamai prižiūrėjo įmonę ir pažeidė saugos procedūras, <...> darbuotojai nebuvo perspėti, kad būtina naudoti tam tikrą raktą, kuris reikalingas uždaryti laikinai be apsaugos vožtuvo esančiai dangai, <...> dėl dujų nutekėjimo ir naftos įvyko sprogitas, kurio nepavyko užgesinti tris savaites <...>“²¹⁶. Galiausiai

²¹³ Toomas Annus, “2013 9 months and III quarter unaudited interim report,” *Globe news wire*, 2013 lapkričio 27 d., <https://globenewswire.com/news-release/2013/11/27/592907/0/en/2013-9-months-and-III-quarter-unaudited-interim-report.html>

²¹⁴ OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *supra* note 28., p. 25.

²¹⁵ Meaghan Wilkinson, “Corporate criminal liability – the move towards recognizing genuine corporate fault,” 2016 gegužės 12 d., <http://www.essaydocs.org/corporate-criminal-liability-the-move-towards-recognising-genu.html?page=2>

²¹⁶ “Piper Alpha disaster: how 167 oil rig workers died,” *The guardian*, liepos 4, 2013,

įmonė sumokėjo išmokas mirusiųjų šeimoms, tačiau teisme niekas nebuvo pripažintas kaltu²¹⁷. Buvo neįmanoma nustatyti konkretaus asmens kaltės ir jos priskirti juridiniam asmeniui, todėl įmonė liko nenubausta. Panaši katastrofa įvyko ir dėl *Clapham Junction Railway* įmonės kaltės. Didžiojoje Britanijoje 1988 metais žuvo 35 žmonės ir 500 žmonių buvo sužeisti, nustatyta, kad „*traukinių avarija kilo dėl to, kad susidūrė du traukiniai, <...> kai užsidegė raudonas šviesoforo signalas (dėl elektros instaliacijos gedimo) dėl to staigiai stabdant traukinį į jį stipriai atsitrenkė kitas už jo važiuojantis traukinys*“²¹⁸. Šioje situacijoje taip pat juridinis asmuo nebuvo patrauktas atsakomybėn dėl kilusių padarinių, nes nebuvo nustatyta konkretaus fizinio asmens kaltė. Manytina, kad kartais gali būti sunku įrodyti fizinio asmens kaltę (kartu ir juridinio asmens kaltę), net jei fizinio asmens tapatybė ir buvimo vieta yra žinoma. O įmonė visada yra prieinama, todėl skiriama bausmė turi būti siekiama daryti įtaką ne tik įmonės vadovams, bet ir kitiems darbuotojams bei visiems su nusikalstama veika susijusiems asmenims. Todėl turi būti numatyta išimtis, leidžianti patraukti baudžiamojon atsakomybėn tik juridinį asmenį tam, kad būtų atgrasoma nuo nusikalstamų veikų darymo.

Apibendrinus galima teigti, kad juridinis asmuo yra laikomas specifiniu subjektu, nes jis veikia per jį kontroliuojantį fizinį asmenį. Be to, nors juridinio asmens atsakomybė priklauso nuo fizinio asmens, galima teigti, kad išimtiniais atvejais juridinis asmuo turi atsakyti savarankiškai. Šio subjekto nusikalstama veika įrodinėjama per fizinį asmenį, tačiau tai nepašalina galimybės įrodyti ir jo kaltės, remiantis bendrosiomis įrodinėjimo taisyklėmis. Vadovaujantis išimtimis kai nėra galimybės patraukti fizinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn (mirties atveju, slapstymosi atveju, kai neįmanoma nustatyti konkretaus asmens ir kt.), baudžiamojo proceso derėtą nenutraukti ir tęsti jį juridinio asmens atžvilgiu. Nustačius, kad didelės apimties bylos (su daug nusikalstamų veikų ir bent keletu kaltinamųjų, tarp kurių ir juridinis asmuo) per protingą terminą išnagrinėti nepavyks, bylos turi būti išskiriamos. Kitu atveju, net ir surinkus pakankamai įrodymų asmenys gali likti nenubausti už nusikalstamas veikas, o žmogaus, valstybės ir visuomenės interesai gali būti neapginti.

<https://www.theguardian.com/business/2013/jul/04/piper-alpha-disaster-167-oil-rig>

²¹⁷ “Piper Alpha disaster: how 167 oil rig workers died,” *supra* note 216.

²¹⁸ Anthony Hidden, *Investigation into the Clapham Junction Railway Accident* (Department of transport 1989), http://www.weathercharts.org/railway/Clapham_Junction_Collision_1988.pdf

IŠVADOS

1. Baudžiamasis procesas suteikia daugiau priemonių nei kitos teisenos įrodinėjant juridinio asmens padarytą nusikalstamą veiką, todėl Lietuvoje ir daugumoje Europos Sąjungos valstybių juridinių asmenų atsakomybę reguliuoja baudžiamieji įstatymai. Šių įstatymų normų formuluotėms įtaką padarė juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės doktrinų pasirinkimas. Europoje vyrauja pagrindinės keturios doktrinos, tačiau tik identifikavimo ir netiesioginės atsakomybės doktrinos taikomos plačiausiai. Kiekviena iš jų nustato atitinkamas sąlygas nuo kurių priklauso ne tik baudžiamosios atsakomybės taikymas juridiniam asmeniui, bet ir juridinio asmens padarytos nusikalstamos veikos įrodinėjimo kryptingumas. Lietuvos teismų praktikoje juridinių asmenų patraukimo baudžiamosios atsakomybės sąlygos aiškinamos ir taikomos tinkamai, tačiau jų nustatymas neturi preziumuoti juridinio asmens kaltės. Fizinio asmens *mens rea* ir *actus reus* priskyrimas juridiniam asmeniui yra pagrindas, leidžiantis pastarajam tapti baudžiamajame byloje subjektu. Tačiau kartu jis tampa ir savarankišku teisinių santykių dalyviu, kurio padaryta nusikalstama veika turi būti įrodyta atskirai, nepriklausomai nuo to, kad fizinio ir juridinio asmenų padarytų nusikalstamų veikų įrodinėjimas vyksta kartu.

2. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 dalis suformuota identifikavimo doktrinos sąlygų pagrindu. Ši doktrina fizinį (vadovaujančias pareigas einantį) ir juridinį asmenis sutapatina į vieną subjektą ir to rezultatas yra visiškas juridinio asmens nusikalstamos veikos ir kaltės priklausomumas nuo fizinio asmens padėties baudžiamajame procese. Nors juridinis asmuo ir turi teisę į gynybą, tačiau ji yra tik formali, nes fizinio asmens efektyvi ar neefektyvi gynyba tiesiogiai darys poveikį juridiniam asmeniui.

3. Netiesioginės atsakomybės doktrinos sąlygos įtvirtintos Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 3 dalyje. Ši doktrina numato juridinio asmens patraukimą baudžiamajon atsakomybėn už fizinio asmens (darbuotojo) nusikalstamą veiką, tačiau tik įrodžius vadovaujančias pareigas einančio asmens kaltę. Akivaizdžiai šio asmens kaltės įrodinėjimas siejamas su „*kontrolės ir priežiūros*“ požymio vertinimu.

4. Išanalizavus Lietuvos, Didžiosios Britanijos ir Ispanijos teismų praktiką, galima išskirti tris situacijas ir numatyti galutinį rezultatą priimant nuosprendį juridinio asmens atžvilgiu. Pirmuoju atveju, fizinis asmuo (darbuotojas) ir juridinis asmuo bus patraukti baudžiamajon atsakomybėn kartu, jeigu vadovaujančias pareigas einantis asmuo toleravo, skatino ar kitaip leido nusikaltimui kilti. Tai reiškia, kad darbuotojo padaryta nusikalstama veika ir įmonės vadovo žinojimas,

suponuoja juridinio asmens kaltės tolygumą fizinio asmens kaltei. Šiuo atveju „*kontrolės ir priežiūros*“ požymis vertinamas, tačiau didelės įrodomosios reikšmės neturi (tokia situacija identiška identifikavimo doktrinai). Antruoju atveju, fizinis asmuo gali būti patrauktas atsakomybėn be juridinio asmens, jeigu apie darbuotojo nusikalstamą veiką įmonės vadovas nežinojo ir priežiūrą vykdė tinkamai. Vadovaujančio asmens kaltės nebuvimas yra lygus juridinio asmens kaltės nebuvimui, todėl „*kontrolės ir priežiūros*“ požymio vertinimas turi didelę įrodomąją reikšmę juridinio asmens kaltės nustatymui. Trečiuoju atveju, pagal netiesioginės atsakomybės doktriną yra galimybė patraukti atsakomybėn tik juridinį asmenį. Tai gali daryti įtaką „*kontrolės ir priežiūros*“ nebuvimas, jeigu įmonė sudarė sąlygas darbuotojui nusikalsti, nors pastarasis tik vykdė darbo pareigas. Manytina, kad „*kontrolės ir priežiūros*“ požymis yra ne tik esminis elementas vertinant juridinio asmens kaltę, bet ir vienintelis būdas jam gintis nuo pareikštų kaltinimų.

5. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės norma Lietuvos Baudžiamajame kodekse nekito nuo 2002 metų iki 2016 metų, todėl kylančios problemos įrodinėjant juridinių asmenų nusikalstamą veiką palietė ir baudžiamąjį procesą. Didžiosios Britanijos įstatymuose įtvirtintos ne tik prieš tai minėtos doktrinos, bet ir visumos doktrina. Todėl šios šalies teismų praktikoje bylose dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų nenustačius konkretaus atsakingo fizinio asmens, suteikta galimybė patraukti kelis asmenis „sumuojant“ vieno asmens *mens rea* ir kito asmens *actus reus* elementus. Ispanijos baudžiamajame kodekse 2015 metais įvykdyta reforma, reikalaujanti visada esant struktūrizuotoms įmonėms vertinti „*kontrolės ir priežiūros*“ požymį taip nustatant juridinio asmens kaltę. Lietuvoje, iki 2016 lapkričio 17 d. nenustačius konkretaus asmens padariusio nusikalstamą veiką, juridinis asmuo baudžiamosios atsakomybės išvengdavo. Todėl toks įstatymo taikymas prieštaravo Baudžiamojo proceso teisės paskirčiai ir nurodė, kad norma numatanti juridinio asmens atsakomybę tik per fizinį asmenį yra aukščiau už visuomenės, valstybes ir nukentėjusiojo interesus.

6. Išanalizavus bylų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų procesą, manytina, kad išimtiniais atvejais fizinio ir juridinio asmenų bylos turi būti išskiriamos. Nors juridinio asmens nusikalstama veika įrodinėjama per fizinį asmenį, tačiau baudžiamasis procesas suteikia pakankamai priemonių ir netgi įpareigoja juridinio asmens veiką įrodinėti remiantis bendrosiomis įrodinėjimo taisyklėmis. Todėl jei nėra galimybės patraukti fizinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn (neįmanoma nustatyti konkretaus asmens) ar byla yra didelės apimties ir per protingą terminą išnagrinėti jos akivaizdžiai nepavyks, baudžiamąjį procesą išskirti ir vertinti tik juridinio asmens padarytą nusikalstamą veiką.

PASIŪLYMAI

1. Papildyti BK 20 straipsnį ir jį išdėstyti taip:

1. Juridinis asmuo atsako tik už nusikalstamas veikas, už kurių padarymą šio kodekso specialiojoje dalyje numatyta juridinio asmens atsakomybė.

2. Juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę:

- 1) atstovauti juridiniam asmeniui arba
- 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba
- 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą.

3. Juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamas veikas ir tuo atveju, jeigu jas juridinio asmens naudai padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas dėl šio straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens nepakankamos priežiūros arba kontrolės.

4. Juridinis asmuo gali atsakyti už kontroliuojamo arba jam atstovaujančio kito juridinio asmens šio straipsnio 2 ar 3 dalyje nurodytomis sąlygomis padarytas nusikalstamas veikas, jeigu jos padarytos pirmiau nurodyto juridinio asmens naudai jame vadovaujančias pareigas einančio ar jo įgalioto asmens nurodymu ar leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros ar kontrolės.

5. Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris padarė, organizavo, kurstė arba padėjo padaryti nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už jo naudai arba jo interesais fizinio asmens padarytą, organizuotą, kurstytą ar padėtą padaryti nusikalstamą veiką nepašalina fizinio asmens baudžiamoji atsakomybė, taip pat tai, kad fizinis asmuo už šią veiką atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės arba jis nėra traukiamas atsakomybėn dėl kitų priežasčių.

7. Pagal šį kodeksą neatsako valstybė, savivaldybė, valstybės ir savivaldybės institucija ir įstaiga bei tarptautinė viešoji organizacija.

8. Už šio straipsnio 2 dalyje numatytą veiką juridinis asmuo atsako tik tuo atveju, kai kiti vadovaujančias pareigas einantys asmenys vykdė nepakankamą priežiūrą ir kontrolę.

LITERATŪRA

Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai

1. “Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 69-2798.

Teisės aktai

3. “Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos“, *Valstybės žinios* 23, 853 (2002).
4. “Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions“, C(97)12, Annex I (B) (1997).
https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/ConvCombatBribery_ENG.pdf
5. “Dutch criminal code“, *Wetboek van Strafrecht* (1881).
http://www.ejtn.eu/PageFiles/6533/2014%20seminars/Omsenie/WetboekvanStrafrecht_ENG_PV.pdf
6. “Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *Valstybės žinios* 40, 987 (1950).
7. “Jungtinių tautų konvencija prieš organizuotą nusikalstamumą“, *Valstybės žinios* 51, 1933 (2002).
8. “Konvencijos dėl kovos su užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose“, STT žiūrėta 2016 lapkričio 23 d.,
http://www.stt.lt/files/103_doc_file_1_094520.pdf
9. “Law on the liability of legal entities for criminal offences“, *Republic of Serbia Ministry of Justice* (2008).
10. “Liability of enterprises for offences“, *Recommendation No. R (88) 18 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe*, October 20, 1988,
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804c5d71>
<http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Mercenaries/WG/Law/Serbia/LawOnLiability.pdf>
11. “Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *Valstybės žinios* 55, 1046 (1994).

12. "Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas," *Valstybės žinios* 25, 745 (2004).
13. "Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas," *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).
14. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas," LRS Nr. XIIP-4786 (2016).
15. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 225, 226 ir 227 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas," LRS žiūrėta 2016 lapkričio 23 d.,
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/42415c30a66b11e68987e8320e9a5185?jfwid=96t6tc216>
16. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 225, 226 ir 227 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas," LRS žiūrėta 2016 lapkričio 23 d.,
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b7fd92808fb511e68adcda1bb2f432d1?jfwid=96t6tc216>
17. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *Valstybės žinios* 37, 1341 (2002).
18. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas," LRS žiūrėta 2016 lapkričio 23 d.,
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/ddb46f40a66b11e68987e8320e9a5185?jfwid=96t6tc216>
19. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas," LRS žiūrėta 2016 lapkričio 23 d.,
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/ee30d8d08fb511e68adcda1bb2f432d1?jfwid=96t6tc216>
20. "Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas," *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).
21. "Lietuvos Respublikos darbo kodeksas," *Valstybės žinios* 64, 2569 (2002).
22. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. lapkričio 24 d. „*Rekomendacijos dėl baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims taikymo*“.
23. "Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas," *Valstybės žinios* 112, 4991 (2003).
24. "Romania criminal code," Romania parliament (2009).
25. "Spain criminal code," Ministerio de Justicia, Article 31 bis (4) (1995).
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
26. "Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmu finansavimu," *Valstybės žinios* 8, 268 (2003).
27. "The bribery act," Ministry of Justice (2010).,
<https://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>
28. "USA model penal code," The American law institute (1962).,

<http://www.icla.up.ac.za/images/un/use-of-force/western-europe-others/UnitedStatesofAmerica/Model%20Penal%20Code%20United%20States%20of%20America%201962.pdf>

Specialioji literatūra

29. Ángel Carrasco Perera and Jesús Almarcha Jaime, „The scope of criminal liability of legal persons according to the Supreme Court,“ Gómez-Acebo & Pombo, 2016 balandžio 18 d., <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:yDYIeK15B3IJ:www.lexology.com/library/detail.aspx%3Fg%3Dbc1b6a0e-7232-4af1-8798-d236189b8232+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=us&client=firefox-b-ab>
30. Anthony Hidden, *Investigation into the Clapham Junction Railway Accident* (Department of transport 1989), http://www.weathercharts.org/railway/Clapham_Junction_Collision_1988.pdf
31. Anželika Oraitė, „Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės modelis ir praktinis jo įgyvendinimas Lietuvoje ir užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje“ (Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2011), http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20061229_135343-48654/DS.005.0.02.ETD
32. Armanas Abramavičius, Albertas Milinis ir Anželika Vosyliūtė, „Iš Konstitucijos kylančios baudžiamosios teisės normų numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai, kūrimo bei taikymo nuostatos“, iš *Baudžiamoji justicija ir verslas* (Vilnius: Vilniaus universiteto teisės fakulteto, 2016).
33. Armanas Abramavičius et al., *Baudžiamoji justicija ir verslas* (Vilnius: Vilniaus universiteto teisės fakulteto, 2016).
34. Aurelijus Gutauskas, „Baudžiamoji atsakomybė versle: ekonominės veiklos rizikos ir pasitikėjimo verslo partneriais ribos“ iš *Baudžiamoji justicija ir verslas* (Vilnius: Vilniaus universiteto teisės fakulteto, 2016).
35. Brien Roche, “Corporate Liability: Direct vs Vicarious Liability,“ Brien Roche Law, 2013 lapkričio 25d., <http://www.brienrochelaw.com/blog/direct-corporate-liability/>
36. Charles Doyle, *Corporate Criminal Liability: An Overview of Federal Law* (Congressional Research Service, 2013)., <https://www.fas.org/sgp/crs/misc/R43293.pdf>

37. "Corporate liability in criminal law," Law Teacher, žiūrėta 2016 rugsėjo 28 d., <http://www.lawteacher.net/free-law-essays/business-law/corporate-liability-in-criminal-law-business-law-essay.php>.
38. "Corporate liability in Europe," Cliffor chance (2012). https://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/PDFs/Corporate_Liability_in_Europe.pdf
39. Cristina de Maglie, "Models of Corporate Criminal Liability in Comparative Law", 4 Washington University Global Studies Law Review 547 (2005)., http://openscholarship.wustl.edu/law_globalstudies/vol4/iss3/4
40. Deividas Soloveičikas, *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė. Lyginamieji aspektai* (Justitia, 2006).
41. "EBPO rekomendacijos daugiašalėms įmonėms," *Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija*, rugsėjo 4, 2015., <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/investiciju-veiklos-sritis/ebpo-rekomendacijos-daugiasalems-imonems-nkc>
42. Edvardas Sinkevičius, "Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė pagal 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą ir jos sąlygos," *Teisė ISSN 1392-1274* (2003)., <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB0001:J.04~2003~1367189517262/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
43. Edward B. Diskant, "Comparative Corporate Criminal Liability: Exploring the Uniquely American Doctrine Through Comparative Criminal Procedure," *The Yale law journal*, 2008 spalio 1 d., <http://www.yalelawjournal.org/note/comparative-corporate-criminal-liability-exploring-the-uniquely-american-doctrine-through-comparative-criminal-procedure>
44. "Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija," *Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija*, sausio 18, 2016., <https://www.urm.lt/default/lt/ekonomine-diplomatija/lietuva-tarptautinese-ekonominese-organizacijose/ebpo>
45. Ernest Lim, "A Critique of Corporate Attribution: 'Directing Mind and Will' and Corporate Objectives," *Journal of Business Law* 333 (2013), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2368181
46. Georgi Rupchev, Council of Europe expert, "Comparative analysis of the Liability of Legal Persons(Corporate Liability) for Criminal Offences of Corruption," *Protection of the Rights of Entrepreneurs in the Russian Federation from Corrupt Practices* (2015),

- <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Projects/PRECOPTechnical%20Papers/TP%202015/ECCU-2312-PRECOPTP5-2015EN%20v3-final.pdf>
47. Gintaras Švedas, “Kai kurie probleminiai juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės aspektai Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje ir baudžiamosios justicijos doktrinoje“ iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui -10 metų* (Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011).
48. Inga Daukšaitė ir Eglė Kovaliūnaitė-Ragauskienė, *Teismų praktika korupcijos bylose: kai kurie Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją nuostatų dėl bausmių juridiniams asmenims skyrimo ir turto konfiskavimo įgyvendinimo aspektai* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2015)., <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/06/UCAC-studija.pdf>
49. Janet Loveless, *Criminal law: Text, Cases and Materials*, (Oxford university press, 2012), p. 203, https://books.google.lt/books?id=jO2ZA41Uxe4C&pg=PT247&lpg=PT247&dq=identification+doctrine&source=bl&ots=qKdY3RPkH&sig=N4Vb19EzLUgY4MHDkm4hVDAcCAE&hl=lt&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=identification%20doctrine&f=false
50. John Child, David Ormerod, *Smith and Hogan's essentials of criminal law* (Oxford University Press, 2015).
51. Jordi Porcel Gomila, “La carga de la prueba en la responsabilidad penal de las personas jurídicas,” *Modelo de prevencion de delitos*, 2016 balandžio 27 d. <https://responsabilidadpenalpersonajuridica.wordpress.com/2016/04/27/la-carga-de-la-prueba-en-la-responsabilidad-penal-de-las-personas-juridicas/>
52. Laura Stanila, “Criminal Liability of Legal Persons: History, Evolution and Trends in Romanian Criminal Law“, *Journal of Eastern European Criminal Law issue* (2014)., http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2462414
53. “Liability of legal persons for criminal offences act of the republic of Slovenia,” Ministry of Justice of the Republic of Slovenia (Article 5), žiūrėta 2016 spalio 1 d., http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/zakonodaja/angleski_prevodi_zakonov/071030_liability_of_legal_persons.pdf
54. María Hernández, “Spain Compliance Programs at the light of the 2015 Criminal Code Reform,” Eversheds (2016)., http://www.corporatecompliance.org/Portals/1/PDF/Resources/past_handouts/EuroCEI/2016/302_2.pdf

55. Maria Hernandez, "Spanish Criminal Code Reform 2015: Corporate compliance programs," (2015)., https://www.eversheds.com/documents/services/global-compliance-crisis-management/Compliance_ethics_professional_Nov_15.pdf
56. Meaghan Wilkinson, "Corporate criminal liability – the move towards recognizing genuine corporate fault," 2016 gegužės 12 d.
<http://www.essaydocs.org/corporate-criminal-liability-the-move-towards-recognising-genu.html?page=2>
57. OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, *Liability of Legal Persons for Corruption in Eastern Europe and Central Asia*, (2015)., <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:MKzISqcNjJoJ:https://www.oecd.org/corruption/ACN-Liability-of-Legal-Persons-2015.pdf+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=us>
58. OECD Anti-Corruption Unit, *Criminal responsibility of legal persons in common law jurisdictions*, (2000)., https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/seminar2002/Wells_revised.pdf.
59. Onyeka Osuji, "Corporate bosses could soon take the rap for staff criminality," *EkonoTimes Law*, september 21, 2016., <http://www.econotimes.com/Corporate-bosses-could-soon-take-the-rap-for-staff-criminality-311632>
60. Pentair Water Italy S.R.L, "Organizational, management and control model," First edition (2015)., http://www.nocchi.it/pentair/fileadmin/Corporate%20Governance/Inglese/Pentair_Water_Modello%20Organizzativo%20231_eng_per%20sito.pdf
61. "Piper Alpha disaster: how 167 oil rig workers died," *The guardian*, liepos 4, 2013., <https://www.theguardian.com/business/2013/jul/04/piper-alpha-disaster-167-oil-rig>
62. "Previously under the Common Law also known as case law or precedent," Law Teacher, žiūrėta 2016 spalio 18 d., <http://www.lawteacher.net/free-law-essays/business-law/previously-under-the-common-law-law-essays.php>
63. Rima Ažubalytė et al., "Baudžiamoji proceso teisė," (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014).
64. Robert E. Wagner, *Criminal Corporate Character* (Florida Law Review, 2013)., <http://scholarship.law.ufl.edu/flr/vol65/iss4/5>

65. Romualdas Drakšas, *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos* (Vilnius: Justita, 2008).(Cituota iš: Armanas Abramavičius, Darius Mickevičius, Gintaras Švedas, *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005), 54).
66. Romualdas Drakšas “Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė – daugiau klausimų nei atsakymų“, *Lietuvos advokatūra*, Nr. 3 (2011).,
<http://draksas.lt/wp-content/uploads/2016/06/juridiniu.pdf>
67. Salomėja Zaksaitė, “Fikcijos Baudžiamajame procese: tarp „ontologinės“ tikrovės, teisėkūros ir teisės taikymo“, *Jurisprudencija* ISSN 2029–2058, (2014).,
<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/viewFile/1963/1776>
68. Toomas Annus, “2013 9 months and III quarter unaudited interim report,“ *Globe news wire*, 2013 lapkričio 27 d.,
<https://globenewswire.com/news-release/2013/11/27/592907/0/en/2013-9-months-and-III-quarter-unaudited-interim-report.html>
69. U.S. Department of Justice, *Criminal RICO: 18 U.S.C.1961-1968 A Manual For Federal Prosecutors. Sixth revised edition* (Washington, D.C., 2016).,
<https://www.justice.gov/usam/file/870856/download>

Teismų praktika

70. Canadian Dredge & Dock Co. v. The Queen, (1985) S.C.R. 662.
71. Case C-205/09, Szombathelyi Városi Bíróság v. Emil Eredics, Mária Vassné Sági, Court of Justice of the European Union (CJEU), 2010 (CJEU).,
<http://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ef126686-ee90-48be-b8dd-a5386b64e468/language-en/format-PDFA1A/source-17574084>
72. Case No: HQ14X03161, The Honourable mrs justice elisabeth laing v. Merlin Entertainments LPC, 2014 Royal Courts of Justice Strand (RCOJS) WC2A 2LL.
73. *Edwards v Brooks (Milk Ltd)* 3 All ER 62 (1963).
74. *Farmers Ins. Group v. County of Santa Clara Farmers*, p.2 440, (1995).
75. *Jetivia SA v Bilta (UK) Limited (in liquidation) and others (Respondents)*, UKSC 23, 26 (2015).

76. “Joniškio rajono apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-4-457/2014,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/914888>
77. “Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. spalio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-131-483/2015,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/1149046>
78. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-178/2009“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/124769?nr=1>
79. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/332806?nr=1>
80. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. vasario 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-27/2014,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/803832?nr=1>
81. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-303/2015,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/981988>
82. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-180/2014,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/820113?nr=3>
83. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-176-303/2015,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/1036664>
84. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-217-699/2015,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/1045728>
85. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270-942/2015,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/1046766>
86. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-451-139/2015,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/1148636>

87. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-620-677/2015,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1163759?nr=2>
88. “Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-293-177/2016,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1206570?nr=1>
89. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-20-746/2016,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/1218889>
90. Lisa M. v. Henry Mayo Newhall Memorial Hospital 12 Cal.4th P.2d 358 (1995)
91. Mark D. Wilson; Janet L. Wilson, Appellants, 989 2d 953 (1993).
92. Miranda v. Gaslamp Tavern Oceanview Series CA4/3 (2012).
93. Mr A M Mohamud v WM Morrison Supermarkets plc UKSC 11, 4 (2016).
94. New York Central & Hudson River Railroad v. United States, 212 U. S. 489
95. N° de Resolución: 154/2016, Ponente Excmo. Sr. D. : José Manuel Maza Martín, 2016 TS 24.
96. N° de Recurso: 1535/2015, Ponente Excmo. Sr. D.: Manuel Marchena Gómez, 2015 TS
97. Oklahoma natural gas co. v. State of Oklahoma U.S. 273, 257 (1927).
98. “Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-8-134/2015,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/1022900>
99. “Panevėžio miesto apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-421-389/2016,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1305277?nr=6>
100. Prest (Appellant) v Petrodel Resources Limited and others (Respondents), UKSC 34, 8 (2013).
101. Procura della Repubblica v Maurizio Giovanardi Andrea Lastini Filippo Ricci Vito Pigionica Massimiliano Pempori Gezim Lakja Elettrifer Srl Rete Ferroviaria Italiana SpA, Case C-79/11, TDF – 48, Tribunale di Firenze, 15 May 2012.
102. Purton v. Marriott International, Inc., 218 Cal.App.4th 499 (2013)
103. R v Forsyth (Appellant) R v Mabey (Appellant), UKSC 9, 5 (2011).

104. The Catholic Child Welfare Society v Various Claimants (FC) and The Institute of the Brothers of the Christian Schools, UKSC 56, 13 (2012)
105. Tesco Supermarkets v. Natrass, UKHL 1, 25 (1971).
106. United States v. Bank of New England 821 F.2d 844 (1987).
107. “Vilniaus rajono apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-103-927/2013,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/716569>
108. “Vilniaus miesto apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-742-891/2013,“ prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/904857>

ANOTACIJA

Reikšminiai žodžiai: juridinis asmuo, kontrolė ir priežiūra, kaltė, bylų išskyrimas

Magistro baigiamajame darbe analizuojamos juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės doktrinų sąlygos ir jų poveikis baudžiamojo proceso teisės reguliuojamam juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų įrodinėjimo ypatumams. Analizuojamos plačiausiai paplitusios netiesioginės atsakomybės ir identifikavimo doktrinos, jų daroma įtaka vertinant „*kontrolės ir priežiūros*“ požymį bei kaltę Lietuvos, Didžiosios Britanijos ir Ispanijos teismų praktikoje. Nagrinėjama juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų įrodinėjimo problematika, fizinio ir juridinio asmenų susiejimas į vieną asmenį, bylų išskyrimas bei to reikšmė valstybės, visuomenės ir nukentėjusiojo interesams.

Atliktas tyrimas atskleidė, kad nuo identifikavimo ir netiesioginės atsakomybės doktrinų priklauso ne tik juridinio asmens patraukimas baudžiamajon atsakomybėn, bet ir kaltės įrodinėjimo kryptingumas. Nustatyta, kad identifikavimo doktrinos taikymo atveju juridinio asmens gynyba nėra efektyvi, o „*kontrolės ir priežiūros*“ požymio vertinimas galėtų būti vienintelė priemonė gintis nuo jam pareikštų kaltinimų. Netiesioginės atsakomybės doktrina suteikia galimybę taikyti juridinio asmens atsakomybę kaip savarankiško subjekto, todėl nustatyta, kad išimtiniais atvejais būtina išskirti fizinio ir juridinio asmenų bylas. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 387 straipsnio 1 dalyje numatytas bylų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų proceso išskyrimas įgyvendina baudžiamojo proceso paskirtį – ginti visuomenės, valstybės ir žmogaus interesus.

ANNOTATION

Key words: legal entity, control and care, guilt, the exclusion of cases

Master's thesis analyzes the conditions of legal entities' criminal liability doctrines and its impact to criminal procedure law specificities. Most widespread vicarious liability and identification doctrines, its impact to assessment of the conditions „control and care“ and its impact to assessment of guilt in Lithuanian, United Kingdom and Spain case law is analyzed. Legal entities' committed offences issue of evidence, natural person's and legal entities' identification as one person and the exclusion of cases is analyzed.

The research revealed that identification and vicarious liability doctrines not only determines the conditions of prosecution of legal entity, but also purposefulness of evidence of guilt. It is found, that in identification doctrine the defence of legal entity is ineffective, while the assessment of condition of „control and care“ could be the legal measure of defence. The vicarious liability doctrine provides an opportunity to apply the legal entity's liability as independent person, therefore is found, that in exceptional circumstances natural person's and legal entity's cases can be excluded. In the Article 387 paragraph 1 of Criminal Procedure Code of Republic of Lithuania provides the exclusion of legal entities' committed offences cases and it implements the purpose of the criminal proceedings - to protect society, state and humans interests.

SANTRAUKA

JURIDINIŲ ASMENŲ BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SĄLYGOS: ĮRODINĖJIMO KRYPTYS

Reikšminiai žodžiai: įrodinėjimo problematika, baudžiamosios atsakomybės doktrinos, kontrolė ir priežiūra, bylų išskyrimas.

Baigiamojo darbo tikslas yra išanalizuoti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės doktrinų taikymą Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, atskleisti juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų įrodinėjimo problematiką ir šių bylų proceso išskyrimo galimybes bei reikalingumą.

Pirmojoje dalyje pateikiamos baudžiamosios atsakomybės doktrinų sąlygos, jų taikymas Europos Sąjungos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose. Analizuojamas netiesioginės atsakomybės ir identifikavimo doktrinų taikymas Lietuvos, Didžiosios Britanijos ir Ispanijos įstatymuose bei jų daroma įtaka įrodinėjimo procesui. Kiekvienos doktrinos išskiriamos sąlygos turi būti įrodytos, pabrėžiant, kad tai tik pagrindas patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn, o šio subjekto padaryta nusikalstama veika įrodinėjama remiantis bendrosiomis įrodinėjimo taisyklėmis. Atskleidžiama, kad identifikavimo doktrinos pagrindu juridinio asmens gynyba yra neefektyvi arba egzistuoja tik formaliai. Nustatyta, kad netiesioginės atsakomybės doktrina leidžia patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn kaip savarankišką asmenį, tačiau Europos šalių teismų praktikoje tokių bylų yra mažai. Padaryta išvada, kad siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1 straipsnio 1 dalies paskirtį, išimtiniais atvejais juridinis asmuo pripažįstamas savarankišku proceso subjektu.

Antrojoje dalyje nagrinėjamas įrodinėjimas bylose dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų Lietuvoje ir užsienio šalių teismų praktikoje. Detaliau analizuojama identifikavimo doktrinos sąlygos, jų vertinimas, keliami problema dėl „kontrolės ir priežiūros“ požymio mažareikšmiškumo vertinant juridinių asmenų kaltę. Atskleidžiamas skirtingas juridinio asmens kaltės vertinimas bei „kontrolės ir priežiūros“ požymio įrodomosios galios vertinimas, priklausomai ar nusikalstama veika padaryta vadovaujančias pareigas einančio asmens ar darbuotojo. Prieinama išvada, kad fizinio asmens kaltė visada yra priskiriama juridiniam asmeniui ir pastarojo atsakomybė tiesiogiai priklauso nuo fizinio asmens.

Trečioje dalyje analizuojamas bylų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų proceso išskyrimas, nenustačius fizinio asmens, jam slapstantis ar dėl objektyvių priežasčių negalint išnagrinėti bylą per protingą terminą.

Baigiamajame darbe nustatyta, kad netiesioginės atsakomybės ir identifikavimo doktrinas siejančios kelios tapačios sąlygos, Lietuvos teismų praktikoje nėra vertinamos vienodai ir turi skirtingą įrodomąją reikšmę. Atskleista, kad identifikavimo doktrinos pagrindu juridinio asmens gynyba neturi didelės įtakos nagrinėjant bylas, nes ginamoji pozicija priklauso tik nuo fizinio asmens su kuriuo juridinis asmuo yra tapatinamas. Netiesioginės atsakomybės doktrinoje leidžiama patraukti atsakomybėn tik juridinį asmenį, todėl nustatyta, kad išimtiniais atvejais fizinio ir juridinio asmenų baudžiamosios bylos gali būti išskirtos.

SUMMARY

THE CONDITIONS OF LEGAL ENTITY'S CRIMINAL LIABILITY: EVIDENCE APPROACH

Key words: the issues of evidence, the doctrines of criminal liability, control and care, the exclusion of cases

The purpose of the master's thesis is to analyze the application of legal entities's criminal liability doctrines in Lithuania and European Union, to reveal the legal entities's committed offences issues of evidence, to reveal necessity and possibility of the exclusion of cases.

The first chapter submits the conditions of criminal liability doctrines, its application in the European Union member states' criminal law. The application of vicarious liability and identification doctrines in Lithuania, United Kingdom and Spain is analyzed, also its impact to the process of evidence is analyzed. The excluded conditions of each doctrine must be proven and it must be highlighted, that its only the basis to prosecute legal entity. The legal entities's committed offences has to be proven on the basis of the general rules of evidence. It is revealed, that on the basis of identification doctrine the legal entity defence is inefficient and exist only formally. It is found, that the vicarious liability doctrine allows to prosecute the legal entity as an independent person, but in European countries case law are very few such cases. It is concluded that in order to implement the purpose of the 1 Article's 1 paragraph of the Criminal Procedure Code of the Republic of Lithuania in exceptional cases the legal entity must be recognized as independent subject in criminal process.

The second chapter analyzes the evidence of legal entities's committed offences in Lithuanian and foreign countries case law. The conditions of identification doctrine, its assessment, the problem of minor nature of the condition „control and care“ assessing legal entity's guilt are more analyzed. The different assessment of legal entities's guilt and the assessment of the condition „control and care“ evidentiary power is revealed, depending if the criminal offence was committed by controlling mind or by employee. It is concluded, that the guilt of natural person is always assigned to legal entity and its liability directly depends on natural person.

The third chapter analyzes the exclusion of cases of legal entities's committed offences due to the absence of natural person or unable to deal with case within a reasonable time due to objective reasons.

Master's thesis found, that several identical conditions of vicarious liability and identification doctrines in Lithuanian case law are not assessed equally and have different evidentiary power. It is revealed, that on the basis of identification doctrine legal entity's defence does not have significant impact to the case hearing as defensive position depends only on the natural person to whom the legal entity is identified. In vicarious liability doctrine case it is allowed to prosecute the legal entity as independant person and therefore is found, that in exceptional cases the natural person's and the legal entity's cases can be excluded.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2016 - -
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) _____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

” _____

“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)